

STUDIA
UNIVERSITATIS BABEȘ-BOLYAI
IURISPRUDENTIA

3/2025
iulie-septembrie

COLEGIUL REDACȚIONAL

REDACTOR-ȘEF: conf.univ. dr. Șerban DIACONESCU

REDACTOR-COORDONATOR: asist.univ. dr. Dorin JOREA

SECRETAR DE REDACȚIE: lect.univ. dr. Sergiu GOLUB

MEMBRI:

prof.univ. dr. Paul VASILESCU

prof.univ. dr. Ovidiu PODARU

prof.univ. dr. Mircea Dan BOB

prof.univ. dr. Sergiu BOGDAN

conf.univ. dr. Cosmin COSTAȘ

REFERENȚI:

Michel GRIMALDI – profesor, Université Paris II „Panthéon-Assas”

Denis MAZEAUD – profesor, Université Paris II „Panthéon-Assas”

Bjarne MELKEVIK – profesor, Université Laval, Québec

Benoit MOORE – judecător la Curtea de Apel din Québec, profesor,
Université de Montréal

Liviu POP – profesor emerit, Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca

Mircea Ștefan MINEA – profesor, Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca

Dan CHIRICĂ – profesor, Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca

CUPRINS/TABLE OF CONTENTS/TABLE DES MATIÈRES

- Articole** DIACONESCU Șerban: Reglementarea probelor pe suport informatic - unitate în diversitate?/Electronic Documents as Evidence: — Unity in Diversity? 13-47
- Articole** KOCSIS Jozsef: Este posibilă pronunțarea unei hotărâri judecătorești care să țină loc de contract de întreținere?/Is it possible, in Romania, to issue a court order that serves as a maintenance agreement? 48-66
- Articole** LAZĂR Laura: /Analysing discrimination and environmental racism through the lens of environmental justice 67-92
- Articole** MÓRÉ Sándor: Alegerile prezidențiale din România (2024): o potențială breșă pentru provocări și pericole ale utilizării inteligenței artificiale în viitoarele procese electorale/The Romanian presidential elections (2024): a potential breach for challenges and dangers of using artificial intelligence in future electoral processes 93-138

Lista abrevierilor

^	-----	indice [al articolelor de lege]
a.c.	-----	anul curent
A.R.P.R.	-----	Academia Republicii Populare Române (1948- 1965)
A.R.S.R.	-----	Academia Republicii Socialiste România (1965-1989)
AACR	-----	<i>Anglo-American cataloguing rules</i>
ABGB	-----	<i>(Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch)</i> –germ. Codul civil austriac
acad.	-----	academician
ACS	-----	<i>American Chemical Society</i> – eng. – stil de citare
AEGRM	-----	Arhiva electronică de garanții reale mobiliare
AIP	-----	<i>American Institute of Physics</i> – eng. – stil de citare
alin.	-----	alineat
anon.	-----	<i>anonymus</i> lat. fără autor
ANSI	-----	<i>American National Standards Institute</i> eng.
APA	-----	<i>American Psychological Association</i> – eng. – stil de citare
arh.	-----	arhitect
ARK	-----	<i>Archival Resource Key</i> – eng. identificator peren
art.	-----	articol
ASRO	-----	Asociația de Standardizare din România
B.of.:	-----	Buletinul Oficial al R.S.R., partea I nr.
B2B	-----	<i>business-to-business</i> eng. (contracte)
B2C	-----	<i>business-to-consumer</i> eng. (contracte)
BGB	-----	<i>Bürgerliches Gesetzbuch</i> germ. Codul civil german
c.	-----	contra
C.adm.	-----	Codul administrativ
C.cass.	-----	Curtea de Casație franceză
C.civ.	-----	Codul civil 2009: Legea 287/2009, M.of.: 511 din 24 iulie 2009, republicat în temeiul art. 218 din Legea nr. 71/2011 în M.of.: 505 din 15 iulie 2011, în vigoare din 1 octombrie 2011
C.civ.fr.	-----	<i>(Code civil des Français)</i> fr. Codul civil francez
C.civ.it.	-----	<i>(Codice civile italiano)</i> it. Codul civil italian
C.civ.q.	-----	<i>Codul civil Québec</i> fr.
C.civ.v.	-----	Codul civil 1864, în vigoare între 01.12.1865-30.09.2011
C.com.	-----	Codul comercial – Codicele de comerț din 1887, M.of.: 31 din 10 mai 1887, în mare parte abrogat prin C.civ. 2009, începând cu 1 octombrie 2011, cf. art. 230 alin. lit. c) L: 287/2009
C.cons.	-----	Codul consumului: L: 296/2004, M.of.: 968 din 4 decembrie 2006, republicată în M.of.: 224 din 24 martie 2008

- C.fam. -----Codul familiei a fost adoptat prin L: 41953, B.of.: 1/4 ianuarie 1954, intrat în vigoare la 1 februarie 1954, modificat și completat prin L: 4/1956, republicat în B.of.: 13/18 aprilie 1956 și abrogat, prin art. 230 lit. m) din L: 71/2011, la data intrării în vigoare a L: 287/2009 privind Codul civil (1 octombrie 2011)
- C.fisc.v.-----Cod de procedură fiscală vechi, L: 571/2003
- C.m. -----L: 53/2003 – Codul Muncii–, M.of.: 72/5 februarie 2003, republicat (în temeiul L: 40/2011), M.of.: 345/18 mai 2011
- C.pen. -----Codul penal, L: 286/2009 privind Codul Penal, M.of.: 510 din 24 iulie 2009, în vigoare din 1 februarie 2014 cf. art. 246 L: 187/2012
- C.pen.1864 -----Codul penal 1864, promulgat și publicat la 30 octombrie 1864, în vigoare din 30 aprilie 1865 până la 17 martie 1936
- C.pen.1968 -----Codul penal 1968, L:15/1968, B.of. 79 bis din 21 iunie 1968, în vigoare din 1 ianuarie 1969, abrogat prin art. 250 L: 187/2012
- C.poc.pen.sl-----C.proc.pen. sloven
- C.proc.civ.-----Codul de procedură civilă, L: 134/2010, publicată în M.of.: 485/15.07.2010
- C.proc.civ.v.-----Codul de procedură civilă vechi, „Codicele de procedură civilă”, republicat în M.of.: 45 din 24 februarie 1948, cu modificările și completările ulterioare
- C.proc.pen. -----Codul de procedură penală, L: 135/2010 „privind Codul de procedură penală”, M.of.: 486 din 15 iulie 2010, în vigoare din 1 februarie 2014 cf. art. 103 din L: 255/1013
- C.proc.pen.1864-----Codul de procedură penală 1864, M.of.: din 2 decembrie 1864, în vigoare din 30 aprilie 1865, abrogat prin. „Codul de procedură penală” din 1936, M.of.: 66 din 19 martie 1936
- C.proc.pen.1936-----Codul de procedură penală 1936, L: 472/1936: „Codul de procedură penală”, M.of.: 66 din 19 martie 1936, în vigoare cf. art. 663 (în parte de la data publicării, în parte din 1 ianuarie 1937), abrogat prin art 1 din L: 31/1968 „pentru punerea în aplicare a Codului de procedură penală al Republicii Socialiste România”, B.of.: 47 din 13 noiembrie 1968
- C.proc.pen.1968-----Codul de procedură penală 1968, L: 29/1968 „privind Codul de procedură penală”, B.of: 145 din 12 noiembrie 1968, în vigoare din 1 ianuarie 1969, abrogat prin art. 108 L: 255/2013 „pentru punerea în aplicare a Legii nr. 135/2010 privind Codul de procedură penală și pentru modificarea și completarea unor acte normative care cuprind dispoziții procesual penale”, M.of.: 515 din 14 august 2013
- C.proc.pen.fr-----Codul de procedură penală francez
- C.proc.pen.it-----Codul de procedură penală italian
- C.proc.pen.nl -----Codul de procedură penală olandez

CA	-----	Curtea de Apel (urmată de abrevierea județului)
CAB	-----	Curtea de Apel București
cap.	-----	capitol
cart.jud.	-----	carte de judecată
CC	-----	Curtea de Conturi
cca	-----	circa
CCJ	-----	Curtea de Casațiune și Justiție (1861[2]-1925)/Curtea de Casație și Justiție (1925-1949)
CCR	-----	Curtea Constituțională a României
CD	-----	compact-disc
CD-1970	-----	Culegere de decizii ale Tribunalului Suprem pe anul 1970, ed. Științifică și Enciclopedică, București
CDP	-----	Caiete de Drept Penal
CE	-----	Consiliul Europei
CEDO	-----	Curtea Europeană a Drepturilor Omului/Convenția Europeană a Drepturilor Omului
CETS	-----	Council of Europe Treaty Series (eng. Seria de Tratatate a Consiliului Europei) (194 <i>et seq.</i>)
CF	-----	Cartea Funciară
cf.	-----	<i>confer</i> lat. se folosește în loc de „vezi”, însă alegerea uneia dintre cele două abrevieri se face unitar, de-a lungul întregului material. Întrucât în domeniul juridic „v” este utilizat alternativ pentru lat. <i>versus</i> în abrevierea unor cauze, din jurisdicției străine, propunem adoptarea abrevierii [cf.] în loc de „vezi” și abrevierea sa
CJCE	-----	Curtea de Justiție a Comunităților Europene
CJEU	-----	<i>Court of Justice of the European Union</i> eng.
CJUE	-----	Curtea de Justiție a Uniunii Europene
CNCD	-----	Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării
CODATA-ICSTI	-----	<i>Committee on Data of the International Science Council – International Council for Scientific and Technical Information</i> eng.
com.	-----	comuna
conf.univ.	-----	conferențiar universitar
Constituția României/Constituția		Adunarea Constituantă: „Constituția României”, M.of.: 233 din 21 noiembrie 1991, în vigoare în urma aprobării ei prin referendumul național din 8 decembrie 1991. Modificată și completată prin L: 429/2003, M.of.: 758 din 29 octombrie 2003, republicată în M.of.: 767 din 31 octombrie 2003
coord.	-----	coordonator
CPJC	-----	Culegere de practică judiciară
CS	-----	Curtea Supremă (1949-1952)
CSAT	-----	Consiliul Suprem de Apărare a Țării

CSE-----	<i>Council Of Science Editors</i> – eng. – stil de citare
CSJ -----	Curtea Supremă de Justiție a României (1991[3]-2003[4])
CSM -----	Consiliul Superior al Magistraturii
CSR-----	<i>corporate social responsibility</i> eng.
D-L: -----	Decretul-Lege nr.
D: -----	Decret al Consiliului de Stat al RSR nr.
d.Hr.-----	după Hristos
DAE -----	dobânda anuală efectivă
dec.adm. -----	decizie administrativă
dec.civ. -----	decizie civilă
dec.pen-----	decizie penală
dir.-----	coordonator al unui volum colectiv
DMA -----	<i>Digital Markets Act</i> eng.
DOI-----	<i>Digital online identifier</i> – eng. – identificator peren
DPO -----	<i>data protection officer</i> eng.
dr. -----	doctor (prin tradiție se păstrează punctul de final deși abrevierea are în componere și ultimul caracter din cuvânt)
<i>E.g./e.g.</i> -----	<i>exempli gratia</i> lat.
EC -----	<i>European Commission</i> eng.
ECHR: -----	<i>European Court of Human Rights</i> eng.
ECJ-----	<i>European court of Justice</i> eng.
ECLI:-----	<i>European case law identifier</i> – eng. – identificator peren
ECU -----	<i>European currency unit</i> eng. (1979-1999)
ed. -----	ediție. Conform ISO 690:2021, eticheta aferentă editurii nu se mai inserează cu excepția stilurilor de citare adresate sistemelor informatice. Abrevierea Ed. se poate utiliza doar dacă face parte din numele propriu-zis al editurii și e dificil de dezambiguizat fără abrevierea din titlu
ELI: -----	<i>European legislation identifier</i> – eng. – identificator peren
eng.-----	englez, limba engleză
<i>et al.</i> -----	(<i>et aliae/et alii</i>) lat. și altele, și alții
<i>et seq.</i> -----	și următoarele (pagini, numere etc.)
etc.-----	<i>et cetera</i> lat. dar intrat în uzul limbii române ca etc. care se scrie fără italic
ETS-----	<i>European Treaty Series</i> (eng. <i>Seria Tratatelor Europene</i> (1-193)
Eur. Comm'n H.R. Dec & Rep. -----	<i>Collection of Decisions of the European Commission on Human Rights</i> eng.
Eur. Ct. Hr. -----	<i>European Court of Human Rights (Reports of Judgements and Decisions)</i> eng.
Eur. H.R.-----	<i>European Human Rights Reports</i> eng.
fr. -----	francez, limba franceză
FRAD-----	<i>Functional Requirements for Authority Data</i> eng.

FRBR-----	<i>Functional Requirements for Bibliographic Records</i> eng.
FRSAD-----	<i>Functional Requirements for Subject Authority Data</i> eng.
gr. -----	grec, limba greacă
GTS-----	grupuri transnaționale de societăți
H:-----	hotărârea nr.
HCCH-----	<i>Hague Conference on Private International Law</i> eng.
HCGMB-----	Hotărâre de consiliu general al Municipiului București
HCL-----	Hotărâre de consiliu local
HCM-----	Hotărâre a Consiliului de Miniștri
HG:-----	Hotărârea de Guvern nr.
hot.-----	hotărâre judecătorească
HTML-----	<i>HyperText Markup Language</i> eng.
HVG-ORAC-----	<i>HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft.</i> – magh. – „Societatea cu răspundere limitată HVG-ORAC de editare de ziare și cărți”, Budepesta
<i>i.e.</i> -----	<i>id est</i> lat. aceasta înseamnă
<i>i.f.</i> -----	<i>in fine</i> lat. la final
î.Hr.-----	înainte de Hristos
IA-----	inteligența/ă artificială
<i>ibidem (ibid.)</i> -----	Se utilizează pentru a indica o referință bibliografică precisă, utilizată în nota imediat anterioară, pentru o retrimiteră, la aceeași pagină [recomandarea înlocuirii cu citarea abreviată sub forma titlurilor scurte și indicarea elementului de localizare n.r.]
ÎCCJ/ICCJ-----	Înalta Curte de Casație și Justiție
<i>idem (id.)</i> -----	Se utilizează pentru a indica o referință bibliografică precisă, utilizată în nota imediat anterioară, pentru o retrimiteră, la o pagină diferită [recomandarea înlocuirii cu citarea abreviată sub forma titlurilor scurte și indicarea elementului de localizare n.r.]
<i>idem [1]</i> -----	alineatul (1) al articolului deja citat
IEEE-----	<i>Institute of Electrical and Electronics Engineers</i> – (stil de citare) eng.
ILFA-----	<i>International Federation of Library Associations and Institutions</i> eng.
<i>infra</i> -----	lat. mai jos
ing.-----	inginer
INML-----	Institutul de Medicină Legală „Mina Minovici”
IRPH-----	<i>Índice de referencia de préstamos hipotecarios</i> – indice de referință pentru creditele ipotecare în Spania, definit în anexa VIII la Circulara 8/1990
ISBD-----	<i>International Standard Bibliographic Description</i> eng.
ISBN-----	<i>International Standard Book Number</i> - identificator peren eng.
ISC-----	<i>International Science Council</i> eng.

ISMN-----	<i>International Standard Music Number</i> – eng. – identificator peren
ISO -----	Organizația Internațională de Standardizare/standard al asociației
ISRC-----	<i>International Standard Recording Code</i> – eng. – identificator peren
ISSN-----	<i>International Standard Serial Number</i> – eng. – identificator peren
it. -----	italian, limba italiană
JN -----	Justiția Nouă, revista
JO/JOUE -----	Jurnalul Oficial al Uniunii Europene
Jud.-----	Judecătoria(a)
jud. -----	județul
L: -----	Legea nr.
L: 71/2011 -----	Legea nr. 71/2011 pentru punerea în aplicare a Legii nr. 287/2009 privind Codul civil, publicată în M.of.: 409/10.06.2011
L.S. -----	locul sigiliului
LCA-----	Legea contenciosului administrativ
lect. -----	lector
lit. -----	litera
<i>loc.cit.</i> -----	<i>loco citato</i> lat. [la] locul citat [Asemeni indicării operei citate, de evitat în detrimentul utilizării citărilor subsecvente prin utilizarea titlurilor scurte și a elementului de localizare n.r.]
LRM-----	<i>Library Reference Model A conceptual Model for Bibliographic Information</i> eng.
M.of.-----	Monitorul Oficial al României, partea I
MARC -----	<i>MAchine-Readable Cataloging</i> eng.
MC-----	CEDO, Marea Cameră
MDA-----	Mic dicționar academic
MEC-----	Ministerul Educației și al Cercetării
MJE -----	<i>Magyar Jogász Egylet</i> – magh. – (Uniunea Juriștilor Maghiari)
MLA-----	<i>Modern Language Association</i> – eng. – stil de citare
mun.-----	municipiul
n. -----	nota/ă de subsol (din propria lucrare, din lucrarea citată)
n.a. -----	nota/ă a autorului citat - deci din lucrarea care se citează (observația, completarea autorului/creatorului)
n.n. -----	nota noastră (a autorului care scrie opera ce e citită acum – observația, completarea)
n.r.-----	nota redacției
N.Y.-----	New York
NATO -----	<i>North Atlantic Treaty Organization</i> eng.

NISO	-----	National Information Standards Organization	eng.
NJO	-----	National Office for the Judiciary	eng. [for Hungary]
nr	-----	număr	
nr.	-----	numărul	
O:	-----	ordin (de ministru)	nr.
ODIHR	-----	Office for Democratic Institutions and Human Rights	(OSCE)
OECD	-----	Organization for Economic Co-operation and Development	eng.
OG:	-----	Ordonanța de Guvern	nr.
OMJ:	-----	Ordinul Ministrului Justiției	nr.
ONU	-----	Organizația Națiunilor Unite	
op.cit.	-----	<i>opus citatum, opere citato</i>	lat. opera citată [de evitat, a se înlocui cu titlu scurt n.r.]
OUG:	-----	Ordonanța de Urgență a Guvernului	nr.
p.	-----	pagina	
<i>passim</i>	-----	în diverse locuri (de evitat întrucât citările trebuie să fie precise)	
pct.	-----	punctul	
pen.	-----	penal(ă)	
pg.	-----	paragraf	
pp.	-----	paginile	
PR	-----	Pandectele române,	revista
prof.univ.	-----	profesor universitar	
Ptk.	-----	(<i>Polgári Törvénykönyv</i>)	– magh. Codul civil ungar
PUAM	-----	<i>Presses universitaires d’Aix-Marseille</i>	fr.
PUD	-----	Plan urbanistic de detaliu	
PUF	-----	<i>Presses Universitaires de France</i>	fr.
PUG	-----	Plan urbanistic general	
PUP	-----	<i>Presses universitaires de Provence</i>	fr.
PUZ	-----	Plan urbanistic zonal	
R:	-----	Regulament	nr.
RDA	-----	<i>Resource Description and Access</i>	– eng. – standard de citare
RDC	-----	Revista de Drept Comercial	
rep.	-----	republicată (legea)	
RFDA	-----	<i>Revue Française de Droit Administratif</i>	fr.
RGPD	-----	Regulamentul (UE) 2016/679 al Parlamentului European și al Consiliului din 27 aprilie 2016 privind protecția persoanelor fizice în ceea ce privește prelucrarea datelor cu caracter personal și privind libera circulație a acestor date și de abrogare a Directivei 95/46/CE (Regulamentul general privind protecția datelor), JO L 119/1 din 4 mai 2016	
RLRQ	-----	<i>Recueil des lois et des règlements du Québec</i>	
RLU	-----	Regulament local (de urbanism)	

ROIJ 2005 -----	Regulament din 2005 de ordine interioară al instanțelor judecătorești, CSM, H: 387/2005 pentru aprobarea Regulamentului de ordine interioară al instanțelor judecătorești, M.of.: 958/28 octombrie 2005
ROIJ 2015 -----	Regulament din 2015 de ordine interioară al instanțelor judecătorești, CSM, H: 1.375/2015 pentru aprobarea Regulamentului de ordine interioară al instanțelor judecătorești, M.of.: 970/28 decembrie 2015
ROIJ 2022 -----	Regulament din 2022 de ordine interioară al instanțelor judecătorești, CSM, H: 3243/2022 pentru aprobarea Regulamentului de ordine interioară al instanțelor judecătorești, M.of.: 1254 și 1254 bis/27 decembrie 2022
ROLINeST -----	<i>Romanian Library network science & technology eng.</i>
RRD -----	Revista Română de Drept
RRDP -----	Revista Română de Drept Privat
RRES -----	Revista Română de Executare Silită
RSR -----	Republica Socialistă România
RTD civ. -----	<i>Revue Trimestrielle Droit Civil</i>
RTD com. -----	<i>Revue trimestrielle de droit commercial et de droit économique</i>
s.a. -----	sublinierea autorului
s.a. -----	<i>sine anno</i> lat. fără an, în construcția referințelor bibliografice
ș.a. -----	și alții, și altele
ș.a.m.d. -----	și așa mai departe
S.C. -----	Societate Comercială
s.d. -----	<i>sine dato</i> lat. fără dată
s.l. -----	<i>sine loco</i> lat. fără loc
s.n. -----	sublinierea noastră
s.n.s. -----	fără editură cunoscută – în construcția referințelor
S.R.L. -----	Societate cu Răspundere Limitată
S.S. -----	cu semnătura sa
s.t. -----	<i>sine titulo</i> lat. fără titlu – în construcția referințelor
s.v. -----	<i>sub verbo</i> (lat.) pentru a indica faptul că citarea se face în raport cu un anumit termen și nu raportat la o pagină anume (dicționare sau enciclopedii)
Sec. -----	Secția (unitate administrativă, oficială, deci primește majusculă)
sec. -----	secțiune
Sec.cont.adm. -----	secția de contencios administrativ
sen. -----	sentință
SR ISO -----	standard românesc ce transpune un standard ISO
STAS -----	STANDARD de Stat
Stud. Univ. Babeș-Bolyai	Iurisprud.Studia Universitatis Babeș-Bolyai Iurisprudentia, varianta abrevierii oficiale în baza de date ISSN.

sub.	-----	subliniere
SUBB. Iurisprudentia	-----	Studia Universitatis Babeş-Bolyai Iurisprudentia, varianta titlului alternativ înregistrat oficial pentru revistă în baza de date ISSN.
supra	-----	lat. mai sus
T	-----	Tribunal [se adaugă, fără blank, abrevierea judeţului e.g.: TCJ, TB etc. n.r.]
t.	-----	tomul
t.n.	-----	traducerea noastră (a autorului/autorilor)
tc.	-----	turc, limba turcă
TFEU	-----	<i>Treaty on the Functioning of the European Union</i> eng.
TFUE	-----	Tratatul privind funcţionarea Uniunii Europene. Se acceptă şi varianta T.F.U.E. însă se recomandă cea fără puncte.
th.	-----	teză de doctorat (citată în dactilogramă)
tit.	-----	titlul
TReg.	-----	Tribunalul Regiunii
TS	-----	Tribunalul Suprem (1952-1991)
TUB	-----	Tipografia Universităţii Bucureşti
UAT	-----	unitate administrativ-teritorială
UBB	-----	Universitatea Babeş-Bolyai
UNECE	-----	<i>United Nations Economic Commission for Europe</i>
UNICODE	-----	<i>Universal Coded Character Set</i> eng.
UNIDROIT	-----	<i>International Institute for the Unification of Private Law</i> eng.
UNODC	-----	Biroul Naţiunilor Unite pentru Droguri şi Criminalitate
URI	-----	<i>Uniform Resource Identifier</i> – eng. – identificator peren
URN	-----	<i>Uniform Resource Name</i> – eng. – identificator peren
var. (ist.)	-----	variaţiune şi istoric (arhaism)
vol.	-----	volumul
vs	-----	versus [!fără punct n.r.]
Y.B. Eur. Conv. Hr.	-----	<i>Yearbook of the European Convention on Human Rights</i> eng.
ZGB	-----	<i>Schweizerisches Zivilgesetzbuch</i> germ. Codul civil elveţian

Listă creată şi actualizată de Dorin JOREA, redactor-coordonator la SUBB. Iurisprudentia.

ARTICOLE

Reglementarea probelor pe suport informatic -
unitate în diversitate?

DOI: [https://doi.org/10.24193/SUBBIur.70\(2025\).3.13-47](https://doi.org/10.24193/SUBBIur.70(2025).3.13-47)
Data publicării online: 06 apr. 2026

ȘERBAN DIACONESCU*

Rezumat: Implementarea unei legislații noi, cu multe reguli a căror aplicare implică și analiza unor aspect tehnice (informatic), presupune găsirea unui just echilibru între utilizarea noilor suporturi informatice pe de o parte și protecția consimțământului și a circuitului civil, pe de altă parte. Protecția participanților la circuitul civil mută centrul de greutate către interpretarea documentelor electronice, atât din perspectiva forței probante, cât și din perspectiva exprimării consimțământului, respectiv a interpretării manifestării de voință, de multe ori transmisă fragmentar prin mijloace de comunicare electronice. Reglementarea probelor prin înscrisuri pe suport informatic apare mai degrabă ca fiind complementară reglementării cu privire la semnătura electronică, generând împreună, pe de o parte o corespondență între înscrisurile pe suport informatic și înscrisurile clasice, pe hârtie și, pe de altă parte, structurând o ierarhie a „documentelor electronice” vizate de regulamentul european, din perspectiva forței probante. Pentru depășirea provocărilor tehnice legate de fiabilitatea tehnologiei, integritatea documentului și dovedirea provenienței jurisprudența trebuie așezată pe o soluție de echilibru, care să permită o cât mai largă utilizare a înscrisurilor pe suport informatic, mai ușor de stocat, limitată doar de asigurarea rezonabilă a siguranței circuitului civil.

* Conf.univ.dr. Șerban Diaconescu, Facultatea de Drept a Universității Babeș-Bolyai din Cluj, avocat în Baroul Cluj, e-mail: serban.diaconescu@law.ubbcluj.ro, identificator ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1671-5003>.

Cuvinte cheie: înscris pe suport informatic, semnătură electronică, document electronic, forță probantă, Regulamentul (UE) nr. 910/2014, prezumția de integritate a documentului, prezumție de fiabilitate.

Electronic Documents as Evidence: — Unity in Diversity?

Abstract: The implementation of a new legislation, with many rules the application of which involves the analysis of technical (informatic) aspects, requires finding a fair balance between the use of new electronic supports on one hand and the protection of consent and the civil circuit on the other. The protection of participants in the civil circuit shifts the focus towards the interpretation of electronic documents, both from the perspective of probative force and from the perspective of expressing consent, as well as interpreting the manifestation of will, often transmitted fragmentarily through electronic communication means. The regulation of evidence through documents on electronic support seems to be more complementary to the regulation regarding electronic signatures, generating, on one hand, a correspondence between documents on electronic support and traditional paper documents, and, on the other hand, structuring a hierarchy of ‘electronic documents’ targeted by European regulation, from the perspective of probative force. To overcome the technical challenges related to the reliability of technology, the integrity of documents, and proving provenance, jurisprudence must be based on a balanced solution that allows for the broadest possible use of electronic documents, which are easier to store, limited only by the reasonable assurance of the safety of the civil circuit.

Keywords: electronic document, electronic signature, proof, proof value, EU Regulation No 910/2014, document integrity, presumption of reliability.

Cuprins

Premise.....	15
I. Repere	17
II. Planul manifestării de voință – <i>negotium</i>	22
III. Planul mijloacelor de probă – <i>instrumentum</i>	34
A. Valențele înscrisului pe suport informatic.....	34
IV. Presumția de fiabilitate a suportului informatic, prezumția de integritate a documentului și prezumția de fiabilitate a semnăturii.	39
V. O convergență a reglementărilor	44
Bibliografie.....	47

Premise

La prima vedere, reglementarea probelor în format electronic, prin dispozițiile Codului de procedură civilă¹, influențată ulterior de Regulamentul European nr. 910/2014², se răsfrânge doar în plan probator, stabilind un cadru pentru administrarea probelor pe suport informatic sau pe alte forme de suport electronic. Pentru înscrisuri semnate electronic, legea face trimitere³ la dispozițiile legii speciale, în prezent Legea nr. 214/2024, norme care ar putea fi interpretate ca un sistem autonom, distinct, care reglementează înscrisul semnat electronic, pornind de la premise diferite,

¹ Art. 282 – 287 C.proc.civ., sub denumirea generică de *Înscrisuri pe suport informatic*, respectiv art. 266, 267 și 268 alin. (2) C.proc.civ., referitoare preponderent la înscrisul semnat electronic.

² Regulamentul (UE) nr. 910/2014 al Parlamentului European și al Consiliului din 23 iulie 2014 privind identificarea electronică și serviciile de încredere pentru tranzacțiile electronice pe piața internă, aplicabil, în principiu, de la 1 iulie 2016.

³ Art. 267 C.proc.civ.

legate de siguranța circuitului civil și protecția consimțământului exprimat, în sensul art. 1240 alin. (1) C.civ., în scris, utilizând o semnătură electronică.

În prezentul articol ne-am propus, pornind de la cele două reglementări, să analizăm, utilizând inclusiv repere de drept comparat, în ce măsură discutăm despre două sisteme diferite ca fundament și obiective care trebuie interpretate doar în ecuația general/special sau, dimpotrivă, putem identifica un sistem unitar de interpretare a tuturor probelor în format electronic, pe suport informatic și nu numai, care integrează și înscrisurile semnate electronic.

Terminologic, dispozițiile Codului de procedură civilă se referă la înscrisul pe suport informatic, ale cărui condiții de validitate sunt redate de art. 282, iar în ceea ce privește înscrisul în formă electronică, art. 267 C.proc.civ. face trimitere la dispozițiile legii speciale care reglementează semnătura electronică. Actuala reglementare creează cadrul juridic intern de aplicare directă a Regulamentului (UE) nr. 910/2014 și de reglementare în ordinea juridică internă a măsurilor lăsate la latitudinea statelor membre⁴. La art. 2 alin. (2) al legii se definește *înscrisul în formă electronică* ca fiind un „conținut creat și utilizat în formă electronică, asimilat documentului electronic”⁵. Înscrisurile în formă electronică, reglementate potrivit art. 267 din Codul de procedură civilă, sunt asimilate documentelor electronice, astfel cum acestea sunt definite de Regulamentul (UE) nr. 910/2014⁶. Prin „document electronic”, în sensul regulamentului, se înțelege „orice conținut stocat în format electronic, în special sub formă de text sau de înregistrare sonoră, vizuală sau audiovizuală”⁷.

⁴ Art. 1 alin. (1) din Legea nr. 214/2024.

⁵ Art. 2 alin. (2) din Legea nr. 214/2024.

⁶ Art. 3 alin. (6) din Legea nr. 214/2024.

⁷ Art. 3 pct. 35 din Regulamentul (UE) nr. 910/2014.

I. Repere

Abordarea distinctă a înscrisurilor pe suport informatic și a înscrisurilor în formă electronică a fost considerată a duce la confuzie și neînțelegere, dar a generat și o jurisprudență neunitară în ceea ce privește valoarea probatorie a unor astfel de înscrisuri. În doctrină⁸ s-a ridicat întrebarea dacă discutăm de o reglementare distinctă a înscrisului pe suport informatic (art. 282 C.proc.civ.), respectiv a înscrisului electronic, reglementat la art. 267 C.proc.civ., cu trimitere la legea specială. Dincolo de particularitățile fiecărei spețe, și jurisprudența Înaltei Curți de Casație și Justiție a fost ezitantă, cu abordări semnificativ diferite în ceea ce privește cerințele necesar a fi întrunite de un document electronic pentru a putea fi considerat înscris electronic:

Prin decizia civilă nr. 224/2025 a Înaltei Curți de Casație și Justiție, secția a II a civilă⁹, s-a reținut cu titlu de considerente esențiale „că cererile adresate, personal sau prin reprezentant, instanțelor judecătorești pot fi formulate și prin înscris în formă electronică, dacă sunt îndeplinite condițiile prevăzute de lege”¹⁰. În aplicarea noii reglementări, instanța supremă constată că:

„(...), revizuintei i s-a pus în vedere să semneze, în original cererea de revizuire transmisă la dosar sau să depună un exemplar semnat al acesteia.

Având în vedere că semnătura are rolul de a atesta voința părții cu privire la conținutul înscrisului, Înalta Curte constată că cererea de

⁸ M. D. BEREANU, *Înscrisul pe suport informatic și înscrisul în formă electronică. Divergență sau unitate?*, în RRDP nr. 2/2021, p. 327-330.

⁹ ÎCCJ, Sec. II civ., dec. nr. 224/2025 din 5 febr. 2025, online:

<https://www.scj.ro/1093/Detalii-jurisprudenta?customQuery%5B0%5D.Key=id&customQuery%5B0%5D.Value=228404>.

¹⁰ ÎCCJ, Sec. II civ., dec. nr. 224/2025.

revizuire nu cuprinde semnătura părții și nici nu are atașată semnătura electronică, conform legii speciale.

Or, potrivit art. 4 alin. (3) din Legea nr. 214/2024, în cazul în care forma scrisă este cerută ca o condiție de validitate a unui act juridic, documentul electronic îndeplinește această cerință dacă a fost semnat cu o semnătură electronică calificată sau cu o semnătură electronică avansată care, în condițiile prezentei legi, produce aceleași efecte precum semnătura olografă.”¹¹

Și sub imperiul vechii reglementări, Înalta Curte de Casație și Justiție, prin decizia pronunțată de Secția I civilă nr. 520/2019¹², a anulat un recurs în lipsa semnăturii electronice extinse, cu argumentul că, atunci când

„cererile sunt adresate instanțelor în format electronic, semnătura digitală conectează identitatea electronică a semnatarului cu documentul digital, neputând fi copiată de pe un document digital pe altul, fapt ce conferă documentului autenticitate (atestă faptul că documentul aparține persoanei semnatare, iar autorul documentului nu își poate declina răspunderea pentru conținutul documentului cu semnătură electronică validă).

Practic, semnătura electronică (digitală) validă oferă instanței o garanție a faptului că mesajul sau documentul digital este creat de către persoana care l-a semnat, iar conținutul mesajului sau documentului digital nu a fost modificat de la data emiterii acestuia.”¹³

¹¹ ÎCCJ, Sec. II civ., dec. nr. 224/2025.

¹² ÎCCJ, Sec. I civ., dec. nr. 520/2019 din 7 mart. 2019, online:

<https://www.scj.ro/1093/Detalii->

[jurisprudenta?customQuery%5B0%5D.Key=id&customQuery%5B0%5D.Value=148960](https://www.scj.ro/1093/Detalii-jurisprudenta?customQuery%5B0%5D.Key=id&customQuery%5B0%5D.Value=148960)

¹³ ÎCCJ, Sec. I civ., dec. nr. 520/2019.

În același sens a fost și concluzia din minuta întâlnirii președinților secțiilor civile ale ÎCCJ și curților de apel din data de 5-6 martie 2020 de la Timișoara¹⁴:

„În unanimitate, opinia exprimată de către participanți a fost aceea că se impune atașarea ulterioară la dosar a exemplarului cererii de chemare în judecată conținând semnătura în original a reclamantului sau, după caz, aplicarea ulterioară a semnăturii în original pe cererea de chemare în judecată, în ipoteza în care aceasta a fost expediată instanței prin fax sau e-mail. Motivarea acestei soluții rezidă în argumentul că cerința prescrisă de art. 194 lit. f) C.proc.civ. impune aplicarea unei semnături în original, nefiind menționată posibilitatea unei reproduceri de semnătură prin fotocopiere/scanare. De asemenea, art. 292 alin. (2) C.proc.civ. nu este aplicabil actului de procedură reprezentat de cererea de chemare în judecată, ci exclusiv înscrisurilor probatorii, pentru acestea din urmă fiind prevăzută formalitatea conformării cu originalul a copiei înscrisului probatoriu, obligație ce nu este reglementată și în privința cererii de chemare în judecată. Posibilitatea reglementată de lege de transmitere a actului de procedură prin intermediul faxului sau e-mail-ului nu impiedică asupra obligației reclamantului de a semna în original cererea astfel transmisă.¹⁵”

¹⁴ Minuta întâlnirii președinților secțiilor civile ale Înaltei Curți de Casație și Justiție și curților de apel Timișoara, 05-06 martie 2020, pp. 42-44, online: <https://inm-lex.ro/wp-content/uploads/2020/03/Minuta-intalnire-civil-Timisoara-5-6-martie-2020.pdf>.

¹⁵ *Idem*, p. 44.

Alteori însă soluția a fost nuanțată. Prin decizia Înaltei Curți de Casație și Justiție, Secția de contencios administrativ și fiscal, nr. 1941/2023¹⁶, s-a reținut și stabilit următoarele:

„Prin adresa transmisă pe email la data de 5.01.2021 [...], înregistrată pe rolul Curții de Apel București [...], reclamanta A. a chemat în judecată pârâta Inspekția Judiciară, solicitând anularea clasării dispuse și obligarea la soluționarea reclamației pe fond.

Prin sentința civilă nr. 920 din data de 9 mai 2022, Curtea de Apel București – secția a IX-a contencios administrativ și fiscal a admis excepția nulității cererii, invocată din oficiu și a anulat cererea de chemare în judecată formulată de reclamanta A., în contradictoriu cu pârâta INSPEKȚIA JUDICIARĂ, ca netimbrată și pentru lipsa semnăturii. Cu privire la semnătura cererii de chemare în judecată, Înalta Curte constată că instanța de fond a fost investită cu o cerere pe care este aplicată semnătura olografă a recurentei-reclamante, iar aceeași semnătură este aplicată pe toate cererile emenate de la recurenta-reclamantă.

Recurenta-reclamantă a fost înștiințată pentru două termene de judecată în legătură cu necesitatea semnării în original a cererilor adresate instanței, însă această obligație nu este prevăzută în mod expres de normele de procedură civilă, atât timp cât transmiterea actelor de procedură este valabilă și prin mijloacele rapide de comunicare - fax, poștă electronică.

Înalta Curte constată că obligația de semnare a cererii de chemare în judecată prin aplicarea unei semnături olografe a fost îndeplinită, aspect în raport de care nu se poate considera că cererea nu provine chiar de la partea reclamantă. Casează sentința recurată și trimite cauza spre o nouă judecată aceleiași instanțe.¹⁷”

¹⁶ ÎCCJ, Sec.cont.admin.fisc, dec. nr. 1941/2023 din 05 apr. 2023, online:

<https://www.scj.ro/1093/Detalii-jurisprudenta?customQuery%5B0%5D.Key=id&customQuery%5B0%5D.Value=202659>.

¹⁷ *Ibid.*

În privința condițiilor cerute pentru ca semnătura să fie valid aplicată asupra unui document, legiuitorul a rămas consecvent chiar și atunci când a reglementat copiile certificate cu originalul în format electronic, prin Legea nr. 216/2025¹⁸. Conform completării aduse dispozițiilor art. 150 alin. (2) C.proc.civ., dacă copiile sunt transmise în format electronic, partea le va putea conforma cu originalul, prin aplicarea semnăturii electronice.

Așa cum s-a întâmplat și în alte sisteme de drept¹⁹, aplicarea unei legislații noi, cu multe reguli a căror aplicare implică și analiza unor aspect tehnice (informatic), presupune găsirea unui just echilibru între utilizarea noilor suporturi informatice pe de o parte și protecția consimțământului și a circuitului civil, pe de altă parte. Utilizarea pe scară largă a comunicării în mediul virtual, a stocării documentelor pe suport informatic, obligă la recunoașterea valorii juridice pentru înscrisurile pe suport informatic. Pe de altă parte, protecția participanților la circuitul civil mută centrul de greutate către interpretarea documentelor electronice, atât din perspectiva forței probante, cât și din perspectiva exprimării consimțământului, respectiv a interpretării manifestării de voință, de multe ori transmisă fragmentar prin mijloace de comunicare electronice.

¹⁸ Publicată în M.Of. nr. 1151 din 11 decembrie 2025.

¹⁹ De exemplu, pentru dreptul francez, B. MALLET-BRICOUT, *Dématérialisation des actes judiciaires : le mouvement s'accélère* în RTD civ. 2019, p. 671.

II. Planul manifestării de voință – *negotium*

Din instantaneele jurisprudențiale prezentate la punctul întâi putem reține cristalizarea interpretării normelor privitoare la înscrisul pe suport informatic în sensul că documentul semnat electronic trebuie să aibă o semnătură calificată sau avansată (în anumite condiții), atunci când semnătura este o cerință de validitate a cererii formulate. Aceeași este soluția și în ipoteza în care forma scrisă este cerută ca o condiție pentru valabila încheiere a actului juridic, în sensul art. 1242 alin. (1) raportat la art. 1240 alin. (1) C.civ.

Interpretarea este similară și în jurisprudența franceză²⁰, cu o legislație echivalentă, complementară Regulamentul (UE) nr. 910/2014. În speță, legislația internă prevede la art. 224-1 - 224-16 din Codul consumatorului necesitatea încheierii contractului de furnizare a energiei electrice în formă scrisă, pe un suport durabil. Voința consumatorului poate fi exprimată doar prin aplicarea unei semnături pe document (art. 224-6). Chiar dacă articolele 1366 și 1367 C.civ.fr. prevăd că înscrisul în format electronic are aceeași forță probantă ca înscrisul sub semnătură privată, semnarea documentului, indiferent de format, este necesară pentru identificarea autorului manifestării de voință (consumatorul). Doar semnătura electronica calificată, în sensul art. 26, 28 și 29 din Regulamentul (UE) nr. 910/2014 este însoțită de suficiente garanții pentru ca fiabilitatea sa să fie prezumată²¹. În astfel de ipoteze, standardul de încredere cerut de lege este unul ridicat, doar un prestator de servicii de încredere, care a verificat identitatea semnatarului la crearea semnăturii electronice, poate emite certificatul necesar pentru o semnătură calificată. În lipsa unei astfel de

²⁰ Decizia din 18 martie 2025 a Tribunalului Lille, disponibilă în baza de date Dalloz.

²¹ În același sens B. MALLET-BRICOUT, op.cit., p. 672.

semnături, contractul de furnizare a energiei electrice nu a fost considerat valabil încheiat.

Și CJUE a analizat, în cauza C-362/21²², relația dintre Regulamentul (UE) nr. 910/2014 și legislația internă privitoare la validitatea actelor juridice din perspectiva semnăturii electronice aplicate. În contextul unor întrebări preliminare vizând incidența regulamentului la analiza valabilității unor decizii ale unei autorități fiscale din Bulgaria, emise cu semnătură electronică, s-a reținut, în considerente, interpretarea corectă a normelor europene, în lumina obiectivelor urmărite prin această reglementare:

„34 În primul rând, este necesar să se arate că, potrivit însuși modului de redactare a articolului 25 alineatul (1) din Regulamentul nr. 910/2014²³, unei semnături electronice nu i se refuză efectul juridic și posibilitatea de a fi acceptată ca probă în procedurile judiciare doar pentru motivul că aceasta este în format electronic sau că nu îndeplinește cerințele pentru semnăturile electronice calificate.

35 Rezultă că această dispoziție nu interzice instanțelor naționale să invalideze semnăturile electronice, ci stabilește un principiu general care interzice instanțelor menționate să refuze efectul juridic și forța probantă a semnăturilor electronice în proceduri judiciare pentru simplul motiv că aceste semnături sunt în format electronic sau că ele nu îndeplinesc cerințele stabilite de Regulamentul nr. 910/2014 pentru ca o semnătură electronică să poată fi considerată o „semnătură electronică calificată”.

36 În al doilea rând, trebuie să se constate că această interpretare este confirmată de articolul 2 alineatul (3) din Regulamentul

²² CJUE: CJ: Camera a X-a, cauza C-362/21 din 20 oct. 2022, online <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX:62021CJ0362>.

²³ Articolul 25 din acest regulament, intitulat „Efectele juridice ale semnăturilor electronice”, are următorul conținut: „(1) Unei semnături electronice nu i se refuză efectul juridic și posibilitatea de a fi acceptată ca probă în procedurile judiciare doar din motiv că aceasta este în format electronic sau că nu îndeplinește cerințele pentru semnăturile electronice calificate.

nr. 910/2014²⁴, interpretat în lumina considerentelor (21)²⁵ și (49)²⁶ ale acestuia, din care reiese că efectul juridic produs de semnăturile electronice trebuie definit de dreptul național.

37 Singura excepție în această privință constă în cerința, prevăzută la articolul 25 alineatul (2) din Regulamentul nr. 910/2014, potrivit căreia efectul juridic al unei semnături electronice calificate trebuie să fie echivalent cu cel al unei semnături olografe. Obiectivul acestei dispoziții, care consacră o prezumție de „asimilare” cu semnătura olografă în beneficiul exclusiv al semnăturii electronice calificate, ar fi compromis dacă o semnătură electronică ce nu îndeplinește cerințele acestui regulament pentru a fi considerată o „semnătură electronică calificată” ar avea totuși efecte comparabile, chiar superioare, întrucât o interpretare extensivă a articolului 25 alineatul (1) din Regulamentul nr. 910/2014 ar exclude o asemenea semnătură de la orice contestare sau, cel puțin, ar face mai dificilă contestarea în raport cu o semnătură olografă.

[...]

39 În al treilea rând, trebuie subliniat că Regulamentul nr. 910/2014 urmărește să garanteze, așa cum reiese din articolul 2 alineatul (3) din acesta, interpretat în lumina considerentului (49) al acestuia, că o semnătură electronică nu este privată de efectul său juridic pentru simplul motiv că aceasta se prezintă sub o astfel de formă, fără a împiedica însă alegerea statelor membre în privința cerințelor de formă. În schimb, nu se poate considera că, în cadrul

²⁴ Articolul 2 din Regulament, intitulat „Domeniul de aplicare”, prevede la alineatul (3): „Prezentul regulament nu aduce atingere dreptului intern sau al Uniunii privind încheierea și valabilitatea contractelor sau a altor obligații juridice sau procedurale privind forma.”

²⁵ (21) „[...] Prezentul regulament nu ar trebui să reglementeze nici aspectele privind încheierea și valabilitatea contractelor sau a altor obligații juridice, în cazul în care există cerințe cu privire la formă prevăzute de dreptul intern sau al Uniunii. În plus, acesta nu ar trebui să aducă atingere cerințelor de ordin formal impuse la nivel național registrelor publice, în special registrele comerciale și cărțile funciare.”

²⁶ (49) „Prezentul regulament ar trebui să stabilească principiul conform căruia unei semnături electronice nu ar trebui să i se refuze efectul juridic din motiv că aceasta este în format electronic sau că nu îndeplinește cerințele pentru semnătura electronică calificată. Cu toate acestea, efectul juridic al semnăturilor electronice se definește în dreptul intern, cu excepția cerinței prevăzute în prezentul regulament, conform căreia o semnătură electronică calificată ar trebui să aibă efecte juridice echivalente cu cele ale semnăturii olografe.”

sistemului ierarhic al diferitelor semnături electronice prevăzut de Regulamentul nr. 910/2014, ar trebui să se recunoască unei semnături electronice care nu îndeplinește cerințele acestui regulament pentru a fi considerată o „semnătură electronică calificată” un efect juridic superior celui conferit unei semnături olografe.

[...]

41 Având în vedere considerațiile care precedă, trebuie să se răspundă la prima întrebare că articolul 25 alineatul (1) din Regulamentul nr. 910/2014 trebuie interpretat în sensul că nu se opune declarării nulității unui act administrativ adoptat sub forma unui document electronic atunci când este semnat cu o semnătură electronică care nu îndeplinește cerințele acestui regulament pentru a fi considerată o „semnătură electronică calificată”, în sensul articolului 3 punctul 12 din acesta, cu condiția ca nulitatea actului respectiv să nu fie constatată numai pentru motivul că semnătura acestuia este în format electronic.

[...]

43 Trebuie arătat că articolul 3 punctul 12 din Regulamentul nr. 910/2014 stabilește trei cerințe cumulative pentru ca o semnătură electronică să poată fi considerată o „semnătură electronică calificată”. În primul rând, este necesar ca semnătura să fie o „semnătură electronică avansată”, care, conform articolului 3 punctul 11 din acest regulament, trebuie să îndeplinească cerințele prevăzute la articolul 26²⁷ din acesta. În al doilea rând, este necesar ca semnătura să fie creată de un „dispozitiv de creare a semnăturilor electronice calificat”, care, conform articolului 3 punctul 23 din regulamentul menționat, trebuie să îndeplinească cerințele prevăzute în anexa II la același regulament. În al treilea rând, este necesar ca semnătura să se bazeze pe un „certificat calificat pentru semnăturile electronice”, în sensul articolului 3 punctul 15 din Regulamentul nr. 910/2014. Potrivit

²⁷ Articolul 26 din Regulament, intitulat „Cerințe pentru semnături electronice avansate”, prevede:

„O semnătura electronică avansată îndeplinește următoarele cerințe:

- (a) face trimitere exclusiv la semnatar;
- (b) permite identificarea semnatarului;
- (c) este creată utilizând date de creare a semnăturilor electronice pe care semnatarul le poate utiliza, cu un nivel ridicat de încredere, exclusiv sub controlul său și
- (d) este legată de datele utilizate la semnare astfel încât orice modificare ulterioară a datelor poate fi detectată.”

acestei dispoziții, este necesar ca respectivul certificat să fi fost emis de un „prestator de servicii de încredere calificat” și să îndeplinească cerințele prevăzute în anexa I la acest regulament.

44 Astfel, în pofida împrejurării că prestatorul de servicii de încredere calificat, în cauza principală, a calificat respectiva semnătură electronică drept „semnătură electronică profesională”, noțiune care nu este prevăzută de Regulamentul nr. 910/2014, trebuie arătat că existența unui „certificat calificat pentru semnătură electronică” în sensul articolului 3 punctul 15 din acest regulament, emis de un prestator de servicii de încredere calificat, conform cerințelor enunțate în anexa II la regulamentul menționat, constituie una dintre cele trei cerințe cumulative prevăzute la articolul 3 punctul 12 pentru ca o semnătură electronică să fie considerată „semnătură electronică calificată”.

[...]

47 Prin urmare, trebuie să se răspundă la a treia întrebare că articolul 3 punctul 12 din Regulamentul nr. 910/2014 trebuie interpretat în sensul că lipsa unui „certificat calificat pentru semnătură electronică”, în sensul articolului 3 punctul 15 din acest regulament, este suficientă pentru a dovedi că o semnătură electronică nu constituie o „semnătură electronică calificată”, în sensul acestui articol 3 punctul 12, eventuala ei calificare drept „semnătură electronică profesională” fiind lipsită de relevanță în această privință.

[...]

55 Având în vedere considerațiile care precedă, trebuie să se răspundă la a doua întrebare că Regulamentul nr. 910/2014 trebuie interpretat în sensul că înscrierea unei semnături electronice în certificatul emis de prestatorul de servicii de încredere nu este suficientă pentru ca această semnătură să îndeplinească cerințele stabilite de acest regulament pentru a fi considerată o „semnătură electronică calificată”, în sensul articolului 3 punctul 12 din regulamentul menționat. Atunci când o astfel de calificare este contestată în cadrul unei proceduri judiciare, instanța națională este obligată să verifice dacă sunt îndeplinite toate condițiile cumulative prevăzute la acest articol 3 punctul 12, ceea ce îi impune în special să

verifice dacă sunt îndeplinite condițiile prevăzute la articolul 26 și în anexa I la același regulament.²⁸”

Într-o altă cauză, C 466/2022²⁹, CJUE, în considerente, a analizat și limitele în care poate fi contestată, conform normelor din dreptul intern, o semnătură electronică calificată:

„37. Astfel, deși din articolul 25 din Regulamentul nr. 910/2014 rezultă că existența și calitatea de autor invocată a unei semnături electronice calificate sunt stabilite atunci când se dovedește că semnătura în cauză îndeplinește condițiile prevăzute la articolul 3 punctul 12 din acest regulament, nu există totuși niciun motiv pentru a acorda, în beneficiul semnăturii electronice calificate, un tratament mai favorabil decât cel rezervat semnăturii olografe, în sensul că articolul 25 din regulamentul menționat ar impune instanțelor din statele membre o interdicție absolută de a recurge la mijloacele procedurale prevăzute în sistemele lor juridice pentru a refuza forța probantă a semnăturii electronice calificate, în sensul regulamentului menționat.

38. În consecință, dacă și în măsura în care dreptul național prevede posibilitatea de a repune în discuție forța probantă a unei semnături olografe, o astfel de posibilitate trebuie să fie deschisă și în ceea ce privește semnătura electronică calificată.

39. În special, astfel cum a arătat directorul în observațiile sale scrise, forța probantă a semnăturii electronice calificate poate fi refuzată în cadrul procedurii de înscriere în fals a unui document prevăzute de legislația națională, cu condiția totuși ca această legislație să prevadă o procedură identică pentru contestarea semnăturii olografe și a semnăturii electronice calificate.

40. Având în vedere considerațiile care precedă, trebuie să se răspundă la întrebarea preliminară că articolul 25 din Regulamentul nr. 910/2014 trebuie interpretat în sensul că, în cazul în care sunt îndeplinite condițiile prevăzute la articolul 3 punctul 12 din acest regulament, instanțele statelor membre sunt obligate să recunoască semnăturii electronice calificate o forță probantă echivalentă cu cea a

²⁸ CJUE: CJ: Camera a X-a, cauza C-362/21, pg. 34 la 55.

²⁹ CJUE: CJ: Camera a X-a, cauza C-466/22 din 29 februarie 2024, online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX:62022CJ0466>.

semnăturii olografe în cadrul a ceea ce prevede regimului juridic național relevant pentru această semnătură olografă.³⁰

Prin Regulamentul European nr. 910/2014 se face o distincție, între semnătura electronică simplă, cea avansată și cea calificată. Semnatarul, adică „o persoană care creează o semnătură electronică”, poate utiliza o formă simplă a acesteia atunci când se folosește de „date în format electronic, atașate la sau asociate logic cu alte date în format electronic și care sunt utilizate de semnatar pentru a semna” (art. 3 pct. 10). „«Date de creare a semnăturilor electronice» înseamnă date unice care sunt utilizate de semnatar pentru a crea o semnătură electronică” (art. 3 pct. 13). Așa cum a analizat în considerentele de mai sus CJUE, semnătura electronică avansată este doar cea care respectă integral cerințele de la art. 26³¹, iar pentru cea calificată este necesar ca semnătura să fie creată de un „dispozitiv de creare a semnăturilor electronice calificat”, care, conform articolului 3 punctul 23 din regulament, trebuie să îndeplinească cerințele prevăzute în anexa II la același regulament. În plus, este necesar ca semnătura să se bazeze pe un „certificat calificat pentru semnăturile electronice”, în sensul articolului 3 punctul 15 din Regulamentul nr. 910/2014. Potrivit acestei dispoziții, este necesar ca respectivul certificat să fi fost emis de un „prestator de servicii de încredere calificat” și să îndeplinească cerințele prevăzute în anexa I la acest regulament.

Din analiza deciziilor CJUE mai sus prezentate și din reperul de drept comparat ce se poate desprinde concluzia că dreptul intern stabilește condițiile de formă, ca cerință de valabilitate a unui act juridic sau cerințele de validitate pentru semnarea unui document, singura limitare impusă de norma europeană fiind existența a cel puțin unui tip de semnătură electronică, chiar și numai cea calificată, care să poată respecta cerințele de valabilitate

³⁰ CJUE: CJ: Camera a X-a, cauza C-466/22, pg. 37-40.

³¹ A se vedea n. 27.

conform dreptului intern, cu valoare juridică echivalentă cu semnătura olografă. De asemenea, pentru semnătura electronică calificată, regulamentul stabilește o prezumție de fiabilitate a semnăturii³², dacă sunt întrunite cerințele tehnice pentru emiterea sa. Prezumția este una relativă, normele europene permit instanței naționale să verifice întrunirea cerințelor tehnice (cum a fost chestiunea de fapt din speță, dacă o „semnătură profesională” întrunește condițiile pentru o semnătură electronică calificată).

Raționamentul curții europene a ridicat însă întrebarea³³ care sunt limitele acestei verificări și dacă nu ar putea constitui o astfel de hotărâre o tentație pentru o parte de rea-credință de a contesta calitatea și valoarea juridică a semnăturii electronice. Uneori, o astfel de posibilitate trebuie să existe, pentru ipoteza unor erori tehnice sau de utilizare, cum ar fi situația în care modulul de verificare a identității semnatarului nu a funcționat, sau cea în care titularul cheii de criptare care formează semnătura electronică a lăsat-o, voluntar sau nu, la dispoziția altei persoane. În consecință, este foarte important ca, în caz de nevoie, partea interesată să poată furniza un „certificat calificat pentru semnăturile electronice”, în sensul articolului 3 punctul 15 din Regulamentul nr. 910/2014, emis de un „prestator de servicii de încredere calificat” și să îndeplinească cerințele prevăzute în anexa I la acest regulament. Chiar și în ipoteza lipsei sau a neconformității certificatului emis de prestator, semnătura electronică poate fi considerată o semnătură electronică avansată³⁴.

Cea de a doua hotărâre tratează expres posibilitatea contestării semnăturii electronice care are valoare de semnătură olografă printr-o

³² T. DOUVILLE, *La présomption de fiabilité des signatures électroniques: un modèle pour le droit de l'Union?*, în *Recueil Dalloz*, nr. 15/2023, p. 740-742.

³³ *Idem*.

³⁴ *Idem*.

procedură similară cu cea din dreptul intern pentru contestarea semnăturii manuscrise. Însă este evident că în cazul semnăturii electronice calificate (și, în anumite condiții, a celei avansate în dreptul nostru), nu se poate pune problema unei comparări de înscrisuri³⁵, aprecierea judecătorului în cazul unei înscrieri în fals urmând a avea la bază preponderent o expertiză tehnică informatică. În favoarea semnăturii electronice cu valoare de semnătură olografă operează prezumția de integritate și de fiabilitate, în sensul de exactitate a datelor (informațiilor) conținute, respectiv a autorului³⁶.

Legislația română privind semnătura electronică, Legea nr. 214/2024, creează cadrul juridic intern de aplicare directă a Regulamentului (UE) nr. 910/2014. Conform art. 3 alin. (1) din lege, toate tipurile de semnătură electronică prevăzute în regulament sau în actul normativ intern produc efecte juridice și pot fi utilizate ca mijloace de probă în fața instanțelor de judecată. Cu toate acestea, pentru încheierea, validitatea și efectele actelor juridice se face trimitere la dreptul comun³⁷.

„Documentul electronic semnat cu o semnătură electronică calificată este asimilat, în ceea ce privește condițiile și efectele sale, cu înscrisul sub semnătură privată, în condițiile art. 25 alin. (2) din Regulamentul (UE) nr. 910/2014. Semnătura electronică calificată produce aceleași efecte juridice ca semnătura olografă.³⁸ În plus față de cerința minimală din normele europene, la art. 4 alin. (3) din Legea nr. 214/2024 se prevede pentru ipoteza în care, potrivit legii, forma scrisă este cerută ca o condiție de validitate a unui act juridic, că cerința este îndeplinită dacă documentul electronic a fost semnat

³⁵ Pentru dreptul francez, T. Douville, *De la contestation des signatures électroniques qualifiées*, în RTD com., nr. 2/2024, p. 352.

³⁶ *Idem*.

³⁷ Art. 1 alin. (3).din Legea nr. 214/2024.

³⁸ Art. 4 alin. (1) din Legea nr. 214/2024.

cu o semnătură electronică calificată sau cu o semnătură electronică avansată care respectă anumite condiții și produce aceleași efecte precum semnătura olografă.

Pentru ca semnătura electronica avansată să producă efecte similare semnăturii olografe trebuie suplimentar întrunite condițiile prevăzute la art. 4 alin (5) din lege:

„a) actul juridic a fost semnat cu o semnătură electronică avansată creată cu un certificat pentru semnătură electronică emis de o autoritate sau o instituție publică din România sau de un prestator de servicii de încredere calificat;

b) documentul electronic este recunoscut de cel căruia îi este opus, recunoașterea putând să rezulte și din faptul neechivoc al executării în tot sau în parte, de către cel care contestă semnătura electronică avansată, a obligațiilor care s-au născut din documentul electronic;

c) părțile au agreeat în mod expres, printr-un înscris distinct, semnat cu semnătură olografă sau cu semnătură electronică calificată, faptul că vor conferi semnăturii electronice avansate efectele juridice ale semnăturii olografe.³⁹”

Se poate observa că poziția legiuitorului nu este inflexibilă și nici formalistă, permițând și semnăturii electronice avansate să producă efecte echivalente semnăturii olografe, în ipoteza recunoașterii înscrisului de către cocontractant sau al unei convenții anterioare în acest sens. Prezumția de integritate și proveniență a documentului semnat electronic nu este absolută, în caz de contestare a acestora, instanța națională este obligată să efectueze verificări, pentru că documentul ce poartă semnătura electronică nu poate avea un regim juridic superior celui cu semnătură olografă.

În dreptul intern, chestiunea verificării semnăturii electronice este reglementată la art. 5 din Legea nr. 214/2024, pornind de la un sistem de prezumții. În cazul semnăturii electronice calificate, pentru ipoteza nerecunoașterii sau a contestării semnăturii, „sarcina probei cu privire la

³⁹ Art. 4 alin (5) din Legea nr. 214/2024.

încălcarea condițiilor legale și tehnice aferente acestora sau a sigiliului electronic calificat aparține celui care le contestă”. Prin urmare, în favoarea semnăturii electronice calificate operează prezumția de fiabilitate, cu valoare de prezumție legală relativă.

În schimb, pentru celelalte semnături electronice, inclusiv cea avansată, sarcina probei revine celui care se prevalează de existența semnăturii pe documentul electronic. Proba se poate realiza prin „metode de validare disponibile public, validate de autoritatea de supraveghere și reglementare în domeniu” sau de către emitentul semnăturii electronice și, dacă mai este necesar, printr-o expertiză tehnică de specialitate.

În concluzie, noua reglementare internă privitoare la semnătura electronică permite utilizarea semnăturii electronice calificate și, în principiu, utilizarea semnăturii electronice avansate, aplicată unui înscris electronic, pentru exprimarea valabilă a consimțământului în forma scrisă, atunci când legea impune o astfel de condiție de validitate⁴⁰. Pentru consimțământul exprimat în formă autentică este necesară procedura autentificării înscrisului, dispozițiile legii speciale privitoare la semnătura electronică nefiind aplicabile⁴¹. Dincolo de exprimarea consimțământului, utilizarea înscrisurilor în format electronic pentru dovada încheierii actelor juridice cuprinde o paletă mai largă de forme de semnătură, chiar și atunci când legea cere forma scrisă pentru dovada actelor juridice, fiind posibilă chiar și utilizarea semnăturii electronice simple în anumite condiții⁴².

⁴⁰ Art. 4 alin (3) din Legea nr. 214/2024.

⁴¹ Art. 4 alin (11) din Legea nr. 214/2024.

⁴² art. 4 din Legea nr. 214/2024, dispune:

„(4) În cazul în care, potrivit legii, forma scrisă este cerută ca o condiție de probă a unui act juridic, documentul electronic îndeplinește această cerință dacă a fost semnat cu o semnătură

Chiar dacă documentul semnat electronic trebuie să aibă o semnătură calificată sau avansată (în anumite condiții), dacă exprimarea consimțământului în formă scrisă este o cerință de valabilitate a actului în cauză, utilizarea mijloacelor de probă în format electronic, în special cu privire la documente semnate olograf și preluate pe suport informatic nu ar trebui restricționată. În acest sens, art. 5 alin. (4) din Legea nr. 214/2024 prevede că „un document semnat cu o semnătură electronică de orice tip, care în conformitate cu dispozițiile prezentei legi nu are valoare de semnătură olografă, va putea fi considerat început de dovadă scrisă.”

electronică calificată, o semnătură electronică avansată sau cu o semnătură electronică simplă în condițiile alin. (9).

[...]

(9) Documentul electronic semnat cu semnătură electronică simplă produce aceleași efecte juridice ca un înscris semnat cu o semnătură olografă, în oricare dintre următoarele cazuri:

- a) în cazul actelor patrimoniale evaluabile în bani, cu o valoare mai mică de jumătate din salariul minim brut pe economie la data semnării actului;
- b) înscrisul semnat cu o semnătură electronică simplă este recunoscut de cel căruia îi este opus, recunoașterea putând să rezulte și din faptul neechivoc al executării în tot sau în parte, de către cel care contestă semnătura electronică simplă, a obligațiilor care s-au născut din înscrisul în formă electronică;
- c) în cazul în care ambele părți sunt profesioniști în sensul art. 3 alin. (2) din Legea nr. 287/2009, republicată, cu modificările și completările ulterioare, acestea au acordat în mod expres, printr-un înscris semnat cu semnătură olografă sau cu semnătură electronică calificată, că vor conferi semnăturii electronice simple efectele juridice ale semnăturii olografe. Părțile confirmă prin același act că au înțeles riscurile și sarcina probei privind semnătura electronică simplă.”

III. Planul mijloacelor de probă – *instrumentum*

A. Valențele înscrisului pe suport informatic.

Toate înscrisurile, de orice natură, stocate pe suport informatic, trebuie să fie admise ca mijloace de probă. În Regulamentul European nr. 910/2014 este prevăzut că „unui document electronic nu i se refuză efectul juridic și posibilitatea de a fi acceptat ca dovadă în procedurile judiciare doar din motiv că este sub formă electronică” (art. 46). Prin „document electronic”, în sensul regulamentului, se înțelege „orice conținut stocat în format electronic, în special sub formă de text sau de înregistrare sonoră, vizuală sau audiovizuală” (art. 3 pct. 35).

Noțiunile de înscris în format electronic, respectiv document electronic, au un sens foarte larg, poate fi vorba inclusiv despre documente care atestă procesele informatice de încheiere a unor acte juridice în mediul virtual (cum ar fi o comandă pe un site) sau evidențele informatice ale unor arhive publice care se țin și pe suport informatic (evidențe de Carte funciară, Registre ale birourilor notariale).

Și în legislația internă, art. 282-284 C.proc.civ. definesc larg conceptul de date ale unui act juridic redate pe un suport informatic, de o manieră similară⁴³ cu prevederile art. 2839 și 2840 C.civ. Quebec⁴⁴. În interpretarea

⁴³ În sensul că aceste texte au inspirat legiuitorul român, Gh. L. ZIDARU, P. POP, *Drept procesual civil*, Solomon, București, 2020, p. 188.

⁴⁴ Art. 2839 C.civ.q. „*L'intégrité d'un document est assurée, lorsqu'il est possible de vérifier que l'information n'en est pas altérée et qu'elle est maintenue dans son intégralité, et que le support qui porte cette information lui procure la stabilité et la pérennité voulue. Lorsque le support ou la technologie utilisé ne permet ni d'affirmer ni de dénier que l'intégrité du document est assurée, celui-ci peut, selon les circonstances, être reçu à titre de témoignage ou d'élément matériel de preuve et servir de commencement de preuve.*”

acestei din urmă reglementări⁴⁵ se consideră că suportul informatic poate fi de mai multe tipuri, electronic, magnetic sau optic, sau o combinație a unor astfel de suporturi. Suportul informatic este definit ca un element concret, material, care servește ca bază pentru informație⁴⁶. În jurisprudența canadiană⁴⁷ au fost considerate documente în format electronic și înregistrări pe bandă magnetică, informații stocate în baze de date din străinătate sau date informatice recuperate de pe un server al unei rețele de socializare.

În ceea ce privește alegerea suportului informatic, interpretarea legislației speciale a provinciei Quebec pornește de la principiul echivalenței, fiecare este liber să utilizeze acel suport pe care îl consideră potrivit (spre exemplu la o ofertă trimisă prin e-mail se răspunde cu un mesaj pe o platformă socială), fiecărui suport informatic fiindu-i recunoscută o valoare probatorie echivalentă⁴⁸. Chiar dacă este vorba despre o lege specială, ea este

Art. 2840 C.civ.q. „*Il n’y a pas lieu de prouver que le support du document ou que les procédés, systèmes ou technologies utilisés pour communiquer au moyen d’un document permettent d’assurer son intégrité, à moins que celui qui conteste l’admissibilité du document n’établisse, par prépondérance de preuve, qu’il y a eu atteinte à l’intégrité du document.*”

⁴⁵ J.-C. ROYER, C. PICHÉ, *La preuve civile*, ed. a VI a, Éditions Yvon Blais, Montréal, 2020, p. 901.

⁴⁶ *Ibid.*, p. 902.

⁴⁷ *Ibid.*, p. 901 - 902.

⁴⁸ *Ibid.*, p. 903. Legea specială: *Loi concernant le cadre juridique des technologies de l’information*, RLRQ c C-1.1, online: <https://canlii.ca/t/6fptp>.

Art. 5. alin. (1)-(2) RLRQ c C-1-1: „*La valeur juridique d’un document, notamment le fait qu’il puisse produire des effets juridiques et être admis en preuve, n’est ni augmentée ni diminuée pour la seule raison qu’un support ou une technologie spécifique a été choisi.*” *Le document dont l’intégrité est assurée a la même valeur juridique, qu’il soit sur support papier ou sur un autre support, dans la mesure où, s’il s’agit d’un document technologique, il respecte par ailleurs les mêmes règles de droit.*”

complementară unor dispoziții legale similare cu cele din dreptul nostru și poate fi folosită ca reper pentru aplicarea art. 282 alin. (2) C.proc.civ. român, care reclamă pentru aprecierea documentului electronic „*circumstanțele în care datele au fost înscrise și documentul care le-a reprodus.*” Principiul neutralității tehnologice și al nediscriminării în funcție de suportul informatic utilizat ar trebui aplicat și în dreptul nostru.

De asemenea, legea specială a provinciei Quebec privitoare la probele pe suport informatic stabilește o prezumție de fiabilitate a suportului informatic utilizat⁴⁹, în sensul că nu trebuie dovedită de către utilizator funcționalitatea tehnologiei de stocare. Prezumpția nu se referă la înscrierea datelor (informația) ci doar la mijlocul tehnic utilizat. Ea poate fi utilizată și în dreptul nostru, în aplicarea art. 282 alin. (2) C.proc.civ., dar cu valoare de prezumție judecătorească.

Esențială pentru eficiența înscrisului pe suport informatic este modalitatea de înscriere a datelor (informației), protecția față de alterări, precum și scopul transmiterii informațiilor. La aprecierea forței probante a fiecărui document electronic, va trebui analizat cu minuțiozitate în ce măsură datele păstrate în format electronic aveau menirea de înscris preconstituit (chiar însoțit de o semnătură electronică simplă, sau doar de o modalitate de identificare a autorului) sau, dimpotrivă, este vorba despre o simplă comunicare între părți (mesaj care nu reflectă integral voința părților). Pe drept cuvânt s-a spus că documentul electronic este un mijloc de probă cameleonic⁵⁰, care se pliază pe funcția care i-a fost atribuită de autor

⁴⁹ Art. 7 RLRQ c C-1-1: „*Il n'y a pas lieu de prouver que le support du document ou que les procédés, systèmes ou technologies utilisés pour communiquer au moyen d'un document permettent d'assurer son intégrité, à moins que celui qui conteste l'admission du document n'établisse, par prépondérance de preuve, qu'il y a eu atteinte à l'intégrité du document.*”

⁵⁰ *Ibid.*, p. 907.

conservării datelor pe suport informatic și eventualei sale comunicări, nu de suportul utilizat pentru stocarea datelor în format electronic. Pe același suport pot fi păstrate un document care are atașată o semnătură simplă, un e-mail care confirmă detalii ale unei tranzacții sau o captură de ecran care poate avea doar valoarea de mijloc material de probă.

„Înscrierea datelor unui act juridic pe suport informatic este prezumată a prezenta garanții suficient de serioase pentru a face deplină credință în cazul în care ea este făcută în mod sistematic și fără lacune și când datele înscrise sunt protejate contra alterărilor și contrafacerilor, astfel încât integritatea documentului este deplin asigurată. O astfel de prezumție există și în favoarea terților din simplul fapt că înscrierea este efectuată de către un profesionist.” (art. 283 C.proc.civ.). Fiind în favoarea terților, această prezumție privind înscrierea datelor pe suport informatic nu va putea fi invocată de profesionist împotriva terților⁵¹, însă poate fi utilizată de un profesionist împotriva altui profesionist⁵². În acest context pot fi menționate și dispozițiile art. 4 alin. (9) din Legea nr. 214/2024, care permit părților, în relațiile dintre profesioniști, să convină utilizarea documentelor electronice cu semnătură electronică simplă cu forța probantă a unui înscris sub semnătură privată.

Considerăm că documentele electronice ne desemnate referitoare la convențiile încheiate de părți trebuie privite cu maximă prudență, în condițiile în care evoluția rapidă a tehnologiei poate pune în discuție „garanțiile suficiente” de integritate ale conținutului documentului. Sintagma „în mod sistematic și fără lacune” a fost interpretată în sensul coerent și accesibil⁵³ sau,

⁵¹ M. D. BEREANU, op.cit., p. 314.

⁵² Gh. L. ZIDARU, P. POP, op.cit., p. 189.

⁵³ I. DELEANU, *Noul Cod de procedură civilă, comentariu pe articole*, vol. I, Universul Juridic, București, 2013, p. 403.

opinăm noi, fără să fi suferit intervenții asupra conținutului actului și fără omisiuni la momentul înscrierii. Pentru a putea verifica autenticitatea înscrierii datelor pe suport informatic, în cazul în care cealaltă parte contestă acest aspect, va fi nevoie, de principiu, de o expertiză de specialitate⁵⁴.

„... Documentul care reproduce datele unui act, înscrise pe un suport informatic, face deplină dovadă între părți, până la proba contrară.”⁵⁵ Chiar dacă documentul electronic nu are aplicată o semnătură electronică, în măsura în care datele (informația) sunt inserate sistematic, fără lacune și suportul informatic nu au fost supus alterărilor sau contrafacerilor, acesta poate face deplină dovadă între părți, în special dacă nu este contestat, soluție acceptată și în dreptul provinciei Quebec⁵⁶.

„Dacă suportul sau tehnologia utilizată pentru redactare nu garantează integritatea documentului, acesta poate servi, după circumstanțe, ca mijloc material de probă sau ca început de dovadă scrisă.”⁵⁷ Termenul de „nu garantează” considerăm că poate fi interpretat similar prevederilor art. 2839 alin. (2) C.civ.q., în sensul că nu poate fi nici demonstrată dar nici negată integritatea documentului. Astfel, în lipsa recunoașterii, în caz de dubiu, inclusiv ca rezultat al neutilizării de către părți a unor metode care să demonstreze nealterarea, documentul electronic poate fi considerat doar început de dovadă scrisă sau mijloc material de probă după caz.

Pot exista înscrisuri pe suport informatic care să consemneze fapte materiale, precum numărul de ore lucrate de un angajat, dosare care stochează rezultatele analizelor și scrisorile medicale ale unui pacient⁵⁸ sau

⁵⁴ G. BOROI, M. STANCU, *Drept procesual civil*, ed. a V-a, Hamangiu, București, 2020, p. 545.

⁵⁵ Art. 284 alin. (1) C.proc.civ.

⁵⁶ J. – C. ROYER, C. PICHÉ, op.cit., p. 917.

⁵⁷ Art. 284 alin. (2) C.proc.civ.

⁵⁸ J.-C. ROYER, C. PICHÉ, op.cit., p. 916.

sumarul curselor de transport efectuate de un prestator de servicii în favoarea unui client. Cu respectarea regulilor privitoare la protecția datelor medicale sau a datelor personale, aceste documente electronice pot fi utilizate ca mijloace de probă materială, dacă prezintă garanții de integritate.

Prin urmare, reglementarea probelor prin înscrieri pe suport informatic apare mai degrabă ca fiind complementară reglementării cu privire la semnătura electronică, generând împreună, pe de o parte o corespondență între înscrierile pe suport informatic și înscrierile clasice, pe hârtie și, pe de altă parte, structurând o ierarhie a „documentelor electronice” vizate de regulamentul european, din perspectiva forței probante.

IV. Prezumția de fiabilitate a suportului informatic, prezumția de integritate a documentului și prezumția de fiabilitate a semnăturii.

Pentru a asigura funcționalitatea probelor pe suport informatic, sunt necesare câteva repere care să fie clar așezate în practica judiciară în legătură cu posibilitatea de utilizare a unor astfel de mijloace de stocare. Pentru început, din conținutul reglementărilor și din rezultatul experienței altor sisteme de drept este util să distingem, în legătură cu înscrierile pe suport informatic, trei aspecte care influențează esențial valoarea probatorie: fiabilitatea tehnologiei utilizate pentru stocarea datelor (1), modalitatea de înscriere a datelor și mijloacele de protecție a conținutului utilizate pentru a asigura integritatea documentului (2) și mijloacele prin care se poate asigura dovedirea provenienței documentului în caz de contestare (3).

Așa cum am arătat anterior, principiul neutralității tehnologice implică posibilitatea utilizării oricărui tip de suport informatic de stocare. Când părțile recunosc conținutul comunicărilor și fiabilitatea tehnologiei, instanțele trebuie să dea posibilitate utilizării documentelor electronice ca

mijloace de probă, urmând a stabili, după circumstanțe, forța lor probantă. Dacă tehnologia utilizată, integritatea documentului sau proveniența de la cealaltă parte sunt contestate, prezumțiile legale și, alături de acestea, un set așezat de prezumții judiciare pot orienta și participanții la circuitul civil în alegerea formelor de comunicare și stocare a conținutului pe suport informatic.

Dacă tehnologia de stocare este contestată, așa cum am dezvoltat mai sus, cu repere de drept comparat, în aplicarea art. 282 alin. (2) C.proc.civ., ar trebui utilizată o prezumție judecătorească de fiabilitate a suportului informatic utilizat, în sensul că nu trebuie dovedită de către utilizator funcționalitatea tehnologiei de stocare. Prezumția nu se referă la înscrierea datelor (informația) ci doar la mijlocul tehnic utilizat. Cel care contestă fiabilitatea tehnologiei de stocare trebuie să facă proba lipsei de funcționalitate.

Chiar și când conținutul înscrisului este împărțit în mai multe suporturi informatice, de natură diferită, acestor documente electronice nu le poate fi refuzată valoarea probatorie. Considerăm utilă pentru interpretare soluția din legislația specială a provinciei Quebec, chiar și atunci când conținutul documentului (informația) este inscripționat fragmentar pe unul sau mai multe suporturi informatice, trebuie tratat ca un tot unitar atunci când elementele logice structurale permit reunirea fragmentelor, când aceste elemente fragmentate respectă cerința de înscriere sistematică iar integritatea documentului rămâne asigurată după reunirea lor (cum ar fi mai multe e-mail-uri care se referă la aspecte complementare intrinseci ale unui act juridic).

În oglindă, dacă mai multe documente electronice, referitoare la raporturi juridice distincte, sunt transmise sau stocate împreună, pe același suport informatic, ele nu își pierd caracterul distinct dacă elementele

structurale logice permit asigurarea integrității documentelor. În acest context se impune a fi menționată și o distincție tehnică, transmiterea documentului electronic – care se referă la suportul informatic și la transmitere în spațiul virtual, respectiv comunicarea documentului electronic, care se referă la informație, datele stocate, care ajung la cunoștința destinatarului și sunt înscrise de o manieră inteligibilă pentru acesta⁵⁹.

Cu privire la prezumția de integritate a documentului, aceasta nu vizează suportul informatic ci informația stocată (conținutul) documentului. Din formularea art. 282 și 283 C.proc.civ. rezultă că prezumția legală vizează doar conținutul, nu și autorul înscrierii. În ceea ce privește identitatea persoanei de la care acesta emană rămân aplicabile, în opinia noastră, dispozițiile dreptului comun, partea căreia i se opune având obligația de a confirma sau infirma proveniența documentului sau, după caz, a semnăturii (după regulile prevăzute la art. 5 din Legea nr. 214/2024). Dacă partea căreia i se opune un înscris în format electronic aparent nemodificat și protejat contestă integritatea documentului sarcina probei pentru răsturnarea prezumției îi revine.

În doctrină⁶⁰ s-a susținut, tehnic corect, că cel care se prevalează de prezumția de integritate a documentului electronic trebuie să facă dovada faptului, vecin și conex, că înscrierea este efectuată sistematic, cu o frecvență care să permită concluzia obișnuinței în acest mod de înscriere a datelor dintr-un act juridic. De asemenea că înscrierea ar fi fără lacune, adică coerentă, respectiv datele înscrise sunt protejate contra alterărilor și contrafacerilor. În concret însă, lucrurile sunt nuanțate, deoarece proba faptului vecin și conex

⁵⁹ *Ibid.*, p. 906.

⁶⁰ M. TĂBĂRCĂ, *Drept procesual civil*, ediția a III, Solomon, București, 2023, vol. II, p. 383.

se face chiar cu documentul prezentat, cu metadatele⁶¹ atașate lui și eventual, unde este cazul, explicații cu privire la modalitatea de înscriere a datelor – în raport de care operează prezumția de integritate a conținutului.

Pentru aprecierea îndeplinirii condițiilor prezumției legale de integritate un rol important îl au, pe de o parte, măsurile tehnice luate pentru asigurarea securității documentului și, pe de altă parte, metadatele legate de document⁶². Spre exemplu, în cazul unui e-mail trimis se pot verifica data trimiterii și contul utilizatorului sau data ultimelor modificări. În caz de nevoie, datele se pot completa cu o expertiză tehnică care să ateste autenticitatea lor sau dispozitivul de pe care a fost trimis documentul.

Dacă nu pot fi identificate astfel de metadate, care să creeze aparența de înscriere sistematică și de nealterare, judecătorul este îndreptățit, în opinia noastră, în aplicarea art. 282 alin. (2) C.proc.civ., să considere, similar cu soluția care se desprinde din prevederile art. 2839 alin. (2) C.civ.q., că nu poate fi nici probată dar nici negată integritatea documentului și, pentru că nu a fost dovedit faptul vecin și conex, nu poate fi aplicabilă prezumția de integritate a documentului. În astfel de circumstanțe, fie partea care se prevalează de documentul electronic administrează probe suplimentare care să ateste înscrierea fără lacune și lipsa contrafacerilor sau alterărilor fie forța probantă va fi limitată la un simplu mijloc materiale de probă sau, cel mult, început de dovadă scrisă.

Integritatea documentului trebuie menținută în timp. La dovedirea păstrării integrității documentului, în caz de nevoie, se pot utiliza prezumții simple pornind de la datele de creare și utilizând și date de stocare pentru

⁶¹ În sensul de informații care descriu datele incluse într-o pagină web, document sau fișier. Altfel spus este vorba despre informația folosită pentru a descrie datele.

⁶² J.-C. ROYER, C. PICHÉ, op.cit., pp. 929-930.

document⁶³. Unele informații, precum cele aflate pe rețele de socializare și a căror protecție în vederea păstrării integrității nu este la dispoziția părților nu ar trebui, datorită naturii lor, să fie considerate a prezenta astfel de garanții, pentru a opera prezumția în favoarea lor.

Prezumția de fiabilitate a semnăturii se referă la proveniența documentului, în sensul că atestă cine este autorul înscrisului în format electronic. Ea se analizează după regulile stabilite de Legea nr. 214/2024, la art. 5. Așa cum am arătat mai sus, doar semnătura electronică calificată, însoțită de certificat, garantează singură aplicarea prezumției de fiabilitate a semnăturii, cu consecința opozabilității documentului și dovedirii provenienței. În schimb pentru celelalte semnături electronice, inclusiv cea avansată, prezumția nu operează, cel care se prevalează de documentul electronic semnat trebuie să dovedească proveniența.

Cum am mai menționat, prezumția de integritate și proveniență a documentului semnat electronic nu este absolută, în caz de contestare a acestora, instanța națională este obligată să efectueze verificări, pentru că documentul ce poartă semnătura electronică nu poate avea un regim juridic superior celui cu semnătură olografă, cum se reține și în considerentele hotărârilor CJUE evocate la punctul al doilea al prezentului material. Însă, cel care vrea răsturnarea prezumțiilor trebuie să se înscrie în fals, după regulile procedurale de drept comun⁶⁴.

⁶³ P. GINGRAS, F. SENÉCAL, *Métadonnées: Plaidoyer pur des mal aimées et des incomprises*, Revue du Barreau, vol. 74/2015, online:

<https://www.lccjti.ca/files/sites/105/2015/09/GingrasSenecal.pdf>.

⁶⁴ Art. 304-308 C.proc.civ.

V. O convergență a reglementărilor

La momentul reflecțiilor finale, după analiza provocărilor tehnice asupra interpretărilor juridice, respectiv a normelor europene și naționale privitoare la înscrisurile pe suport informatic, putem concluziona că fiecare dintre reglementări urmărește să permită, pe de o parte, circuitului civil să utilizeze contracte în format electronic, care să se poată bucura de garanții de integritate și fiabilitate, și, pe de altă parte, ca actul valabil încheiat sau necontestat să poată fi dovedit cu un document electronic.

În opinia noastră, chiar dacă pornesc de la surse de inspirație legislativă diferite (Codul civil Quebec, respectiv reglementări europene), ele trebuie integrate într-un sistem de probațiune unic, din rațiuni de coerență, care să protejeze și exprimarea consimțământului atunci când înscrisul doveditor este păstrat pe suport informatic. Sursele diferite de inspirație pentru textele legale nu împiedică o interpretare în vederea armonizării lor, mai ales că reglementările sunt complementare, așa cum arată și considerentele hotărârilor pronunțate de CJUE.

Nici textele similare din Codul civil Quebec și nici Regulamentul European nr. 910/2014 nu fac o astfel de distincție între documentul electronic și înscrisul pe suport electronic. Noua reglementare aduce clarificări în acest sens, iar prin legea privind semnătura electronică legiuitorul a urmărit doar să realizeze cadrul juridic necesar pentru ca înscrisurile semnate electronic să primească recunoaștere legală, iar furnizorii de servicii să poată funcționa și să poată fi recunoscuți în această calitate. Așa cum arată și reperele de drept comparat, provocările tehnice legate de fiabilitatea tehnologiei, integritatea documentului și dovedirea provenienței sunt comune la aplicarea normelor juridice, iar interpretarea jurisprudențială trebuie așezată pe o soluție de echilibru, care să permită o cât mai largă

utilizare a înscrisurilor pe suport informatic, mai ușor de stocat, limitată doar de asigurarea rezonabilă a siguranței circuitului civil.

Regulamentul european și legea specială privitoare la semnătura electronică nu trebuie privit ca un corp străin, care derogă de la regulile de drept comun, ci ca un instrument juridic, complementar, care urmărește crearea unui cadru armonizat european de recunoaștere a semnăturilor și de utilizare a documentelor electronice. Acesta se pliază pe dreptul comun, așa cum s-a putut observa în legătură cu exprimarea consimțământului în formă scrisă.

Un bun exemplu îl poate constitui ipoteza în care datele unui act juridic, unilateral sau bilateral, sunt mai întâi consemnate pe suport de hârtie, însușite prin semnătură olografă, de o manieră clasică. În aceste circumstanțe, chiar și atunci când forma scrisă, sau, după caz semnarea documentului, este o condiție de valabilitate a actului juridic, aceasta a fost îndeplinită. Dacă părțile decid să stocheze documentele și pe suport informatic, devin incidente dispozițiile art. 287 C.proc.civ., „Datele din înscrisurile autentice sau sub semnătură privată redată pe microfilme și alte suporturi accesibile de prelucrare electronică a datelor, făcute cu respectarea dispozițiilor legale, au aceeași putere doveditoare ca și înscrisurile în baza cărora au fost redată.”

Prin urmare, dacă actul a fost valabil încheiat, a fost întocmit înscrisul necesar, semnat olograf, respectând cerințele dreptului intern, documentul scanat care conservă înscrisul pe suport informatic poate fi utilizat ca probă, după normele procedurale interne, constituind totodată un document electronic, în sensul regulamentului european. Desigur, în unele ipoteze mai complexe, admisibilitatea probei cu un astfel de document electronic trebuie cântărite cu atenție.

Spre exemplu, în jurisprudența franceză⁶⁵, a trebuit să fie stabilit în ce măsură poate face dovada contractului consensual încheiat între părți un document pe suport informatic, care avea aplicată o semnătură electronică, transmis cu valoare de ofertă, asupra căruia destinatarul a aplicat o semnătură manuscrisă scanată, pe care a copiat-o apoi pe documentul electronic. Curtea de casație franceză⁶⁶, a analizat problema din unghiul provenienței semnăturii, apreciind, pe de o parte, că aceasta din urmă nu poate fi considerată o semnătură electronică, și, pe de altă parte, că nu poate fi imputabilă societății destinatarului, deoarece o semnătură olografă scanată poate fi aplicată pe un document de oricine, nu doar de semnatarul inițial. Astfel nu poate fi dovedită manifestarea de voință a destinatarului în sensul acceptării ofertei transmise cu semnătură electronică. Prin urmare o semnătură scanată aplicată pe un înscris pe suport informatic nu are nici valoare de semnătură manuscrisă, nici valoare de semnătură electronică.

Cu toate acestea, în măsura în care identitatea semnatarului nu este contestată, doar neîndeplinirea condițiilor legale pentru a fi considerată semnătură, tot Casația franceză⁶⁷, a apreciat că documentul electronic nesemnat corespunzător are valoare probatorie de înscris, dacă poate fi opus părții adverse.

Ca o concluzie, acolo unde integritatea documentului pe suport informatic este asigurată, iar proveniența nu este contestată, utilizarea mijloacelor de probă sub forma documentelor electronice trebuie stimulată, păstrarea lor fiind mai facilă. Eventualele situații atipice sau complexe pot fi

⁶⁵ T. DOUVILLE, *À propos des signatures manuscrites scannées*, în RTDcom., nr. 2/2024, p. 352.

⁶⁶ Curtea de casație franceză, secția comercială, decizia din 13 martie 2024.

⁶⁷ Curtea de casație franceză, secția drept social, prin decizia din 14 decembrie 2022.

reglate jurisprudențial, prin mecanismul pus la dispoziție de legiuitor, privitor la forța probantă a acestor înscrisuri.

Bibliografie

- BEREANU, M. D., *Înscrisul pe suport informatic și înscrisul în formă electronică. Divergență sau unitate?*, în RRDP nr. 2/2021.
- BOROI, G., STANCU, M., *Drept procesual civil*, ed. a V-a, Hamangiu, București, 2020.
- DELEANU, I., *Noul Cod de procedură civilă, comentariu pe articole*, vol. I, Universul Juridic, București, 2013.
- DOUVILLE, T., *La présomption de fiabilité des signatures électroniques: un modèle pour le droit de l'Union?*, în Recueil Dalloz, nr. 15/2023.
- DOUVILLE, T., *De la contestation des signatures électroniques qualifiées*, în RTD com., nr. 2/2024.
- DOUVILLE, T., *À propos des signatures manuscrites scannées*, în RTD com., nr. 2/2024.
- GINGRAS, P., SENÉCAL, F., *Métadonnées : Plaidoyer pour des mal aimées et des incomprises*, în Revue du Barreau, vol. 74/2015, online: <https://www.lccji.ca/files/sites/105/2015/09/GingrasSenecal.pdf>.
- MALLET-BRICOUT, B., *Dématérialisation des actes judiciaires : le mouvement s'accélère*, în RTD civ. 2019.
- ROYER, J.-C., PICHÉ, C., *La preuve civile*, ed. a VI-a, Éditions Yvon Blais, Montréal, 2020.
- TĂBÂRCĂ, M., *Drept procesual civil*, vol. II, ed. a III-a, Solomon, București, 2023.
- ZIDARU, Gh. L., POP, P., *Drept procesual civil*, Solomon, București, 2020.

ARTICOLE

Este posibilă pronunțarea unei hotărâri judecătorești care să țină loc de contract de întreținere?

DOI: [https://doi.org/10.24193/SUBBIur.70\(2025\).3.48-66](https://doi.org/10.24193/SUBBIur.70(2025).3.48-66)
Data publicării online: 06 apr. 2026

Jozsef KOC SIS*

Rezumat. În mod frecvent, în practica judiciară apar situații în care, părțile contractante deși doresc încheierea unui contract de întreținere, întrucât înțelegerea lor nu respectă cerința formei autentice impusă de prevederile art. 2255 Cod civil, această înțelegere nu va putea fi considerată decât doar ca un antecontract de întreținere. În absența îndeplinirii voluntare a obligației de a încheia contractul de întreținere în formă autentică, se formulează problema dacă poate fi pronunțată o hotărâre care să țină loc de contract, mai ales în acele situații în care promitentul întreținător a prestat întreținerea pe timpul vieții celui întreținut, dar nu a dobândit dreptul de proprietate asupra bunului dorit în timpul vieții acestuia. Poate fi obținut acest transfer al dreptului de proprietate în raport cu moștenitorii celui întreținut, așa cum această soluție este consacrată în practica judiciară română sau soluția juridică a problemei ar trebui să fie una contrară jurisprudenței actuale?

* Lector univ. dr., Facultatea de Drept, Universitatea Babeș-Bolyai din Cluj, e-mail: jozsef.kocsis@law.ubbcluj.ro, Identificator ORCID: https://orcid.org/ID_0009-0000-6149-8955.

Cuvinte cheie: antecontract de întreținere, executare silită, pronunțarea unei hotărâri judecătorești care să țină loc de contract, decesul promitentului-întreținut.

Is it possible, in Romania, to issue a court order
that serves as a maintenance agreement?

Abstract: In judicial practice, situations frequently arise in which, although the parties intend to conclude a care and support agreement, their understanding does not comply with the authentic form requirement provided by Article 2255 of the Civil Code. Consequently, such an understanding can only be regarded as a pre-contract for care and support. In the absence of voluntary performance of the obligation to conclude the agreement in authentic form, the question arises whether a court judgment substituting for the contract may be rendered — particularly in cases where the promisor of care has actually provided support during the lifetime of the promisee-beneficiary, yet has not acquired ownership of the intended property. The issue, therefore, is whether such transfer of ownership may be obtained against the heirs of the promisee-beneficiary, as recognized in Romanian case law, or whether the proper legal solution should depart from the existing jurisprudential approach.

Keywords: pre-contract for care and support, enforcement proceedings, court judgment substituting for a contract, death of the promisee-beneficiary of care and support

Cuprins

Preliminarii	50
I. O abundentă practică judiciară	51
II. Normele legale care ar justifica soluțiile jurisprudențiale	52
III. Natura contractului – element de excludere a mecanismului de pronunțare a unei hotărâri care să țină loc de contract	54
IV. Componenta <i>intuitu persone</i> a contractului de întreținere	56
V. Situația moștenitorilor	58
A. Un antecontract de întreținere încetează prin decesul beneficiarului întreținerii, antecontractul devenind astfel caduc, instanța neputând obliga o parte la executarea unui contract ale cărei efecte au încetat	58
B. Instanța nu poate obliga la încheierea unui contract nul, și nici contractul suplinit prin hotărârea judecătorească pronunțată nu poate fi unul lovit de nulitate	61
C. Și dacă moștenitorii vor să execute voluntar obligația impusă prin hotărâre?	64
Concluzii	65
Bibliografie	66

Preliminarii

Articolul de față își propune să analizeze posibilitatea instanțelor judecătorești de a pronunța hotărâri prin care promitentul întreținut să fie obligat la încheierea contractului de întreținere în forma autentică prevăzută de art. 2255 Cod civil sau, în caz de refuz, ca hotărârea pronunțată să țină loc de contract. Analiza vizează acele situații în care promitentul întreținut nu își îndeplinește voluntar obligația asumată printr-un antecontract de întreținere, aceea de a încheia contractul de întreținere în formă autentică.

În practica judiciară, cel mai adesea problema se ridică după ce a intervenit decesul promitentului întreținut, în condițiile în care promitentul întreținător a efectuat prestațiile specifice unui contract de întreținere în favoarea partenerului lor contractual, pe durata vieții acestuia, dar nu s-a mai ajuns la încheierea unui contract de întreținere în formă autentică, până la decesul celui care a beneficiat de întreținere. În consecință, o întrebare inevitabilă apare: va putea fi pronunțată o hotărâre care să țină loc de contract, în raport cu moștenitorii celui care s-a bucurat de întreținere, astfel încât și cel care a prestat întreținerea să poată dobândi dreptul de proprietate asupra bunului vizat prin antecontractul încheiat?

I. O abundentă practică judiciară

Instanțele de judecată dau curs unor asemenea cereri, pronunțând, în temeiul antecontractelor încheiate, hotărâri prin care obligă moștenitorii celui care a beneficiat de prestația de întreținere la încheierea contractului translativ de proprietate ori, în caz de refuz, ca hotărârea judecătorească pronunțată să țină loc de contract de întreținere¹. Instanțele, fac o paralelă cu

¹ Este astfel de exemplu, cazul s.civ. nr. 1161/16.04.2019 a Judecătoriei Turda prin care s-a dispus obligarea părților „în calitate de moștenitori ai defunctului [...] să încheie cu reclamantele contract autentic translativ de proprietate cu privire la următoarele imobile înscrise în Titlul de proprietate [...], iar în caz de refuz din partea acestora, prezenta hotărâre ține loc de contract autentic de întreținere translativ de proprietate în favoarea reclamantelor”, hotărâre publicată pe situl <https://www.rejust.ro/juris/69789388e>. Sentința a fost menținută prin Decizia civilă nr. 165 din 3 decembrie 2019 a Tribunalului Cluj. În același sens: a se vedea: s.civ. din 25 oct. 2007 a Judecătoriei Reghin, în dosarul 3110/2005, online: <https://legeaz.net/spete-civil/hotarare-obligatii-de-intretinere-1173-2007>; s.civ. nr. 2180/3 decembrie 2020 a Judecătoriei Turda, online: sintact.ro; Decizia nr. 396 din 17.09.2016 a Curții de Apel Cluj, online: sintact.ro; Decizia nr. 2029 din 9 octombrie 2002 a Curții de Apel Cluj, secția civilă, publicată în revista Pandectele Române nr. 4/2003; Decizia nr. 245 din 5 mai

regimul juridic al antecontractelor de vânzare-cumpărare neurmăte de încheierea voluntară a contractelor de vânzare asumate, aplicând același mecanism al pronunțării unor hotărâri care să țină loc de contract și antecontractelor de întreținere, neurmăte de încheierea voluntară a contractelor de întreținere în forma autentică impusă de prevederile art. 2245 Cod civil.

Dar chiar poate fi aplicat acest mecanism al pronunțării unei hotărâri care să țină loc de contract și în cazul neîndeplinirii obligațiilor asumate printr-un antecontract de întreținere?

II. Normele legale care ar justifica soluțiile jurisprudențiale

Conform art. 1279 alin. (3) Cod civil, „... dacă promitentul refuză să încheie contractul promis, instanța, la cererea părții care și-a îndeplinit propriile obligații, poate să pronunțe o hotărâre care să țină loc de contract, atunci când natura contractului o permite, iar cerințele legii pentru validitatea acestuia sunt îndeplinite. Prevederile prezentului alineat nu sunt aplicabile în cazul promisiunii de a încheia un contract real, dacă prin lege nu se prevede altfel”. Instanțele, fac adeseori trimitere și la dispozițiile art. 1669 alin. (1) Cod civil, conform cărora: „Când una dintre părțile care au încheiat o promisiune bilaterală de vânzare refuză, nejustificat, să încheie contractul promis, cealaltă parte poate cere pronunțarea unei hotărâri care să țină loc de contract, dacă toate celelalte condiții de validitate sunt îndeplinite.”

Așa cum se cunoaște, aceste texte de lege au dat naștere la numeroase interpretări și controverse legate de forma pe care ar trebui să o îndeplinească o promisiune de vânzare, atunci când aceasta vizează un imobil, pentru a se

2015, online: sintact.ro. Am citat doar câteva exemple existând însă o jurisprudență abundentă a instanțelor în acest sens.

putea obține pronunțarea unei hotărâri care să țină loc de contract de vânzare². De altfel, pentru unificarea practicii judiciare a și fost pronunțată Decizia nr. 23/2017 a ICCJ³ pentru dezlegarea unor chestiuni de drept, fiind astfel tranșată – nu fără critici⁴ - problema formei antecontractului care ar permite pronunțarea unei hotărâri care să țină loc de contract. S-a statuat astfel că acest rezultat este posibil chiar și atunci când antecontractul de vânzare-cumpărare este consemnat într-un înscris sub semnătură privată, nefiind obligatoriu ca promisiunea de vânzare să îmbrace forma înscrisului autentic.

Dacă din această perspectivă, **a formei** pe care ar trebui să o îmbrace promisiunea unui contract de întreținere pentru a se putea ajunge la pronunțarea unei hotărâri care să țină loc de contract, ar părea că problema este tranșată, raționamentul juridic (!?) dezvoltat în acest sens în cuprinsul deciziei ICCJ mai sus menționate fiind aplicabil și în cazul acestei promisiuni de a contracta⁵, ne întrebăm însă dacă nu cumva „natura” contractului de

² D. CHIRICĂ, *Tratat de drept civil. Contracte speciale, vol. I. Vânzarea și schimbul*, ed. C.H. Beck, București, 2008, p. 183 și urm., 215 și urm.; I.-F. POPA, *Promisiunile unilaterale și bilaterale de contract. Promisiunile unilaterale și sinalagmatice de înstrăinare imobiliară*, RRDP nr. 5/2013, p. 162 și urm. și lucrările acolo citate.

³ Publicat în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 365 din 16 mai 2017.

⁴ Pentru o privire critică asupra argumentelor instanței supreme și a soluției pronunțate, v. D. CHIRICĂ, *Tratat de drept civil. Contracte speciale. Vol. 1. Vânzarea și schimbul*, ed. Hamangiu, București, 2023, p. 218 și urm., nr. 522 și urm.

⁵ Există totuși soluții ale instanțelor care consideră necesară forma autentică a promisiunii de întreținere pentru pronunțarea unei hotărâri care să țină loc de contract. Este în acest sens Decizia Curții de Apel Ploiești, nr. 232 din 3 iunie 2021, online: rejust.ro, în care se arată că pentru a se putea ajunge la pronunțarea unei hotărâri judecătorești care să țină loc de contract autentic de întreținere este necesară forma autentică a antecontractului, fără însă ca această formă să afecteze validitatea antecontractului încheiat „*Practic, forma autentică nu este o*

întreținere ar constitui un obstacol care ar trebui să împiedice instanțele judecătorești să pronunțe hotărâri care să țină loc de contract de întreținere.

III. Natura contractului – element de excludere a mecanismului de pronunțare a unei hotărâri care să țină loc de contract

În mod cert, atunci când prin dispozițiile art. 1279 alin. (3) Cod civil legiuitorul a exclus anumite convenții de la posibilitatea încheierii lor prin recurgerea la acest mecanism, au fost avute în vedere nu doar contractele reale (expres menționate în textul legal), ci și alte contracte, **a căror natură** (s.n.) ar face improprie recurgerea la această modalitate de executare silită, atipică, a obligațiilor asumate prin antecontractele încheiate. Promisiunea de donație este o astfel de convenție, incompatibilă cu acest mecanism, legiuitorul consacrand de altfel, *in terminis*, prin art. 1014 Cod civil, că beneficiarul unei promisiuni de donație nu poate obține decât daune interese de la promitentul donator, neavând posibilitatea de a obține executarea silită în natură a obligațiilor acestuia, adică încheierea contractului de donație⁶.

cerință de validitate pentru antecontract, ci o cerință care, dacă e îndeplinită, permite să se ajungă la pronunțarea hotărârii care să țină loc de contract de întreținere". O asemenea disociere, apreciem că nu este cu nimic justificată, în măsura în care recunoaștem validitatea antecontractului de întreținere și în absența formei autentice. Executarea în natură a obligației de a încheia contractul promis sau executarea prin echivalent a acesteia tot executare se cheamă, patrimonial, executarea celor două obligații având efecte similare, astfel că rațiunea formei impuse actului, mijloc de protecție al consimțământului părților, se regăsește în ambele variante.

⁶ Conform art. 1014 alin. (2) Cod civil: „În caz de neexecutare din partea promitentului, promisiunea de donație nu conferă beneficiarului decât dreptul de a pretinde daune-interese echivalente cu cheltuielile pe care le-a făcut și avantajele pe care le-a acordat terților în considerarea promisiunii”.

Alături de promisiunile de contract expres excluse de legiuitor de la executare prin acest mecanism, în doctrină sunt menționate și alte tipuri de contracte care ar trebui excluse, cum ar fi contractele *intuitu personae*, fiind dat ca exemplu contractul de mandat, pe considerentul că „elementul personal poate dispărea în intervalul determinat de momentul încheierii promisiunii și cel în care urmează să se consimtă la contractul concret.”⁷

Făcând referire prin art. 1279 alin. (3) Cod civil și la „natura contractului”, legiuitorul în mod cert nu a dorit să limiteze excluderile de la acest mecanism al pronunțării hotărârilor care să țină loc de contract, doar la acele situații legale, excepționale, menționate ca atare în textele legale, în care beneficiarilor promisiunilor de a contracta li s-a negat un asemenea drept, de a obține executarea silită, în natură, a obligațiilor asumate prin antecontract, ci a consacrat și o situație generică de excludere a unor contracte de la recurgerea la acest mecanism. Natura contractului este cea care permite de această dată judecătorului să excludă de la acest mecanism acele contracte, numite sau nenumite, care ar fi improprii să fie considerate a putea lua naștere prin intermediul mecanismului mai sus menționat. Însă, ni se pare, că dintre toate contractele numite, translativ de proprietate, contractul de întreținere s-ar potrivi cel mai bine excluderii de la acest mecanism, prin prisma criteriului naturii sale.

Așa cum s-a arătat în doctrina juridică⁸, natura viitorului contract „ar trebui considerată un criteriu fundamental și de analizat cu prioritate” atunci când se pune problema aplicării acestui mecanism, fiind necesar a se „ține cont de specificul consimțământului și al cauzei sale, dar și de caracteristicile esențiale ale prestației definatorii pentru acest contract”. Executarea forțată a

⁷ P. VASILESCU, *Drept civil. Obligații*, ed. Hamangiu, București, 2024, ediția a 3-a revizuită, p. 368.

⁸ P. VASILESCU, *op.cit.*, p. 369.

unei promisiuni ar trebui să fie o situație de excepție, regula fiind aceea a angajării răspunderii promitentului în cazul nerespectării promisiunii asumate⁹. Aceasta întrucât libertatea este regula în materia încheierii contractelor, iar promisiunea de a contracta o îngrădire a acesteia, care nu trebuie să conducă însă în mod automat și nediferențiat la pronunțarea unei hotărâri care să țină loc de contract în cazul oricărui contract.

IV. Componenta *intuitu persone* a contractului de întreținere

Este cunoscut rolul pe care calitățile persoanelor implicate în derularea unui contract de întreținere le presupune, acest contract implicând o puternică componentă personală, relații de încredere și de cooperare între părțile contractului, chiar mai accentuate decât în cazul altor contracte *intuitu persone* și care trebuie să fie menținute între părți pe tot parcursul derulării raportului contractual¹⁰. Acest caracter răzbate din plin din normele legale care conturează fizionomia contractului de întreținere, fiind suficient să evocăm doar câteva dintre ele, cum ar fi: dispozițiile art. 2258 C.civ. (care consacră caracterul incesibil și insesizabil al drepturilor întreținutului), ale art. 2259 C.civ. (care consacră în mod expres „caracterul personal al contractului de întreținere”), ori cele ale art. 2261 C.civ. (care consacră necesitatea unei înțelegeri între întreținut și moștenitorii debitorului

⁹ În sensul că se poate cere și potrivit dreptului comun executarea silită, în natură a promisiunii neexecutate voluntar v. V. DIACONIȚĂ, E. MAXIM, *Poate fi condamnat promitentul să consimtă la vânzarea promisă* în RRDP nr. 2/2023, p. 319 și urm.

¹⁰ Pentru caracterul *intuitu personae* al contractului v. D. CHIRICĂ, *Drept civil. Contracte speciale*, Lumina Lex, București, 1997 p. 124; M. MUREȘAN, *Drept civil. Contracte speciale. Curs universitar*, Cordial Lex, Cluj-Napoca, 1999 p. 272; V. NEMEȘ, G. FIERBINȚEANU, *Dreptul contractelor civile și comerciale. Teorie. Jurisprudență. Modele*, ed. Hamangiu, București, 2022, ediția a 2-a, revizuită și adăugită, p. 963, nr. 18. Ph. MALAURIE, L. AYNÉS, P-Y GAUTIER, *Droit des contrats spéciaux*, LGDJ, 2024, ediția a 13-a, p. 639, nr. 709.

întreținerii în caz de deces al acestuia din urmă pentru continuarea executării în natură a contractului), etc.

Pornind de la această componentă personală a contractului, ne întrebăm cum s-ar putea derula un contract de întreținere, început printr-un conflict juridic, în care temelia contractului l-ar constitui chiar o hotărâre judecătorească? Cum s-ar putea derula o astfel de convenție, în care, atunci când întreținerea se prestează în natură, e nevoie de interacțiunea și cooperarea permanentă dintre întreținut și întreținător, cunoscut fiind că un litigiu judiciar lasă adesea loc la animozități între părțile implicate și la consecințe greu vindecabile pentru cel care pierde procesul? Care ar fi grija și preocuparea debitorului întreținerii față de creditorul care, prin ipoteză, l-ar fi constrâns la contract și la efectele acestuia printr-o hotărâre judecătorească? Care ar fi siguranța și confortul creditorului întreținerii într-o astfel de ipoteză, când a fost judiciar constrâns la contract? Sunt desigur întrebări retorice, care sugerează, și ele, existența unei crase incompatibilități între promisiunea de a încheia un contract de întreținere și forțarea judiciară a încheierii contractului de întreținere.

În opinia noastră, obligațiile rezultate din antecontractele de întreținere nu sunt susceptibile de modalitatea executării silite, atipice, ce constă în pronunțarea unei hotărâri judecătorești care să țină loc de contract de întreținere. Și aceasta nici măcar dacă beneficiarul întreținerii, ar fi fost în viață la momentul pronunțării sentinței, natura contractului, la care face referire art. 1279 alin. (3) Cod civil, fiind cea care împiedică recurgerea la acest mecanism¹¹.

¹¹ În sensul că acest caracter personal al creanței de întreținere nu are influență asupra caracterului patrimonial al acțiunii în executarea obligației corelative de înstrăinare a imobilului v. Decizia Curții de Apel Timișoara din 30. 01.2014, online: rejust.ro.

V. Situația moștenitorilor

Dacă admitem că nu este posibilă perfectarea silită a unui contract de întreținere în timpul vieții părților semnatare ale unui antecontract de întreținere, cu atât mai puțin am putea admite că ar fi posibilă pronunțarea unei hotărâri care să țină loc de contract de întreținere după ce ar interveni decesul promitentului-întreținut. Și aceasta din mai multe considerente:

A. Un antecontract de întreținere încetează prin decesul beneficiarului întreținerii, antecontractul devenind astfel caduc, instanța neputând obliga o parte la executarea unui contract ale cărei efecte au încetat

În mod neîndoielnic o convenție de întreținere, fie că ar fi vorba despre un contract propriu-zis de întreținere sau doar de o promisiune de contract de întreținere, încetează prin decesul creditorului întreținerii. Și această încetare privește nu doar obligațiile debitorului întreținerii, ci și obligațiile asumate de creditorul întreținerii, efectele contractului trebuind privite ca un tot unitar.

Instanța judiciară nu poate dispune obligarea la executarea în natură a obligațiilor dintr-un contract al cărui efecte au încetat deja la momentul morții promitentului întreținut. Debitorul unei obligații contractuale – și care nu trece către moștenitori – poate fi obligat să execute obligațiile asumate prin contract, numai în măsura în care acel contract s-ar afla încă în vigoare la momentul la care s-ar pronunța hotărârea judecătorească. Dacă nu ar mai fi în vigoare contractul care a dat naștere obligațiilor contractuale, nu mai poate fi pretinsă, și nici pronunțată, îndeplinirea în natură a obligațiilor contractuale neexecutate în perioada de eficacitate a contractului. Desigur, partea contractantă care nu a obținut prestațiile așteptate în temeiul

contractului încheiat, deși el și le-a îndeplinit pe ale sale, are la dispoziție alte remedii juridice, cum ar fi acela de a solicita daune interese, ori de a solicita chiar și rezoluțiunea contractului, cu daune-interese¹², dar nu mai poate obține executarea în natură a obligațiilor dintr-un contract ale cărui efecte au încetat anterior.

În opinia noastră, nu se poate pretinde că obligația de transmitere a dreptului de proprietate asupra unor bunuri ale creditorului întreținerii supraviețuiește încetării antecontractului de întreținere.

Mai întâi, de observat că prin antecontractul de întreținere nu a fost asumată o asemenea obligație de transmitere a dreptului de proprietate, ci doar aceea a încheierii în viitor a unui contract de întreținere¹³, iar mai apoi, că decesul creditorului întreținerii determină încetarea în totalitate a contractului, și nu doar pentru o parte contractantă. Nu se poate susține că din moment ce promitentul întreținut și-ar fi îndeplinit cu anticipație obligațiile care ar fi fost asumate prin contractul de întreținere, și promitentul întreținut ar fi ținut la îndeplinirea în natură a obligațiilor sale, care ar fi rezultat din încheierea contractului de întreținere.

¹² Chiar dacă susținem că antecontractul de întreținere a devenit caduc prin decesul promitentului întreținut, apreciem că promitentul-întreținut ar putea solicita instanței să dispună rezoluțiunea antecontractului, pentru neîndeplinirea obligației de a încheia contractul de întreținere în formă autentică, efectele rezoluțiunii fiind *ex tunc*, din chiar momentul încheierii contractului, în timp ce caducitatea contractului ar face să înceteze contractul doar din momentul decesului părții contractante.

¹³ Așa cum se arată în doctrină, „în condițiile în care contractul promis este în sine un act causal, efectele acestuia nu pot fi calificate ca veritabil obiect al obligației de a contracta”, dat fiind că verificarea cauzei are loc la nivelul obligației, iar nu la nivelul prestațiilor presupuse de executat, v. M. DAVID, *Promisiunea de vânzare imobiliară și actul ulterior de dispoziție încheiat cu nesocotirea acesteia*, în volumul *O familie pentru Europa. O Europa a familiilor? Studia Emese Florian dedicata*, coord. D.A. POPESCU, S. GOLUB, ed. Hamangiu, București, 2022, p. 155.

Antecontractul de întreținere nu are același regim juridic cu antecontractul de vânzare-cumpărare, în această ultimă situație, decesul oricăreia dintre părțile contractante, în lipsă de stipulație contrară, neatrăgând încetarea contractului, obligațiile contractuale asumate fiind transmise către proprii moștenitori. Dimpotrivă, datorită caracterului *intuitu personae* al contractului de întreținere, și implicit al antecontractului de întreținere, decesul creditorului întreținerii duce la încetarea contractului pentru ambele părți contractante, după cum și decesul debitorului întreținerii ar putea avea același efect, în absența unei înțelegeri contrare dintre creditorul întreținerii și moștenitorii debitorului întreținerii¹⁴. Lucrurile stau tot astfel și în cazul unei promisiuni de contract de întreținere, o asemenea convenție încetându-și efectele prin decesul oricăreia dintre părțile contractante¹⁵. Intervine practic un motiv care împiedică în mod obiectiv derularea în continuare a contractului, ceea ce are ca efect caducitatea respectivului contract¹⁶.

¹⁴ În acest sens sunt dispozițiile art. 2261 Cod civil, care prevăd că „[...] dacă debitorul întreținerii decedează și nu intervine o înțelegere între părți, instanța judecătorească poate să înlocuiască la cererea oricăreia dintre părți, fie și numai temporar, întreținerea în natură cu o sumă de bani corespunzătoare”. Decesul debitorului întreținerii, în lipsa unei înțelegeri cu moștenitorii întreținutului, poate duce la încetarea contractului, în ipoteza în care nici întreținutul, nici moștenitorii întreținătorului nu ar solicita transformarea în bani a obligației de întreținere. Iar pentru o asemenea situație, conform art. 2263 alin. (1) Cod civil, vor deveni incidente prevederile legale din materia contractului de rentă viageră.

¹⁵ Legiuitorul prevede caducitatea contractului de întreținere în ipoteza în care contractual de întreținere a fost încheiat pe durata vieții întreținutului și ar interveni decesul întreținătorului. În lipsa unei convenții de continuare a contractului, încheiată între întreținut și moștenitorii întreținătorului contractual devine caduc.

¹⁶ Pentru noțiunea de caducitate v. Ș. DIACONESCU, P. VASILESCU, *Introducere în dreptul civil*, ed. Hamangiu, București, 2023, vol. II., p. 168. Că decesul unuia dintre subiecții actului juridic

B. Instanța nu poate obliga la încheierea unui contract nul, și nici contractul suplinit prin hotărârea judecătorească pronunțată nu poate fi unul lovit de nulitate

Atât doctrina, cât și practica judiciară consideră, mai presus de orice îndoială, că hotărârea judecătorească pronunțată pentru a ține loc de contract în cazul nerespectării obligațiilor asumate printr-un antecontract, are efecte constitutive de drepturi, și nu declarative, recognitive. În raport cu acest caracter constitutiv de drepturi al unei asemenea hotărâri, ar fi absurd să admitem că s-ar putea realiza încheierea unui contract de întreținere (atunci când hotărârea a rămas definitivă) într-un moment la care, prin ipoteză, creditorul întreținerii nu ar mai fi în viață! Chiar dacă o astfel de persoană ar fi beneficiat de o prestație de întreținere, în considerarea efectelor anticipatorii ale unui contract de întreținere, contractul de întreținere propriu-zis s-ar naște doar la momentul rămânerii definitive a hotărârii judecătorești care ar obliga la încheierea contractului sau ar ține locul unui asemenea contract.

Nici pronunțarea unei soluții care să încerce să escamoteze realitatea, cum s-ar întâmpla în situația în care moștenitorii pârâtului ar fi obligați la încheierea unui contract translativ de proprietate a bunului, urmărit a fi dobândit de debitorul întreținerii, nu este o formulă mai ușor de acceptat din punct de vedere juridic. Aceasta întrucât, mai întâi, instanța ar trebui să stabilească titlul în temeiul căruia dispune transferul dreptului de proprietate. Dispozitivul sentinței nu poate obliga la ceva nedeterminat, vag, neexistând un contract translativ de proprietate în general, ci numai diferite contracte

civil poate atrage caducitatea respectivului act, atunci când acest incident zădărnicește desfășurarea dorită de părți a efectelor contractului v. P. VASILESCU, *Drept civil. Obligații*, ed. Hamangiu, 2024, ediția a 3-a, op.cit., p. 508.

speciale translativ de proprietate (vânzare, schimb, întreținere etc.). Practic, în această formă, această parte a dispozitivului hotărârii nu ar putea fi executată. Mai apoi, chiar în absența utilizării termenului de întreținere în dispozitivul hotărârii, pornind de la executarea silită a unor obligații rezultate dintr-un antecontract de întreținere, nu se poate dispune/ajunge decât la încheierea unui contract de întreținere, și nu a unui alt contract, indiferent dacă termenul de întreținere ar fi sau nu utilizat *telle quelle* în dispozitivul hotărârii.

Or, contractul de întreținere încheiat cu o persoană decedată la momentul încheierii sale ar fi unul nul, lipsit de efecte juridice, instanța neputând obliga la încheierea unui asemenea contract ori ca, în ipoteza în care un asemenea contract nu s-ar încheia, hotărârea judecătorească pronunțată să țină locul unui asemenea contract. O asemenea concluzie este impusă de dispozițiile art. 2256 și art. 2246 C.civ., contractul de întreținere (ca de altfel nici cel de rentă viageră) neputând fi încheiat în favoarea unei persoane decedate¹⁷.

Chiar dacă textele legale evocate vizează nulitatea contractului de întreținere sau de rentă viageră prin care se constituie dreptul la rentă viageră sau la întreținere în favoarea unei terțe persoane, prin mecanismul stipulației pentru altul, cu atât mai mult această nulitate se impune a se reține atunci când beneficiarul întreținerii sau al rentei ar fi chiar „o parte contractantă” decedată la momentul la care s-ar considera că s-ar fi încheiat contractul. Legiuitorul a reglementat cazul de nulitate doar pentru prima ipoteză (a terțului decedat în favoarea căruia s-ar constitui drepturi prin mecanismul stipulației pentru altul), iar nu și pentru ipoteza decesului părții contractante

¹⁷ Textul art. 2246 C.civ. prevede că „Este lovit de nulitate absolută contractul care stipulează o rentă constituită pe durata vieții unui terț care era decedat în ziua încheierii contractului.”

(întreținut/credentier), fiind de neimaginat încheierea unui contract de către o astfel de persoană.

În plus, din moment ce legiuitorul reglementează prin art. 2257 Cod civil, lipsa de eficacitate juridică a unui contract în care intervine decesul credentierului/întreținutului în termen de 30 de zile de la data încheierii contractului, din cauza unei boli de care acesta suferea la momentul încheierii contractului, cu atât mai mult o astfel de concluzie, a lipsei oricărui efect juridic, se impune a se constata în cazul în care persoanele respective ar fi decedate chiar la momentul la care s-ar considera că este vorba despre data încheierii contractului¹⁸. Și înțelegem să ne oprim aici, pentru a nu cădea în ridicolul argumentării contra unei situații absurde de natura celei generate de încheierea contractului de întreținere cu/în favoarea unei persoane decedate, prin pronunțarea unei hotărâri care să țină loc de contract de întreținere¹⁹.

¹⁸ De altfel, Codul civil din 1864 la art. 1644 acoperea *in terminis* chiar și această ipoteză, a decesului părții contractante: „Este fără lucrare orice contract de rentă pe viață înființată în favoarea unei persoane care era deja moartă în momentul facerii contractului”, dar și a formei inițiale a art. 2246 Cod civil actual, anterior modificării sale prin Legea nr. 71/2011: „este lovit de **nulitate absolută** contractul care stipulează o rentă constituită pe durata vieții unei **persoane** care era decedată în ziua încheierii contractului. (s.n.)”

¹⁹ O astfel de situație nu s-ar întâlni nici în cazul în care persoanele între care s-ar dori încheierea contractului de întreținere s-ar face între persoane absente, prin manifestarea voinței la momente diferite, ori dacă pentru încheierea contractului ar fi fost dat un mandat de către cel care urma să fie beneficiarul întreținerii. Astfel, în primul caz, oferta devine caducă, prin decesul ofertantului, natura afacerii impunând o asemenea concluzie (în temeiul art. 1195 alin. (2) Cod civil), iar în cazul mandatului acesta ar înceta, prin ipoteză, înaintea semnării contractului de întreținere, la momentul decesului mandantului, art. 2030 alin. (1) lit. c) Cod civil impunând o astfel de concluzie. Prin urmare, într-o astfel de ipoteză, în care contractul de întreținere s-ar forma prin pronunțarea unei hotărâri care să țină loc de contract s-ar ajunge la situația absurdă ca acest contract să fie format în raport cu o persoană decedată.

Nu este posibil să fie încheiat un contract de întreținere, în favoarea unei persoane care nu este în viață la momentul încheierii lui. Un contract de întreținere își produce efectele pentru viitor, pentru ambele părți contractante, neputând fi dispusă încheierea unui contract de întreținere în numele unei persoane decedate. Ar lipsi obiectul și cauza unui astfel de contract, ceea ce generează nulitatea unui asemenea contract. Pentru aceleași rațiuni și contractul suplinit de hotărârea judecătorească pronunțată în executarea antecontractului ar fi unul lovit de nulitate. Credem că absurditatea situației la care se ajunge prin pronunțarea unei hotărâri care să oblige la încheierea unui contract de întreținere în numele unei persoane decedate ori care să țină loc de contract de întreținere este evidentă, demonstrând ceea ce susțineam și la început, anume incompatibilitatea executării silite a obligațiilor dintr-un antecontract de întreținere cu mecanismul reglementat de art. 1279 alin. (3) C.civ.

C. Și dacă moștenitorii vor să execute voluntar obligația impusă prin hotărâre?

Nici dacă ar fi să ne raportăm la ceea ce se dispune prin hotărârea judecătorească pronunțată într-o astfel de ipoteză nu se poate ajunge la alte concluzii. Pârâții sunt de regulă obligați la încheierea contractului, doar în caz de refuz de a se prezenta la notar pentru încheierea contractului autentic, hotărârea urmând să țină locul unui astfel de contract. Chiar, în măsura în care, prin ipoteză, moștenitorii debitorului întreținut dintr-un antecontract de întreținere și-ar arăta disponibilitatea de a se prezenta la notar pentru perfectarea contractului de întreținere ne întrebăm cum ar putea fi formulate clauzele acestuia!? Acești moștenitori în mod evident nu ar mai beneficia de prestația de întreținere! Cum s-ar putea încheia un contract de întreținere în care lipsește prestația caracteristică a debitorului întreținerii? Un act prin care

să fie consfințit transferul dreptului de proprietate către cel care a prestat întreținerea ar fi o modalitate de transmitere a dreptului de proprietate, deși autorul lor, pe care îl moștenesc, nu și-a asumat executarea unei astfel de obligații (și care nu poate decurge decât dintr-un contract translativ de proprietate), nemaipunând la socoteală că transferul dreptului de proprietate este efectul unui asemenea contract, iar nu al asumării unei asemenea obligații. O astfel de ipoteză, credem că vine să întărească și ea absurditatea ideii de a permite pronunțarea unei hotărâri judecătorești care să țină loc de contract într-o ipoteză ca cea aici analizată.

Concluzii

Tocmai de aceea, apreciem că în cazul neexecutării obligațiilor rezultate dintr-un antecontract de întreținere nu este susceptibil să fie aplicat mecanismul executării silite sub forma pronunțării unei hotărâri judecătorești care să țină loc de contract. Neexecutarea obligației de încheiere a contractului de întreținere dă naștere la alte mecanisme compensatorii, fără a putea duce însă la încheierea contractului vizat, ajungându-se la îndeplinirea previziunii unor riscuri deja sesizate în doctrină în legătură cu practica aplicabilă antecontractelor de vânzare imobiliară. Așa cum s-a arătat, „[...] dacă se va agreea în continuare raționamentul juridic al anilor 50, aceasta fiind și filtrul prin care se va interpreta litera Codului civil, va rezulta o generalizare a practicii antecontractului la aproape orice tip de convenție, fără să mai intereseze prea mult detaliile tehnice legate de natura și cauza actului în discuție”²⁰. Iar antecontractul de întreținere este un elocvent exemplu în acest sens...

²⁰ P. Vasilescu, op.cit., p. 365.

Bibliografie

- CHIRICĂ D., *Drept civil. Contracte speciale*, Lumina Lex, București, 1997.
- CHIRICĂ D., *Tratat de drept civil. Contracte speciale, vol. I. Vânzarea și schimbul*, ed. C.H. Beck, București, 2008.
- CHIRICĂ D., *Tratat de drept civil. Contracte speciale. Vol. 1. Vânzarea și schimbul*, ed. Hamangiu, București, 2023.
- DAVID M., *Promisiunea de vânzare imobiliară și actul ulterior de dispoziție încheiat cu nesocotirea acesteia*, în volumul *O familie pentru Europa. O Europa a familiilor? Studia Emese Florian dedicata*, coord. D.A. POPESCU, S. GOLUB, ed. Hamangiu, București, 2022.
- DIACONESCU Ș., P. VASILESCU, *Introducere în dreptul civil*, ed. Hamangiu, București, 2023, vol. II.
- DIACONIȚĂ V., E. MAXIM, *Poate fi condamnat promitentul să consimtă la vânzarea promisă*, în RRDP nr. 2/2023, p. 319 și urm.
- MALAURIE Ph., L. AYNÉS, P.-Y. GAUTIER, *Droit des contrats spéciaux*, LGDJ, 2024, ediția a 13-a.
- MUREȘAN M., *Drept civil. Contracte speciale. Curs universitar*, Cordial Lex, Cluj-Napoca, 1999.
- NEMEȘ V., G. FIERBINȚEANU, *Dreptul contractelor civile și comerciale. Teorie. Jurisprudență. Modele*, ed. Hamangiu, București, 2022, ediția a 2-a, revizuită și adăugită.
- POPA I.-F., *Promisiunile unilaterale și bilaterale de contract. Promisiunile unilaterale și sinalagmatice de înstrăinare imobiliară*, în RRDP nr. 5/2013, p. 162 și urm.
- VASILESCU P., *Drept civil. Obligații*, ed. Hamangiu, București, 2024, ediția a 3-a revizuită.

ARTICOLE

Analysing discrimination and environmental racism through
the lens of environmental justice

DOI: [https://doi.org/10.24193/SUBBIur.70\(2025\).3.67-92](https://doi.org/10.24193/SUBBIur.70(2025).3.67-92)
Data publicării online: 06 apr. 2026

Laura LAZĂR*

Abstract: In recent years, the scope and understanding of environmental protection have expanded significantly beyond the traditional goal of preserving natural resources for future generations. The concept of environmental justice has emerged as a response to the phenomenon of environmental racism and may be understood as an international movement that advocates for environmental, economic, and social justice by highlighting the interconnections between economic inequality, environmental degradation, and public health.

In this sense, environmental justice encompasses legal norms, policy interventions, regulatory frameworks, and value-based approaches aimed at promoting sustainable economic development while addressing environmental racism and structural inequities.

Environmental racism—defined as the disproportionate exposure of racialized communities to environmental hazards—remains a pressing issue today and is increasingly associated with the broader phenomenon of neo-colonial capitalism. The underrepresentation of racial and ethnic minorities in decision-making processes, their limited access to essential public services, and the systemic

* Ph.D., Teaching Assistant, EU Law, EU Business Law. Legal English, Department of Public Law, Faculty of Law of Babeş-Bolyai University of Cluj, e-mail: laura.lazar@law.ubbcluj.ro. <https://orcid.org/0009-0007-0251-782X>. The paper was presented in a preliminary form at the 6th edition of the International Conference organized by the Institute of Forensic Medicine from Cluj-Napoca, held between 28 September and 1 October 2023.

marginalization of these communities contribute to this enduring form of environmental injustice.

This paper examines the overarching concepts of discrimination, environmental racism, environmental justice, and neo-colonial capitalism. It also provides an overview of the core principles of environmental justice and outlines selected measures taken at the European level to combat environmental racism—such as the initiatives of the Environmental Network against Racism and the European Green Deal Strategy—particularly in the context of the ongoing pandemic and climate crises.

Keywords: environmental justice, racism, discrimination, environmental policy, climate crisis

Table of contents

Introduction	68
I. From Climate Change to Environmental Racism and Environmental Justice – Key Concepts	71
II. The Origins and Principles of Environmental Justice and its relationship with Fundamental principles of Environmental Law	75
III. EU Environmental Regulations and Environmental Justice.....	82
Conclusion - Solutions for ensuring environmental justice in the EU	88
Bibliography.....	90

Introduction

In recent years, the international community has become increasingly aware of the pressing reality of the climate crisis—an existential threat¹ that transcends national borders and impacts ecosystems and societies across the

¹ H. SAEVEROT, *Meeting the Challenges of Existential Threats through Educational Innovation*, Routledge: New York, 2022, *passim*.

globe. However, a deeper analysis of the complex and multifaceted nature of environmental degradation has led scholars to identify and discuss a phenomenon often referred to in the literature as “*climate racism*”.

Closely tied to the dynamics of the climate crisis, climate racism underscores the unequal distribution of environmental harms, disproportionately affecting racialized and marginalized communities. In the academic literature, this phenomenon is frequently associated with historical and structural factors, including the legacy of *(neo)colonial economic systems*²—a system that may contribute to an uneven distribution of environmental burdens across different social groups.

This contemporary manifestation of structural inequality, not only intensifies the effects of climate change, but also contributes to the perpetuation of neocolonial economic and political relations. One particularly visible outcome of this phenomenon is the increasing displacement of communities, due to environmental degradation, leading to the emergence of so-called *environmental migrants*³—individuals forced to relocate due to climate-induced disruptions. Environmental racism, as a specific expression of these systemic injustices, is characterized by the disproportionate exposure of marginalized groups to environmental hazards. These communities are often situated in close proximity to polluting industrial zones, toxic waste sites, or areas highly susceptible to natural disasters. These patterns are often interpreted in the literature as reflecting long-standing forms of socio-economic inequality and structural disadvantage. Empirical studies suggest that such communities tend to experience higher rates of health problems,

² A. RAMANUJAM, *The Climate Crisis is a (Neo)colonial Capitalist Crisis*, *European Network Against Racism*, 2020, p. 11.

³ I. ANGRUS, S. BUTLER, *Too Many People? Population, Immigration and Environmental Crisis*, Ed. Haymarket Group, Chicago, 2011 p. 132.

including respiratory diseases, and a diminished quality of life due to persistent environmental pollution.

In contrast, the concept of *sustainable development*⁴—which seeks to balance economic growth, environmental protection, and social equity—aims to meet present needs without compromising the ability of future generations to meet their own. However, the continued existence of environmental racism may pose challenges to the effective implementation of sustainable development objectives, by perpetuating both environmental and social injustices, thereby obstructing efforts toward achieving true sustainability.

Addressing issues described in the literature as environmental racism is increasingly considered an important component of sustainable development strategies. It involves recognizing and rectifying historical and ongoing injustices, ensuring equitable access to clean air, water, and a safe environment for all communities, regardless of their socioeconomic status or racial background. By actively addressing and dismantling environmental racism, societies can move closer to realizing the goals of sustainability and fostering a more just and inclusive world for everyone.

This paper aims to examine how the concepts of climate racism, environmental injustice, and neocolonial economic structures are defined and analyzed in the academic literature, and to assess their implications for vulnerable populations and sustainability policies

⁴ See for more details on the subject: V. REBREANU, Sketching the ‘Sustainable Development’ Concept in the Volume of the International Conference ‘Dezvoltare durabilă: utopie sau realitate?’, Sfera Juridică: Cluj-Napoca, 2010, p. 8.; V. REBREANU, ‘Sustainable Development: Utopia or Reality?’ in *Ibidem*, p. 334 and following.

I. From Climate Change to Environmental Racism and Environmental Justice – Key Concepts

According to a growing body of literature on the climate crisis, these phenomena are often examined in connection with structural factors, including forms of (neo)colonial capitalism,⁵ which are considered by some scholars to contribute to patterns described as environmental and climate racism. The environmental justice movement is frequently presented in the literature as providing normative and policy-oriented frameworks aimed at addressing these inequalities. The following section aims to clarify the meaning of these key concepts, alongside other terms such as environmental migration

The term '*climate crisis*' is commonly used to describe a severe and urgent global issue largely associated with human activities. The concept encompasses a range of interconnected environmental, social, and economic challenges⁶ commonly associated with a range of processes, including: the rising of global average temperatures, due to the accumulation of greenhouse gases in the atmosphere, attributed to the burning of fossil fuels (coal, oil, and natural gas), deforestation, and industrial processes; various environmental problems (melting of polar ice caps and glaciers, acidification of oceans, coral reef bleaching, severe wildfires, droughts, and floods); increase in extreme weather events, such as hurricanes, typhoons, heatwaves, and heavy rainfall, which can result in significant property damage, loss of life, and economic disruption); rising sea levels, posing a threat to coastal communities, infrastructure, and ecosystems; altering weather patterns affecting agriculture; disruption of economies, through damage to infrastructure,

⁵ A. RAMANUJAM, op.cit., p. 4.

⁶ J. BARNETT, M. BOUW, *Managing the Climate Crisis*, Island Press: Washington, 2022, p.. 23.

reduced agricultural productivity, increased healthcare costs; increasing competition for scarce resources, like land, water, and food, with the consequence of mass displacement of populations.

The term climate change, should be distinguished from related terms such as climate change and respectively, climate disruption⁷. The term, *climate disruption*, refers to the chaotic impacts of changes in climate patterns. Is used to emphasize that climate change may involve not only gradual warming but also disruptive and non-linear effects, including extreme weather events, altered precipitation patterns, shifting ecosystems, and more. Climate disruption suggests describes that these changes can have profound and often unpredictable consequences. On the other hand, *climate change* is a broader and more neutral term, used to describe the long-term alteration of climate patterns on Earth, including both natural and human-induced changes in temperature, precipitation, and other climate indicators. As such, Climate change does not inherently convey urgency or crisis, but is rather a scientific descriptor of the phenomenon.

*Environmental or climate racism*⁸ is commonly used in the literature to describe patterns of disproportionate exposure of racialized communities

⁷ W. K. Al-DELAIMY, V. RAMANTHAN, M. SANCHEZ SORONDO, *Health of People, Health of Planet and our Responsibility. Climate Chsnge, Air Pollution and Health*, Springer: California, 2020, p. 352.

⁸ The origins of discussions about environmental racism can be traced back to the establishment of the environmental justice movement. In the 1970s, the predominantly Black community of Warren County, North Carolina, mobilized against an effort to relocate soil contaminated with polychlorinated biphenyl (PCB) waste to their local landfill. This grassroots protest marked the inception of official recognition of the correlation between hazardous waste sites and communities primarily composed of Black or ethnic minority residents in the United States. See for details, E. Sample, R. M. Paulose, *Climate Change and Systemic Environmental Racism*, Stanley Centre for Peace and Security, available at: <https://stanleycenter.org/wp-content/uploads/2021/10/CRCC-SPC21-ClimateChange-SystemicEnvironmentalRacism.pdf>.

to the negative effects of environmental degradation and climate change. It includes both the physical consequences (e.g., higher rates of pollution-related health issues) and the political marginalization of these groups through their exclusion from environmental decision-making processes. This concept is often applied in relation to communities that are identified as marginalized or racialized.

The term *racialized communities* (also referred to as *visible minorities*) encompasses individuals who groups that are socially constructed and perceived as distinct on the basis of race or ethnicity⁹. Similarly, the expression “communities of colour” is used in academic and policy contexts to refer to groups that share experiences of racialization, for example, African Americans, Indigenous peoples, Latino communities, Asian and Pacific Islanders, Middle Eastern populations, Slavic and Roma communities, and others who experience systemic racial marginalization.

A deeper understanding of climate racism requires distinguishing between colonialism and neocolonialism¹⁰:

- *Colonialism* refers to the historical practice whereby a foreign power exerts direct political, legal, and economic control over a territory and its population, often often associated with processes of economic exploitation¹¹ and political domination.

⁹ A. CUNNINGHAM (Ed.), *Environmental Racism and Classism*, Greehaven Publishing: New York, 2017, p. 46.

¹⁰ A. RAMAJAM, op.cit., p. 11; D. B. SCHIRMER, St. ROSSKAMM SHALOM, *A History of Colonialism, Neocolonialism, Dictatorship and Resistance*, South End Press: 1987, p. 35.

¹¹ The exploitation of natural resources is frequently referred to in the literature as *extractivism*, a concept used to describe the large-scale extraction of natural resources, often for export and with limited domestic processing or value addition. E. Gudynas, “*Extractivisms: Tendencies and Consequences*,” în M. Lang, D. Mokrani (ed.), *Beyond Development: Alternative Visions from Latin America*, Rosa Luxemburg Foundation, Quito, 2013, p. 62.

- *Neocolonialism*, by contrast, is generally understood as operating through indirect economic, political, and cultural mechanisms that may sustain forms of influence over formerly colonized or less developed countries. These mechanisms include debt dependency, trade imbalances, foreign investment conditions, and the cultural dominance of former colonial powers. Rather than establishing direct political control, neocolonial powers often exert influence through economic, cultural, or political means. This influence can include economic exploitation, manipulation of local governments, or cultural dominance, allowing the neocolonial power to maintain control without formal colonial rule.

As we have seen above, from the perspective of climate racism, we are interested by the phenomenon of *neocolonial capitalism*¹², is used in the literature to describe forms of economic and political relations through which influence may be exercised by industrialized or economically powerful nations over less developed or formerly colonized nations, in a way that perpetuates or extends the legacy of colonialism.

Key characteristics of what is described in the literature as neocolonial capitalism are typically presented as including elements such as economic asymmetries, whereby economically developed states may benefit from access to resources, labour, and markets in less developed regions; patterns of economic dependency shaped by historical and structural inequalities; forms of political and institutional influence exercised through diplomacy, international organizations, or financial mechanisms; as well as cultural influence and significant external debt relationships. It is often argued that

¹² L. LOWE, D. LLOYD, *The Politics of Culture in the Shadow of Capital*, Duke University Press: 1997, p. 24.

such dynamics may contribute to the persistence of global inequalities, exacerbating poverty, and limits the self-determination and development of periphery countries.

As we have seen before, some authors argue that these dynamics may be linked to patterns described as environmental, which as well can contribute to the appearance of *environmental migration*. *Environmental migrants*, or environmentally displaced people are generally defined as individuals who are compelled or driven to migrate¹³, due to the fact that their means of sustaining their livelihoods have become untenable. This often occurs as a result of increasing natural disasters, or due to the irreversible deterioration of environmental resources, caused by gradual phenomena like rising sea levels and desertification. Environmentally induced migration is a multifaceted phenomenon, involving a combination of social, economic and environmental factors. It can be related not only to resource scarcity as mentioned above, but also to related livelihood loss. The concept encompasses both cross-border migrants and as well, internally displaced persons.¹⁴

II. The Origins and Principles of Environmental Justice and its relationship with Fundamental principles of Environmental Law

As previously discussed, *environmental justice* is generally understood as a social and ethical concept that emphasizes the idea that all individuals and communities, regardless of socio-economic status or race,

¹³ D. V. IVANOV, D. K. BEKYASHEV, *Environmental Migration in International Law*, Cambridge Scholars Publishing, Cambridge, 2016, p. 11.

¹⁴ REFUGEE STUDIES CENTRE, *Environmentally displaced people. Understanding the linkages between environmental change, livelihoods and forced migration*, University of Oxford, 2008, available at: <https://www.rsc.ox.ac.uk/files/files-1/pb1-environmentally-displaced-people-2008.pdf>.

should have equal access to a clean and healthy environment and should not be disproportionately exposed to environmental hazards.¹⁵ The accent is placed on issues of equity, fairness, and inclusivity in environmental decision-making¹⁶, concepts frequently associated with the protection of the rights of marginalized communities. It is often linked to principles such as public participation, transparency, and the integration of social and economic considerations into environmental decision-making.

The emergence of the environmental justice movement in the United States dates back to the 1970's and 1980's, arising in a socio-political context in which African-American communities began to contest what they perceived as the disproportionate siting of waste facilities and other environmentally hazardous developments in their neighbourhoods¹⁷. These practices were increasingly interpreted by affected communities as reflecting systemic inequalities and patterns of racial discrimination. One of the earliest documented examples of environmental injustice, frequently cited in the scholarly literature, occurred in Northwood Manor, Houston (USA). In this case, a waste facility was approved for construction in a predominantly African-American neighbourhood—despite the fact that a nearly identical proposal had been rejected by local authorities just eight years earlier, when the same area had a majority white population. This case is frequently cited in the literature as illustrating the potential role of race in environmental

¹⁵ Please consult in this regard: K. SHRADER-FRECHETTE, *Environmental Justice. Creating Equality, Reclaiming Democracy*, Oxford University Press: Oxford, 2002, p. 45.

¹⁶ B. EVANS, J. AGYEMAN, R.D. BULLARD, *Just Sustainabilities. Development in an Unequal World*, Eartscan Publishing, London, 2003, p. 169.

¹⁷ C. W. WELLS, *Environmental Justice in Postwar America*, University of Washington Press: Seattle, 2018, p. XIII.

decision-making processes and served as a catalyst for the mobilization of grassroots movements advocating for environmental equity¹⁸.

During the 1990's, the environmental justice movement gained momentum through local activism, grassroots organizing, and community-based campaigning, contributing to increased national attention to localized environmental struggles and systemic inequities. This period marked a significant expansion of the movement's influence and the development of a more comprehensive understanding of environmental justice within the United States. Nowadays, in the USA the concept of environmental justice is commonly including elements such as the equitable distribution of environmental harms (distributive justice), access to information and participatory decision-making (procedural justice), recognition of minority groups, and broader considerations related to ecological justice¹⁹.

In Europe the origins of environmental justice is often linked to the development of the UNECE Convention on Access to Information, Public Participation in Decision-making, and Access to Justice in Environmental Matters²⁰. The Aarhus Convention was adopted during the Fourth Ministerial Conference in the 'Environment for Europe' initiative on June 25th, 1998. Article 1 of the Convention outlines its objective, which is "to contribute to the protection of the right of every person, present and future generations, to live in an environment that supports their health and well-being' and it aims to 'guarantee the rights of access to information, public participation in decision-

¹⁸ J.D. BULLARD, 'Environmental Justice for All' in D.R. KELLER, *Environmental Ethics. The Big Questions*, Wiley-Balckwell, Oxford, 2010, p. 491.

¹⁹ A. RAMANUJAM, *op.cit.*, p. 12.

²⁰ See for details, Ch. BANNER, *The Aarhus Convention. A Guide for UK Lawyers*, Bloomsbury Publishing: London, 2015, p. 126.

making, and access to justice in environmental matters in accordance with the provisions of this Convention."²¹

The fundamental principles of environmental justice were proclaimed by the Delegates to the First National People of Colour Environmental Leadership Summit held on October 24-27, 1991 in Washington DC, and are commonly presented in the literature as including the following:²²

- The principle of economic unity and interdependence of all species;
- The principle of mutual respect, justice and non-discrimination in public policy
- The principle of ethical, balanced and responsible uses of land and renewable resources in the interest of a sustainable planet for humans and other living things;
- The principle of universal protection from nuclear testing, extraction, production and disposal of toxic/hazardous wastes and poisons and nuclear testing;
- The principle of political, economic, cultural and environmental self-determination of all people;
- The principle of strict responsibility of producers in what regards the cessation of the production of all toxins, hazardous wastes, and radioactive materials;
- The principle of participation in decision-making;
- The principle of safe and healthy work environment;
- The principle of full compensation and reparations for damages and access to quality health care;
- The principle of qualifying governmental acts of environmental injustice a violation of international law;
- The principle of fair access for all to the full range of resources
- The principle of informed consent and halt to the testing of experimental reproductive and medical procedures and vaccinations on people of colour;
- The forbidding of destructive actions of multi-national

²¹ I. BERETTA, 'Some Highlights on the Concept of Environmental Justice and its Use' in *E-cadernos CES* no. 17/2012, available at: <https://journals.openedition.org/eces/1135>.

²² Delegates to the First National People of Color Environmental Leadership Summit, *Principles of Environmental Justice*, Washington, DC, October 24–27, 1991, available at: <https://www.ejnet.org/ej/principles.html>.

- corporations;
- The forbidding of military occupation, repression and exploitation of lands, peoples and cultures, and other life forms;
- The principle of education of present and future generations with emphasize on social and environmental issues;
- The principle of consumption and waste reduction.

The movement of environmental justice is often analysed in connection to the principle of prevention, the principle of precaution and sustainable development²³.

The *principle of prevention*²⁴ is generally understood as referring to the adoption of proactive measures to avoid or mitigate environmental harm. It involves identifying potential risks or environmental threats and implementing measures to prevent these risks from materializing. Prevention also involves setting standards, regulations, and guidelines to control pollution, protect ecosystems, and ensure public health. The principle focuses on avoiding harm from occurring in the first place through careful planning and risk management.

On the other hand, *the precautionary principle*²⁵ is commonly defined as a principle according to which an activity, policy, or technology has the potential to harm the environment or public health, and there is scientific uncertainty about the extent of that harm, precautionary measures should be taken. It implies that lack of scientific certainty should not be used as a reason to postpone action to prevent environmental degradation or protect human

²³ For more details related to the principles of Environmental Law consult, Ph. SANDS, J. PEEL, A. FABRA, R. MACKENZIE, *Principles of International Environmental Law*, Cambridge University Press: Cambridge, 2012, *passim*.

²⁴ L. A. DUVIC-PAOLI, *The Prevention Principle in International Environmental Law*, Cambridge University Press: Cambridge, 2018, p. 9.

²⁵ *Ibidem*, p. 10.

health. The precautionary principle aims to avoid irreversible or serious damage to the environment and human health, by acting in advance of conclusive proof of harm.

The principles of precaution and prevention are often considered relevant for advancing environmental justice. As such, when prevention measures are applied, they aim to protect all communities, including those that are vulnerable and marginalized. From this perspective, environmental justice considerations are engaged where proactive steps are taken to prevent harm to disadvantaged communities, with the aim of avoiding disproportionate burdens by environmental pollution and hazards. As well, the precautionary principle aligns with environmental justice by emphasizing *a proactive and cautious approach*. It recognizes that marginalized communities often face heightened risks and vulnerabilities. When there is scientific uncertainty about potential harm, the precautionary principle encourages decision-makers to prioritize the protection of these communities by taking preventive action.

Both the precautionary and prevention approaches emphasize the importance of public participation and transparency in environmental decision-making. Public participation is intended to ensure that the concerns and perspectives of vulnerable communities are considered when applying precaution and prevention measures.

The relationship between sustainable development and environmental justice²⁶ can be regarded as complex. In what regards the relationship between sustainable development and environmental justice it can be regarded as complex. While there are theoretical differences between the two concepts, there is also common ground and a growing recognition that

²⁶ A. RAMANUJAM, *op.cit.*, p. 32.

they can coexist and they are often considered capable of complementing each other, especially in practical policy applications.

Sustainable development is widely recognized and influential concept in environmental regulation and policy-making. *Sustainable development typically emerged from international diplomacy*²⁷, whereas *environmental justice initially developed with a focus on local issues and struggles*. Both sustainable development and environmental justice emphasize the importance of public participation and transparency in environmental decision-making. The concept of 'just sustainability' has been developed in the literature, emphasizing the interdependence of social justice, economic well-being, and environmental stewardship and seeks to bridge the gap between sustainable development and environmental justice.

As we also referred above, sustainable development is generally defined as a concept that "seeks to meet the needs of the present without compromising the ability of future generations to meet their own needs, by balancing economic growth, social development, and environmental protection."²⁸ The focus of sustainability is placed on one side on inter-generational equity²⁹, meaning the responsibility of the current generation to ensure that future generations inherit a planet with resources and ecosystems in good condition. On the other hand, it calls for intra-generational equity, meaning fairness and justice within the current generation, ensuring that the benefits and burdens of development are distributed equitably.

²⁷ B. KJELLEN, *A New Diplomacy for Sustainable Development. The Challenge of Global Change*, Routledge: London, 2008, p. 1980.

²⁸ World Commission on Environment and Development, *Our Common Future*, Oxford University Press, Oxford, 1987, p. 43.

²⁹ C. SIZIBA, Sh. LALANI, Th. COTTLER, *Intergenerational Equity. Environmental and Cultural Concerns*, Brill Nijhof: Amsrerdam, 2019, p. 27.

While sustainable development and environmental justice have distinct focuses, they are often considered to share common elements, such as *the accent placed on equity, fairness, and the protection of environmental resources*.

III. EU Environmental Regulations and Environmental Justice

At the level of the EU, the concept of environmental justice has gained importance since the Aarhus Convention and after several legislative acts adopted in order to tackle environmental challenges in different domains. The mentioning of the fundamental right to the protection of environment represented a significant development in the EU's involvement in this policy area. The recently adopted *Green Deal policy* establish new objectives and indicates new pathways to solve one of the major challenges of the moment, the energetic independence of the EU.

The Aarhus Convention, formally known as the '*Convention on Access to Information, Public Participation in Decision-making and Access to Justice in Environmental Matters*,' is a key international treaty that is often considered relevant to environmental justice in the context of the European Union (EU) and beyond. The convention was adopted on June 25 in 1998, in the Danish city of Aarhus, and it entered into force on October 30, 2001.

The *Aarhus Convention* has three main pillars³⁰ or principles, all of them relevant from the perspective of ensuring environmental justice in practice:

- *Access to Environmental Information* - under this pillar, public authorities are required to provide access to environmental information they hold. This information can

³⁰ Ch. BANNER, *op.cit.*, p. 5.

include data on emissions, environmental impact assessments, and other relevant documents. The public has the right to request and receive this information;

- *Public Participation in Environmental Decision-making* - the convention emphasizes the importance of involving the public in environmental decision-making processes. It grants individuals and organizations the right to participate in decisions that may affect the environment. This can include participating in public hearings, consultations, and other forms of engagement;
- *Access to Justice in Environmental Matters* - This aspect of the convention ensures that citizens have access to legal remedies when their rights to access environmental information and participate in decision-making are violated. It enables individuals and environmental organizations to challenge public decisions that contravene environmental laws.

The Convention had played a significant role in shaping EU environmental policies and legislation. The EU is a party to the convention, and its member states are bound by its provisions. As a result, EU institutions and member states are required to incorporate the principles of the convention into their environmental governance.

*The Aarhus Convention Compliance Committee*³¹ monitors the implementation of the convention and handles complaints from the public regarding violations. It has the authority to review cases where individuals or organizations believe that their rights under the convention have been denied.

³¹ United Nations Economic Commission for Europe (UNECE), *Aarhus Convention Compliance Committee*, available at: <https://unece.org/environment-policy/public-participation/aarhus-convention/compliance-committee>.

The Convention is a vital tool for promoting environmental justice in the EU and other signatory countries. It ensures that citizens have access to information, can participate in environmental decision-making, and have access to legal recourse when environmental rights are infringed upon. This framework helps enhance transparency, accountability, and public engagement in environmental matters.

In what regards *the EU Charter of Fundamental Rights*, several provisions within the Charter may be considered relevant from the perspective of granting environmental justice, when it comes to protecting fundamental rights and the environment within the European Union³².

Article 37 of the EU Charter recognizes *the right to environmental protection*. It states that a high level of environmental protection and the improvement of the quality of the environment must be integrated into EU policies, and environmental damage must be rectified at its source.³³ Alongside art. 37, article 24 focuses on the rights of the child, including the right to a healthy environment, where children have access to clean and safe environment.

On the other hand, *article 21* of the Charter *prohibits discrimination on various grounds, including racial or ethnic origin*. Environmental justice often intersects with issues of environmental racism and discrimination, where marginalized communities are disproportionately affected by environmental harm.

From the perspective of the collection and use of environmental data that may impact individuals' privacy, *article 8* guarantees *the right to the*

³² Ch. BANNER, *op.cit.*, p. 208; G. Di FEDERICO, *The EU Charter of Fundamental Rights. From Declaration to Binding Instrument*, Springer Netherlands: Leiden, 2010, p. 224.

³³ Charter of Fundamental Rights of the European Union, art. 37, *Official Journal of the European Union* C 202, 7 June 2016.

protection of personal data. Other articles of the Convention covering consumer protection, the right to information, education, and the right to be heard, can be relevant when addressing environmental issues related to consumer products or services. As well, from the perspective of the ability to speak out environmental concerns, a crucial aspect of environmental justice the provisions of article 11 of the Convention, protecting the freedom of expression and information is also important.

From a procedural point of view, *article 47 ensuring the right to an effective remedy and a fair trial* can be relevant when seeking legal redress for environmental harm or violations of environmental laws.

While the EU Charter of Fundamental Rights doesn't explicitly address the issue of environmental justice, it does provide a legal framework that can be used to protect fundamental rights in cases related to environmental issues, by ensuring that marginalized and vulnerable communities have equal access to legal remedies, information, and protection of their rights within the broader context of environmental protection.³⁴

At policy level, the *European Green Deal* is generally described as a comprehensive policy framework and initiative introduced by the European Commission in December 2019. It aims to make the EU climate-neutral by 2050, promotes sustainable economic growth and addresses various environmental challenges. Environmental justice is an important aspect of the European Green Deal³⁵, as it seeks to ensure that the transition to a

³⁴ L. Krämer, *EU Environmental Law*, 8th ed., Sweet & Maxwell, London, 2016, p. 73–75; Jan H. Jans and Hans H.B. Vedder, *European Environmental Law: After Lisbon*, 4th ed. (Groningen: Europa Law Publishing, 2012), p. 36–38.

³⁵ G. ALLWOOD, *The EU's Transition to Climate Justice & Gender Equality. How Just and how equal?*, Foundation for European Progressive Studies, June 2022, available at: https://feps-europe.eu/wp-content/uploads/2022/06/FINAL_DIGITAL_21.6.22_How_just_and_how_equal.pdf.

greener economy is fair, equitable, and inclusive for all EU citizens and communities. The EU Green Deal recognizes the need for a ‘just transition’ to a green economy, especially in regions heavily reliant on carbon-intensive industries. It aims to support affected workers and communities by providing funding and resources for reskilling, job creation, and economic diversification.³⁶ The Just Transition Fund is a central component of this effort.

Another objective of the strategy is *Social Inclusion*. The Green Deal emphasizes social inclusion and the reduction of inequalities. It aims to ensure that the benefits of the green transition are accessible to all citizens, including vulnerable and disadvantaged groups. This includes measures to combat energy poverty and improve access to clean energy for all. Also, the strategy acknowledges the importance of fairly distributing the costs³⁷ and benefits of environmental policy and avoiding disproportionately burdening low-income households and regions, while promoting progressive taxation and green financing mechanisms.

Environmental justice is closely linked to *public participation in decision-making processes*³⁸. The Green Deal emphasizes the engagement of citizens, civil society organizations, and local communities in shaping environmental policies and projects. It *supports transparent and participatory governance*. The strategy includes a wide range of initiatives to address climate change and environmental degradation, such as the European

³⁶ European Commission, *The European Green Deal*, COM(2019) 640 final, Brussels, 11 December 2019, p. 2, 16–17.

³⁷ For more details on the principle of equality in fiscal matters see C. F. COSTAȘ, I. S. PUȚ, *Drept fiscal*, Ed. Universul Juridic, București, 2023, p. 54-57; *Idem*, *Drept fiscal și financiar. Caiet de seminar*, Ed. Hamangiu, București, 2024, p. 51-53.

³⁸ G. HAMPTON, *Environmental Equity and Public Participation in Policy Sciences* no. 32/1999, Kluwer Publishing, p. 163.

Climate Law, the Circular Economy Action Plan, the Biodiversity Strategy, and the Farm to Fork Strategy. These initiatives aim to protect natural ecosystems and biodiversity while ensuring the sustainability of food systems. For example, the *Farm to Fork Strategy*³⁹ within the Green Deal promotes a more sustainable and environmentally friendly agricultural sector. It encourages the use of environmentally friendly farming practices, reduced pesticide use, and improved animal welfare.

The Green Deal includes measures to promote sustainable mobility and reduce emissions from the transportation sector. This includes support for electric vehicles, improved public transportation, and initiatives to make cities more pedestrian and cyclist-friendly.

The *Circular Economy Action Plan*⁴⁰ promotes *resource efficiency* and *waste reduction*. It seeks to minimize the environmental impact of resource extraction and consumption while creating economic opportunities.

In summary, the EU Green Deal recognizes the importance of environmental justice in achieving its ambitious sustainability and climate goals. It seeks to ensure that the transition to a green and sustainable economy benefits all EU citizens and communities, with a focus on social inclusion, fairness, and equitable distribution of the benefits and costs of environmental policies. It also encourages active participation and engagement of citizens and stakeholders in shaping the future of Europe's environmental policies.

On the sight of secondary legislation, the EU has adopted a wide range of environmental directives and regulations addressing various aspects of

³⁹ European Commission, *Farm to Fork Strategy*, COM(2020) 381 final, available at: https://food.ec.europa.eu/horizontal-topics/farm-fork-strategy_en.

⁴⁰ European Commission, *Circular Economy Action Plan*, COM(2020) 98 final, available at: https://environment.ec.europa.eu/strategy/circular-economy-action-plan_en.

environmental protection, including air quality, water quality, waste management, biodiversity conservation, and more. These laws aim to establish standards and measures to protect the environment and indirectly contribute to a healthier environment for EU citizens.

As well, the EU allocates significant funding for projects aimed at improving the environment, addressing climate change, and promoting sustainability. Funding programs such as the *LIFE program*⁴¹ support environmental initiatives across EU member states.

Conclusion - Solutions for ensuring environmental justice in the EU

At the level of the EU environmental injustice is often considered in the literature not to stem from a lack of legal provisions, but rather from the manner in which EU legislation is implemented and applied across Member States. The legal literature generally identifies several avenues toward achieving environmental justice within the context of EU Environmental Law:

- *A reorientation of environmental policy*, often described as involving shifting the focus from economic growth to improving the quality of life for citizens. Strategies may include urban planning that prioritizes the well-being of residents, the reduction of pollution sources in residential areas, and initiatives to make cities more sustainable;

⁴¹ Regulation (EU) no. 2021/783 of the European Parliament and of the Council of 29 April 2021 establishing a Programme for the Environment and Climate Action (LIFE), and repealing Regulation (EU) No 1293/2013, *Official Journal of the European Union* L 172, 17 May 2021, p. 53–78.

- *The strengthening of environmental provisions*, including measures aimed to reduce and eliminate waste landfills and developing cleaner industrial techniques;
- *The enhancement of implementation and enforcement practices* in a more consistent and fair manner. Discrimination against minority populations, such as Roma communities or other marginalized groups, within environmental law application is often identified as requiring attention.

The European Commission, responsible for ensuring the application of EU law, is generally considered to play a role in monitoring and addressing situations where minorities face unequal treatment or are disproportionately affected by environmental issues. Member States are expected, under EU law, to take measures to inspect and enforce environmental protection provisions fairly, equitably, and proportionately. The requirement for an 'active and systematic' dissemination of environmental information is required under EU law and is expected to be ensured.

Transparency in reporting on the state of the environment is often highlighted as an area for improvement, with Member States regularly publishing reports and providing citizens with information on the enforcement of environmental laws.

Achieving environmental justice is generally understood as requiring a comprehensive approach involving policy changes, improved provisions, and consistent enforcement of environmental laws. It also underscores the importance of transparency and equal treatment for minority populations within the framework of environmental law.

Environmental justice within the EU context necessitates a multifaceted approach that encompasses policy adjustments, the enhancement of legal provisions, and rigorous enforcement. Additionally, it

requires a commitment to transparency and the equitable treatment of minority populations in environmental matters. These approaches may contribute toward a fairer and more sustainable environmental future for all its citizens.

Bibliography

- AL-DELAIMY, W. K. , V. Ramanathan, M. Sanchez Sorondo, *Health of People, Health of Planet and our Responsibility. Climate Chsnge, Air Pollution and Health*, Springer: California, 2020;
- ALLWOOD, G., *The EU's Transition to Climate Justice & Gender Equality. How Just and how equal?*, Foundation for European Progressive Studies, June 2022;
- ANGUS, I., S. BUTLER, *Too Many People? Population, Immigration and Environmental Crisis*, Ed. Haymarket Group, Chicago, 2011;
- BANNER, Ch., *The Aarhus Convention. A Guide for UK Lawyers*, Bloomsbury Publishing: London, 2015;
- BARNETT, J., M. Bouw, *Managing the Climate Crisis*, Island Press: Washington, 2022;
- BERETTA, I., 'Some Highlights on the Concept of Environmental Justice and its Use' in E-cadernos CES no. 17/2012;
- BULLARD, J.D., 'Environmental Justice for All' in D.R. Keller, *Environmental Ethics. The Big Questions*, Wiley-Balckwell, Oxford, 2010;
- CUNNINGHAM, A., (Ed.), *Environmental Racism and Classism*, Greehaven Publishing: New York, 2017;
- COSTAȘ C. F., I. S. PUȚ, *Drept fiscal*, Ed. Universul Juridic, București, 2023;
- COSTAȘ C. F., I. S. PUȚ, *Drept fiscal și financiar. Caiet de seminar*, Ed. Hamangiu, București, 2024;

- Di FEDERICO, G., *The EU Charter of Fundamental Rights. From Declaration to Binding Instrument*, Springer Netherlands: Leiden, 2010;
- DUVIC-PAOLI, L. A. , *The Prevention Principle in International Environmental Law*, Cambirdge University Press: Cambridge, 2018;
- EVANS, B., J. AGYEMAN, R.D. BULLARD, *Just Sustainabilities. Development in an Unequal World*, Eartscan Publishing, London, 2003;
- HAMPTON, G., *Environmental Equity and Public Participation in Policy Sciences* no. 32/1999, Kluwer Publishing.
- IVANOV, D. V., D. K. BEKYASHEV, *Environmental Migration in International Law*, Cambridge Scholars Publishing, Cambridge, 2016;
- KJELLEN, B., *A New Diplomacy for Sustainable Development. The Challenge of Global Change*, Routledge: London, 2008;
- Krämer, L. *EU Environmental Law*, 8th ed. Sweet & Maxwell: London, 2016;
- LATINAMERIKA INSTITUT, Fachbereich Politik-und Sozial Wissenschaften Institut fur Soziologie, *Environenmental Justice and Sustainable Develoepment*, Götz Kaufmann: Berlin, 2012;
- LOWE, L, D. LLOYD, *The Politics of Culture in the Shadow of Capital*, Duke University Press: 1997;
- RAMANUJAM, A., *The Climate Crisis is a (Neo)colonial Capitalist Crisis*, European Network Against Racism, 2020;
- REBREANU, V. *Sketching the ‘Sustainable Development’ Concept in the Volume of the International Conference ‘Dezvoltare durabilă: utopie sau realitate?’*, Sfera Juridică: Cluj-Napoca, 2010;
- REBREANU, V., *‘Sustainable Develoement: Utopia or Reality?’ in in the Volume of the International Conference ‘Dezvoltare durabilă: utopie sau realitate?’*, Sfera Juridică: Cluj-Napoca, 2010;

- REFUGEE STUDIES CENTRE, *Environmentally displaced people. Understanding the linkages between environmental change, livelihoods and forced migration*, University of Oxford, 2008;
- SAEVEROT, H., *Meeting the Challenges of Existential Threats through Educational Innovation*, Routledge: New York, 2022;
- SAMPLE, E., R. M. PAULOSE, *Climate Change and Systemic Environmental Racism*, Stanley Centre for Peace and Security, 2023;
- SANDS, Ph. J. PEEL, A. FABRA, R. MACKENZIE, *Principles of International Environmental Law*, Cambridge University Press: Cambridge, 2012;
- SCHIRMER, D. B., St. ROSSKAMM SHALOM, *A History of Colonialism, Neocolonialism, Dictatorship and Resistance*, South End Press: 1987;
- SHRADER-FRECHETTE, K., *Environmental Justice. Creating Equality, Reclaiming Democracy*, Oxford University Press: Oxford, 2002;
- SIZIBA, C., Sh. LALANI, Th. COTTLER, *Intergenerational Equity. Environmental and Cultural Concerns*, Brill Nijhof: Amsrerdam, 2019;
- WELLS, C. W., *Environmental Justice in Postwar America*, University of Washington Press: Seattle, 2018.

ARTICOLE

Alegerile prezidențiale din România (2024): o
potențială breșă pentru provocări și pericole ale
utilizării inteligenței artificiale
în viitoarele procese electorale

DOI: [https://doi.org/10.24193/SUBBIur.70\(2025\).3.93-138](https://doi.org/10.24193/SUBBIur.70(2025).3.93-138)
Data publicării online: 06 apr. 2026

Sándor MÓRÉ*

Rezumat: Caracteristica inseparabilă a dreptului democratic de vot o constituie faptul că acesta se exercită în mod liber, adică lipsit de influențe ilegale. Deși inteligența artificială este mai puțin reglementată din punct de vedere juridic, utilizarea sa extinsă în campaniile *online* poate amplifica efectele dezinformării și ale manipulării opiniei publice, ridicând noi provocări. Anularea rezultatului alegerilor prezidențiale din România (2024) este fără precedent: în cei 33 de ani de existență ai Curții Constituționale nu a avut loc niciodată un asemenea eveniment. Hotărârea Curții a rămas de atunci în centrul unor dezbateri politice și profesionale aprinse, întrucât anularea alegerilor – mai ales a întregului proces electoral – poate fi justificată doar în circumstanțe excepționale, iar caracterul său de *ultima ratio* nu poate fi ignorat. Anularea rezultatelor electorale din cauza unor nereguli minore, care nu au influențat în mod substanțial rezultatul, poate face procesul electoral mai vulnerabil, poate submina încrederea în căile de atac sau în autoritatea profesională

* Conf.univ.dr. Sándor MÓRÉ, Facultatea de Drept a Universității Reformate Károli Gáspár din Budapesta, e-mail: more.sandor@kre.hu; identificator ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5345-0676>.

a organului decident. Cetățenii trebuie să fie siguri că votul exprimat de ei este definitiv.

Cuvinte-cheie: alegeri prezidențiale, Curtea Constituțională, inteligență artificială, procedură din oficiu, anularea alegerilor, lipsa de competență, probe.

Cuprins

I. Introducere	96
I. Evoluția conceptuală a dreptului de vot și obligația statului de asigurare a protecției instituționale	100
II. Noile provocări generate de inteligența artificială.....	105
III. Problema excluderii unui candidat la funcția prezidențială.....	110
IV. Inconsecvență sau două situații diferite în practica Curții Constituționale.....	112
V. Competența Curții Constituționale în legătură cu alegerile prezidențiale.....	116
VI. Procedura din oficiu.....	120
VII. Motivele și condițiile de fond ale anulării alegerilor	124
VIII. Garanțiile procedurale și problema probelor	128
IX. Conflict de competență: Curtea de Apel vs. Curtea Constituțională	133
Concluzii.....	135
Bibliografie.....	138

The Romanian presidential elections (2024): a
potential breach for challenges and dangers of
using artificial intelligence in future electoral
processes

Abstract: An inseparable feature of the democratic right to vote is that it is exercised freely, that is, free from unlawful influence. Although artificial intelligence is less regulated from a legal standpoint, its widespread use in *online* campaigns can amplify the effects of misinformation and manipulation of public opinion, posing new challenges. The annulment of the results of the 2024 presidential election in Romania is unprecedented: in the 33 years of the Constitutional Court’s existence, no such event has ever occurred. The Court’s ruling has since remained at the center of heated political and professional debates, as the annulment of elections—especially of the entire electoral process—can only be justified under exceptional circumstances, and its nature as a *last resort* cannot be ignored. Annuling election results due to minor irregularities that did not substantially influence the outcome can make the electoral process more vulnerable and undermine confidence in the appeals process or in the professional authority of the decision-making body. Citizens must be certain that the vote they cast is final.

Keywords: presidential elections, Constitutional Court, artificial intelligence, ex officio proceedings, annulment of elections, lack of jurisdiction, evidence.

L’élection présidentielle en Roumanie (2024): un
potentiel fissure face aux défis et aux risques de
l’utilisation future de l’intelligence artificielle dans
les processus électoraux

Résumé: Une caractéristique indissociable du droit de vote démocratique est qu’il doit être exercé librement, c’est-à-dire sans influence illégitime. L’intelligence artificielle, encore faiblement encadrée juridiquement mais largement utilisée lors

des campagnes en ligne, peut amplifier l'impact de la désinformation et de la manipulation de l'opinion publique, soulevant ainsi de nouveaux défis. L'invalidation du résultat de l'élection présidentielle roumaine de 2024 est sans précédent : en trente-trois ans d'histoire de la Cour constitutionnelle de Roumanie, un tel événement ne s'était jamais produit. Depuis lors, l'arrêt de la Cour est au centre de vives controverses politiques et doctrinales. L'invalidation d'une élection – en particulier de l'ensemble du processus électoral – ne peut être justifiée que dans des circonstances exceptionnelles ; le caractère d'*ultima ratio* d'une telle mesure ne saurait être négligé. L'annulation des résultats en raison d'irrégularités mineures, qui n'ont pas substantiellement affecté l'issue du scrutin, pourrait fragiliser le processus électoral, miner la confiance dans les voies de recours ou entamer l'autorité professionnelle de l'organe décisionnel. Les électeurs doivent avoir la certitude que leur suffrage exprimé est définitif.

Mots-clés: élection présidentielle, Cour constitutionnelle, intelligence artificielle, procédure d'office, invalidation des élections, absence de compétence, preuve.

I. Introducere¹

Anul 2024 a fost un „super-an electoral” în România: au avut loc toate tipurile posibile de alegeri. Au avut loc alegeri pentru Parlamentul European, alegeri locale, alegeri parlamentare și alegeri prezidențiale cu cele două tururi ale lor, deși acestea din urmă – tocmai din cauza Hotărârii Curții Constituționale analizate – s-au prelungit în anul 2025. De cinci ori au fost

¹ Aș dori să mulțumesc lui Attila VARGA, Cristian DEBRENI, György Péter SZILVÁSY și Sorin SUCIU pentru ajutorul acordat în pregătirea versiunii finale a acestui studiu: pentru sugestiile și comentariile critice. Meritele studiului pot fi, de asemenea, atribuite acestora, dar autorul este singurul responsabil pentru orice erori.

chemați cetățenii la urne, însă turul al doilea al alegerilor prezidențiale a început doar în străinătate, pentru cetățenii români aflați în țări îndepărtate².

Guvernul a stabilit calendarul electoral astfel încât primul tur al alegerilor prezidențiale să aibă loc pe 24 noiembrie 2024, alegerile parlamentare pe 1 decembrie, iar al doilea tur al alegerilor prezidențiale o săptămână mai târziu, pe 8 decembrie.

La 2 decembrie 2024, Curtea Constituțională a României (în continuare: CCR) a declarat valid primul tur al alegerilor prezidențiale, iar la 6 decembrie, cu două zile înainte de turul al doilea, a anulat în mod neașteptat întregul proces electoral³. S-a constatat că rapoartele serviciilor de securitate națională făcute publice au dezvăluit manipularea alegătorilor și distorsionarea egalității de șanse între candidați, produse prin utilizarea netransparentă a tehnologiilor digitale și a inteligenței artificiale (în continuare IA), precum și prin finanțarea campaniei electorale din surse nedeclarate, inclusiv *online*.

Astfel, CCR a validat mai întâi rezultatul primului tur, apoi – în timpul desfășurării turului al doilea în diaspora – printr-o nouă deliberare a decis anularea alegerilor, deși nu fusese depusă nicio cerere scrisă în acest sens. Acest lucru a ridicat o întrebare esențială cu privire la modul în care CCR își interpretează propriul rol, și anume, până unde poate merge și dacă există situații în care nu poate adopta o hotărâre corectă în finalitatea sa decât îndepărtându-se într-o anumită măsură de competențele și regulile procedurale expres prevăzute.

² Cetățenii români din străinătate au putut vota pe parcursul mai multor zile, însă până când a sosit ziua votului în România, CCR a anulat rezultatul primului tur și, odată cu acesta, și voturile din turul al doilea exprimate în străinătate.

³ În acest studiu folosim cu prioritate expresia „anularea alegerilor”, care poate fi utilizată ca sinonim pentru termenul „invalidarea alegerilor”.

Anularea primului tur al alegerilor prezidențiale din România, chiar dacă nu este fără precedent în Europa⁴, este, totuși, deosebită, din mai multe puncte de vedere:

– CCR a acționat *ex officio* în baza unei dispoziții care îi conferă o competență largă;

– „decizia se bazează pe interferența prin intermediul rețelelor sociale și utilizarea disfuncțională a tehnologiilor digitale și a inteligenței artificiale (IA) care au favorizat un candidat”⁵, aspect care a devenit vizibil abia în turul al doilea;

– „deși decizia se bazează pe încălcarea prevederilor legislației electorale, în special a celor privind finanțarea și, astfel, a lipsei de corectitudine a alegerilor, se pare că Curtea a identificat și un atac asupra

⁴ De exemplu, Curtea Constituțională a Austriei a anulat turul al doilea al alegerilor prezidențiale din mai 2016, în care candidații au fost Alexander Van der Bellen și Norbert Hofer. Curtea Constituțională a constatat încălcarea principiului alegerilor libere, în special prin faptul că autoritățile electorale au furnizat informații prealabile unor reprezentanți selectați ai mass-mediei și prin neregulile apărute la numărarea voturilor prin corespondență, deși nu au existat dovezi privind o fraudă intenționată. În decembrie 2016 au fost organizate noi alegeri, câștigate de Van der Bellen. În timpul Revoluției Portocalii, Curtea Supremă a Ucrainei a anulat turul al doilea al alegerilor prezidențiale din 2004, în care fusese declarat câștigător Viktor Ianukovici. Curtea a constatat existența unor probe privind fraude extinse și manipularea alegerilor. A fost dispus un nou tur al doilea, în urma căruia Viktor Iușcenko a devenit președinte. A se vedea: VENICE COMMISSION, CDL-AD(2025)003, Urgent Report on the cancellation of election results by Constitutional Courts (în continuare: *Report urgent*), n. 1, arhiv: <https://web.archive.org/web/20250418113411/https://www.coe.int/en/web/venice-commission/-/urgent-report-on-the-cancellation-of-election-results-by-constitutional-courts>. Traducerea în limba română a documentului (fără note de subsol) este disponibilă online: <https://www.juridice.ro/wp-content/uploads/2025/01/Raport-comisie-Venetia-tradus.pdf>.

⁵ *Report urgent*, pg. 7.

suveranității Statului Român din cauza influenței externe asupra procesului electoral”⁶.

În țările europene, uneori, sistemele democratice nu știu cum să reacționeze atunci când poporul dorește o schimbare radicală către un candidat cu vederi extremiste. În astfel de cazuri pot apărea două opțiuni nefavorabile:

– fie se permite ca un candidat cu vederi extremiste să ajungă la putere pe cale democratică, iar mecanismele de control ale sistemului (instanțele judecătorești, curtea constituțională, libertatea presei, controlul civic etc.) să funcționeze în continuare, deși în acest caz candidatul care a ajuns la putere va încerca să submineze aceste mecanisme;

– fie sistemul „împiedică” dinainte ca o astfel de persoană să ajungă la putere, dar prin aceasta erodează importanța alegerilor și reduce încrederea cetățenilor.

Prezentul studiu oferă o scurtă trecere în revistă a celor mai importante standarde internaționale și europene privind anularea rezultatelor electorale, a noilor provocări ridicate de IA și, în lumina acestora, analizează Hotărârea CCR de anulare și circumstanțele aferente, mai exact problemele de fond pe care le ridică Hotărârea – în principal, dar nu exclusiv, de natură constituțională. Aceste probleme sunt abordate prin expunerea contextelor, a argumentelor și a contraargumentelor, lăsând în mai multe rânduri răspunsul concret la latitudinea Cititorului.

⁶ *Ibidem.*

I. Evoluția conceptuală a dreptului de vot și obligația statului de asigurare a protecției instituționale

Manifestarea dreptului de vot poate avea loc la nivel local, național și supranațional. Ceea ce deosebește exercitarea acestui drept în cadrul unor alegeri de situația unui referendum, este faptul că nu se decid chestiuni de fapt, ci se aleg persoane. Dreptul de vot are două componente principale: dreptul de vot activ (dreptul de a vota) și dreptul de vot pasiv (dreptul de a fi ales). Conținutul său este determinat de principiile electorale, în temeiul cărora dreptul de vot este liber, universal, egal, secret și, de regulă, direct.

Noțiunea de drept de vot poate fi analizată în două abordări diferite. Prima interpretare consideră dreptul de vot ca având caracter organizatoric de stat și, în același timp, ca un instrument al exercitării democratice a puterii reprezentative. A doua abordare califică dreptul de vot ca fiind un drept fundamental sau un drept de participare politică. Mult timp, în știința dreptului, perspectiva organizatorică a prevalat, în principal pentru că dreptul de vot, chiar și la începutul secolului al XIX-lea și al XX-lea, nu era considerat un drept fundamental⁷. În a doua jumătate a secolului XX, însă, abordarea bazată pe drepturile fundamentale a devenit generală: dreptul de vot nu este doar o sarcină a statului, ci un drept fundamental individual pe care statul este obligat să îl garanteze, cel puțin propriilor cetățeni. Așadar, nu este vorba atât de un drept care aparține fiecărei persoane, cât mai degrabă de un drept fundamental al cetățenilor.

Deși problematica alegerilor libere și democratice nu a fost centrală în raport cu atrocitățile comise în timpul celui de-al Doilea Război Mondial,

⁷ I. HALÁSZ, Választójog, in V. LAMM (ed.): *Emberi jogi enciklopédia*, HVG-ORAC, Budapest, 2018, p. 715.

știința dreptului a reacționat și la această temă. Cel mai important progres în domeniul dreptului de vot a fost internaționalizarea exigențelor democratice asociate acestuia⁸.

Astfel, din art. 21 alin. (3) din Declarația Universală a Drepturilor Omului⁹, din art. 25 lit. b) din Pactul internațional privind drepturile civile și politice¹⁰ și din documentul aferent interpretării acestui articol¹¹, precum și din art. 3 al Protocolului nr. 1 la Convenția Europeană a Drepturilor Omului¹², reiese clar că dreptul de vot este un drept fundamental autonom, protejat direct prin tratate internaționale¹³. Curtea Europeană a Drepturilor Omului (în continuare: CEDO) a stabilit, în mai multe cauze, că dreptul de a participa

⁸ *Idem*, p. 718.

⁹ „Voința poporului trebuie să constituie baza puterii de stat; această voință trebuie să fie exprimată prin alegeri nefalsificate, care să aibă loc în mod periodic prin sufragiu universal, egal și exprimat prin vot secret sau urmând o procedură echivalentă care să asigure libertatea votului.”

¹⁰ „Orice cetățean are dreptul și posibilitatea, fără nici una dintre discriminările la care se referă articolul 2 și fără restricții nerezonabile: [...] b) de a alege și de a fi ales, în cadrul unor alegeri periodice, oneste, cu sufragiu universal și egal și cu scrutin secret, asigurând exprimarea liberă a voinței alegătorilor;”

¹¹ CCPR General Comment No. 25: Article 25 (Participation in Public Affairs and the Right to Vote), The Right to Participate in Public Affairs, Voting Rights and the Right of Equal Access to Public Service, 12 July 1996. pg. 20.: „Ar trebui să existe o examinare independentă a procesului de votare și de numărare a voturilor, acces la controlul judiciar sau la un alt proces echivalent, astfel încât alegătorii să aibă încredere în securitatea votului și în corectitudinea numărării voturilor. [...]”

¹² „Înaltele Părți Contractante se angajează să organizeze, la intervale rezonabile, alegeri libere cu vot secret, în condiții care să asigure libera exprimare a opiniei poporului cu privire la alegerea corpului legislativ.”

¹³ În conformitate cu art. 20 alineatul (2) din Constituția României, tratatele internaționale menționate prevalează asupra oricărei dispoziții din dreptul intern.

la alegeri libere constituie un drept fundamental, examinat autonom în temeiul art. 3 al Protocolului, independent de abordarea sa ca instrument de exercitare a puterii și independent de structura instituțională sau de distribuția competențelor la nivel național¹⁴. Prin urmare, dreptul de vot, ca expresie a voinței libere a poporului, nu poate fi redus la o simplă formalitate administrativă internă. Deși reglementarea acestuia intră în sfera competenței naționale, exercitarea sa este supusă obligației de conformare cu standardele și principiile consacrate în plan internațional, în special cele promovate de Organizația Națiunilor Unite și Consiliul Europei.

Pe de altă parte, în anumite democrații, participarea la vot este obligatorie, în pofida faptului că dreptul de vot este recunoscut în general ca drept fundamental¹⁵. În prezent, în 22 de țări ale lumii votul este obligatoriu, majoritatea acestora fiind în America de Sud. Dintre statele europene, doar în Belgia și Grecia votul este obligatoriu la alegerile parlamentare. În aceste state, votul obligatoriu face parte din tradiția constituțională. În schimb, în țările unde nu a existat anterior o astfel de tradiție, introducerea votului obligatoriu ar contraveni principiului alegerilor libere. Fiind un drept fundamental, dreptul de vot include și posibilitatea renunțării la exercitarea

¹⁴ De ex. ECtHR, Konstantin Markin vs. Russia, no. 30078/06, 22 March 2012; ECtHR, Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi vs. Ireland, no. 45036/98, 30 June 2005; ECtHR, N.D. and N.T. vs. Spain, nos. 8675/15 and 8697/15, 13 February 2020.

¹⁵ În anumite state unde se aplică votul obligatoriu (de ex. Bolivia, Guatemala) există formal o obligație de a vota, însă autoritățile nu iau măsuri pentru a o impune. În cazul a patru landuri din Austria, de exemplu, există intenția de a asigura aplicarea obligației, dar aceasta este slabă și, prin urmare, nu întotdeauna eficientă. În final, state precum Australia și Belgia aplică sancțiuni împotriva celor care nu votează. A se vedea mai mult: T. HALLÓK, *A kötelező szavazás hatása a választási részvételre és az érvénytelen szavazatok alakulására*, *Jogtudományi Közlöny*, nr. 4/2005, pp. 162–164.

lui, iar statul este obligat să protejeze această op iune; prin urmare, nimeni nu poate fi constr ns să participe la vot¹⁶.

Dreptul de vot nu constituie un drept absolut, ci poate fi condi ionat  i limitat.  n societ ile democratice, aceste condiții se conturează, în principal, în jurul capacit ii de exercitare a dreptului (majoratul, capacitatea de discern m nt)  i al apartenen ei la comunitatea politică (cetăţenia, domiciliul)¹⁷.

Din perspectiva caracterului obiectiv al dreptului de vot, statul nu are doar obligația de a proteja dreptul de vot ca drept subiectiv, ci  i alegerile libere ca instituție a realizării acestui drept. Una dintre condițiile realizării efective a dreptului de vot este ca statul să creeze o reglementare clară, neechivocă  i previzibilă, care, în mod necesar, este multistratificată. Reglementarea constituie un cadru ce se întinde de la principiile generale până la regulile tehnice de desfăşurare a votării  i include norme materiale, organizatorice  i procedurale¹⁸. Printre condițiile instituționale se numără: crearea autorităţilor electorale, înscrierea alegătorilor pe liste, delimitarea circumscrip iilor, înregistrarea candidaților, organizarea secțiilor de votare, tipărirea buletinelor de vot, numărarea voturilor, garantarea securităţii sistemelor informatice, asigurarea resurselor financiare adecvate. De asemenea, statul are obligația să instituie un sistem adecvat de căi de atac pentru a remedia eventualele încălcări ale drepturilor legate de alegeri. Pentru stabilirea rapidă a rezultatelor, căile de atac nu se pot prelungi excesiv. Prin urmare, statul trebuie să creeze un sistem specializat de remedii, în care autorităţile electorale  i instanțele judecătore te au roluri specifice.

¹⁶ E. BODNÁR, Választójog,  n A. JAKAB, B. FEKETE (ed.): *Internetes Jogtudományi Enciklop dia*, 2016, p. 3, online: <https://ijoten.hu/uploads/alkotmanyjog-valasztojog.pdf>.

¹⁷ *Idem*, p. 1.

¹⁸ *Idem*, p. 16.

Dintre documentele generale ale Comisiei de la Veneția se remarcă *Codul bunelor practici în materie electorală* (în continuare: *Cod*), care prevede existența unui sistem eficient de căi de atac și subliniază că:

„Instanța de apel trebuie să dispună de competența de a anula alegerile în cazul constatării unor încălcări comise în timpul alegerilor care au influențat rezultatele alegerilor. Posibilitatea anulării integrale a alegerilor sau numai a rezultatelor obținute la una din circumscriptiile electorale sau secții de votare trebuie asigurată. În cazul anulării rezultatelor, trebuie desfășurat un nou scrutin pe teritoriul vizat.”¹⁹

Nu trăim, însă, într-o lume ideală; fraudă sau alte nereguli nu pot fi excluse cu certitudine absolută, de aceea trebuie să existe, într-o formă sau alta, posibilitatea anulării parțiale sau totale a rezultatelor.

Comisia de la Veneția, în *Raportul urgent privind anularea rezultatelor alegerilor de către curțile constituționale* (în continuare: *Report urgent*), a analizat condițiile și normele juridice în baza cărora o instanță/curte constituțională poate anula alegerile, cu o atenție specială asupra cazului românesc, analizat și în acest studiu. Comisia de la Veneția nu a examinat situația de fapt și nici nu a evaluat Hotărârea CCR²⁰. Raportul a vizat, în schimb, răspunsul general la întrebarea adresată de Adunarea Parlamentară și analiza dreptului constituțional comparat, precum și a standardelor europene și internaționale.

¹⁹ Comisiei de la Veneția, CDL-STD(2003)034, *Codul bunelor practici în materie electorală* (în continuare: *Cod*), pct. II.3.3.e, online: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2002\)023rev2-cor-rom](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2002)023rev2-cor-rom).

²⁰ Opinia noastră este că CCR ar fi putut considera raportul Comisiei de la Veneția ca o formă de presiune, întrucât acesta a fost publicat la 18 martie 2025, chiar înaintea alegerilor prezidențiale din mai 2025.

II. Noile provocări generate de inteligența artificială

Utilizarea IA generative în timpul campaniilor *online* poate amplifica efectele dezinformării și manipulării opiniei publice, ceea ce ridică noi provocări, în special în următoarele două domenii:

- „1) propaganda electorală, dezinformarea și conținutul mesajelor de campanie; și
- 2) regulile privind finanțarea campaniilor și transparența, inclusiv restricțiile privind contribuțiile din surse anonime și externe, precum și utilizarea abuzivă a resurselor administrative”²¹.

În ceea ce privește primul punct, trebuie menționat că indiferent de forma sau de mijlocul de comunicare, declarațiile politice din timpul campaniei sunt, de regulă, considerate judecări de valoare sau afirmații care intră în sfera libertății de exprimare a candidatului – cu excepția situațiilor în care depășesc limitele admisibile, de exemplu prin constituirea de discursuri de ură împotriva adversarilor politici²². Pe baza jurisprudenței CEDO privind limitarea prin instanțe a mesajelor electorale, este greu de imaginat, în prezent, o situație în care forma sau conținutul mesajului unui candidat ar încălca dreptul de vot într-o asemenea măsură încât să conducă la anularea alegerilor²³.

Comisia de la Veneția, în declarația explicativă aferentă *Codului*, a precizat cu privire la utilizarea tehnologiilor digitale și a IA că:

²¹ *Report urgent*, pg. 52.

²² A se vedea de ex. ECtHR, *Sanchez vs. France*, no. 45581/15, 15 May 2023.

²³ A se vedea ECtHR, *Kwiecien vs. Poland*, no. 51744/99, 9 January 2007; ECtHR, *Kita vs. Poland*, no. 57659/00, 8 July 2008; ECtHR, *Brzeziński vs. Poland*, no. 47542/07, 25 July 2019.

– libertatea alegătorilor de a-și forma opinia cuprinde și dreptul de a avea acces la toate informațiile care le permit să ia o decizie informată, libertate amenințată de perturbările informaționale *online*²⁴;

– principiul egalității de șanse în campania electorală se extinde și asupra utilizării tehnologiilor digitale și a IA, incluzând funcționarea serviciilor și platformelor de intermediere *online*²⁵.

În plus, *Codul* prevede în mod clar că trebuie asigurat accesul echitabil și nediscriminatoriu al candidaților și/sau al partidelor la mediul *online*, pentru a evita reprezentarea părtinitoare²⁶. În acest sens, declarația explicativă subliniază că în statele membre ale Consiliului Europei trebuie introdusă o reglementare prin care algoritmi IA utilizați de intermediarii de internet să nu favorizeze anumite partide sau candidați, ci să mențină echilibrul în vizibilitatea conținutului electoral. De asemenea, algoritmi utilizați în campaniile electorale trebuie supuși unor audituri independente și continue (de exemplu, de către un organism mixt stat–societate civilă)²⁷, pentru a putea detecta tentativele de manipulare prin conturi false²⁸.

În ceea ce privește cel de-al doilea domeniu, se poate afirma că, deși campaniile *online* – în special prin intermediul platformelor de socializare – sunt inovatoare ca formă și impact, Comisia de la Veneția consideră că

²⁴ Comisia de la Veneția, CDL-AD(2024)044, Declarație interpretativă a Codului bunelor practici în materie electorală în ceea ce privește tehnologiile digitale și inteligența artificială (în continuare: *Declarație interpretativă*), pg. 5 și 35.

²⁵ *Declarație interpretativă*, pg. 9.

²⁶ *Cod*, pct. I.2.3.

²⁷ *Declarație interpretativă*, pg. 45.

²⁸ Din punct de vedere tehnic, nu este simplu să se realizeze un control independent și continuu. Cine ar trebui sancționat pentru profilurile false? Cum s-ar putea identifica autorii acestor profiluri false?

utilizarea lor trebuie să r m n  supusă regulilor generale privind finanțarea  i transparența campaniei²⁹.

Referitor la rețelele sociale – unde o mare parte a conținutului este generat de utilizatori – este deosebit de dificil de apreciat în ce măsură un anumit sprijin *online* poate fi considerat parte a activităţii de campanie a unui candidat. Faptul că un candidat este mai vizibil în mediul *online*  i că, prin intermediul platformelor, mesajele sale se r sp ndesc mult mai larg decât în presa scrisă sau în mass-media tradi ional  nu înseamnă, în sine, că ar fi încălcat regulile privind cheltuielile sau transparența, ori că ar fi ob tinut un avantaj nelocal. Este sarcina instanței să examineze dacă au fost încălcate reguli prin sprijinul primit de la ter i, fie *online*, fie *offline*³⁰.

 n acest context, Comisia de la Veneția, în declarația explicativă aferentă Codului, îndeamnă statele să elaboreze reglementări privind, între altele:

„ca publicitatea electorală online să fie întotdeauna identificată ca atare  i să fie transparentă în ceea ce privește identitatea sponsorului  i tehnica de difuzare utilizată; ca finanțarea activităţilor online să fie transparentă, cu posibile limite asupra cheltuielilor partidelor politice pentru publicitatea digitală;  i ca platformele de socializare să dezvăluie în mod constant datele referitoare la publicitatea politică  i sponsorii acesteia.”³¹

Declarația explicativă consideră justificată interzicerea anumitor tipuri de publicitate politică plătită chiar  i în perioada electorală – mai ales atunci când sunt folosite difuzări automate de masă sau tehnici de micro-

²⁹ *Report urgent*, pg. 56.

³⁰ *Idem*, pg. 57.

³¹ *Idem*, pg. 58.

țintire bazate pe IA. De asemenea, poate fi justificată interdicția ca partidele și candidații să facă campanie anonim³².

La nivelul Uniunii Europene – într-un cadru instituțional diferit de cel al Consiliului Europei – a fost deja adoptată o astfel de reglementare: Regulamentul (UE) 2024/900 al Parlamentului European și al Consiliului, din 13 martie 2024, privind transparența și vizarea unui public-țintă în publicitatea politică. Scopul regulamentului este de a reduce ingerințele în alegeri și de a combate dezinformarea politică. Regulamentul a intrat în vigoare la 10 octombrie 2025, impunând platformelor³³ să indice clar cine a plătit pentru publicitatea politică și dacă aceasta a fost direcționată pe baza datelor cu caracter personal ale utilizatorilor³⁴.

Deși Regulamentul nu era încă în vigoare la momentul alegerilor prezidențiale din 2024 (și 2025), Comisia de la Veneția subliniase anterior că terții au dreptul de a strânge donații și de a-și exprima opiniile politice – acest lucru face parte din libertatea de exprimare –, dar activitatea lor nu poate fi

³² *Declarație interpretativă*, pg. 11.

³³ În urma reglementării, compania-mamă a Facebook și Instagram, Meta, a interzis publicitatea politică în Europa. Prin aceasta, practic, evită aplicarea noilor norme ale UE privind publicitatea politică. Potrivit Meta, regulamentul impune cerințe prea complexe pentru funcționarea platformelor. Conținutul politic poate fi publicat în continuare, dar nu va fi promovat sub formă de reclame plătite. Online: <https://about.fb.com/news/2025/07/ending-political-electoral-and-social-issue-advertising-in-the-eu/>.

³⁴ A se vedea Regulamentul (UE) 2024/900 al Parlamentului European și al Consiliului, online: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/HTML/?uri=OJ:L_202400900. A se vedea, de asemenea, Regulamentul de punere în aplicare (UE) 2025/1410 al Comisiei din 9 iulie 2025 privind formatul, modelul și specificațiile tehnice ale etichetelor și ale notificărilor privind transparența materialelor publicitare politice în conformitate cu articolele 11 și 12 din Regulamentul (UE) 2024/900 al Parlamentului European și al Consiliului, online: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=OJ:L_202501410.

lipsită de condiționări. De aceea este necesar ca asupra terților implicați în campanie³⁵ să se extindă un anumit nivel de obligații și restricții similare celor aplicabile partidelor și candidaților, cu scopul de a garanta transparența și responsabilitatea³⁶.

Pe de altă parte, încălcările regulilor referitoare la activitatea de campanie și la utilizarea rețelelor sociale sunt deosebit de greu de probat, motiv pentru care deciziile bine fundamentate și transparente în astfel de cazuri sunt esențiale. În opinia Comisiei de la Veneția, asemenea decizii trebuie să indice clar încălcările și probele care le susțin, și nu se pot baza exclusiv pe informații clasificate din domeniul informațiilor secrete³⁷ – care pot servi doar drept context –, deoarece acest lucru nu ar asigura nivelul necesar de transparență și verificabilitate³⁸.

³⁵ Este foarte dificil de reglementat activitatea terților, cum ar fi alegătorii obișnuiți, atunci când, de exemplu, apreciază un candidat și îl sprijină în mod spontan (prin distribuirea de mesaje *online*, comentarii etc.). Din acest motiv, nu ar trebui să li se închidă conturile de pe rețelele sociale și să li se restrângă libertatea de exprimare în această privință. Situația este diferită în cazul influențatorilor, care au avut un impact semnificativ asupra primului tur al alegerilor prezidențiale (persoane plătite pentru lobby, bloggeri, deținători de conturi de TikTok, administratori ai grupurilor cu acces limitat pe Telegram, precum și cei care trimiteau invitații prin linkuri private către grupuri).

³⁶ Comisia de la Veneția și ODIHR, CDL-AD(2020)032, Linii directoare comune privind reglementarea partidelor politice, pg. 256.

³⁷ Dacă informațiile clasificate nu sunt făcute publice, ci doar se afirmă existența probelor, atunci opinia publică nu poate fi sigură că nu a avut loc o manipulare.

³⁸ *Report urgent*, pg. 59.

III. Problema excluderii unui candidat la funcția prezidențială

Dreptul de vot pasiv înseamnă dreptul de a fi ales și permite unei persoane să candideze la alegeri. Acest drept fundamental, însă, vizează doar posibilitatea de a deveni candidat, întrucât condițiile de candidatură pot fi stabilite, astfel încât în sine nu constituie un drept absolut³⁹. Așadar, nu înseamnă că toți cei care beneficiază de drept de vot pasiv și doresc să ocupe funcția de președinte pot candida exclusiv prin simpla lor voință⁴⁰.

Cele două componente ale dreptului de vot, dreptul activ și dreptul pasiv, se condiționează reciproc: fără candidați eligibili nu ar avea sens dreptul de a vota, iar fără alegători ar fi inutil ca cineva să candideze. Privarea de dreptul de vot pasiv afectează astfel și dreptul activ al alegătorilor⁴¹.

Alegerile prezidențiale din România, din 2024, au fost însoțite de dezbateri încă înainte de primul tur: a fost fără precedent faptul că CCR a exclus unul dintre candidați – candidata partidului de extremă dreapta S.O.S. România.

Prin Hotărârea CCR nr. 2/2024, la care judecătoria constituțională Laura Iuliana Scânteii a formulat opinie separată, s-a constatat că

³⁹ 5/2002. (II.22.) AB határozat.

⁴⁰ 63/B/1995. AB határozat.

⁴¹ E. BODNÁR, Választójog ..., n. 16, p. 5.

„înregistrarea candidaturii doamnei Diana Iovanovici Șoșoacă la alegerile pentru Președintele României din anul 2024 încalcă condițiile de eligibilitate prevăzute de dispozițiile constituționale ale art. 1 alin.(3) și (5), ale art. 82 alin.(2), corelate cu cele ale art. 148 și 149, cu referire la valorile democrației, la statul de drept, la respectarea Constituției corelate cu garanția politico-militară a acestora, respectiv apartenența României la UE și NATO.”⁴²

Din punctul nostru de vedere, Hotărârea nu s-a bazat în principal pe criterii juridice – judecătorii constituționali nu au respins candidatura pentru că nu ar fi fost îndeplinită o condiție legală concretă, ci, prin interpretare, au dedus din principiile constituționale un criteriu care nu apare în legislație și nici *expressis verbis* în Constituție. Candidata nu avea cazier penal, însă candidatura i-a fost respinsă pe motiv că declarațiile și luările sale de poziție erau incompatibile cu jurământul prezidențial pe care l-ar fi depus în cazul victoriei: ea îndemna adepții săi la schimbarea regimului democratic al țării și la încălcarea ordinii constituționale.

În opinia noastră, dacă excluderea unui candidat nu este legată de criterii sau condiții juridice concrete, cetățenii tind să suspecteze existența unor calcule politice sau manevre de putere în spatele acestuia, prin care diverse forțe sau grupuri de interese încearcă să influențeze procesul electoral. Din acest motiv, asemenea hotărâri sunt adesea subiect de controversă atât în mass-media tradițională, cât și pe platformele de socializare⁴³.

⁴² Hotărârea CCR nr. 2/2024, online: <https://www.ccr.ro/wp-content/uploads/2024/10/HOTARAREA-nr.2.pdf>.

⁴³ În 2025, Biroul Electoral Central (în continuare: BEC) a respins înregistrarea candidaturii doamnei Șoșoacă la alegerile prezidențiale repetate, precum și candidatura lui Georgescu, care obținuse cele mai multe voturi în primul tur al alegerilor prezidențiale din 2024. CCR a respins, în ambele cazuri, contestațiile formulate împotriva deciziilor BEC. Pentru mai multe detalii, a se vedea Hotărârea CCR nr. 22/2025 (online: <https://ccr.ro/wp->

IV. Inconsecvență sau două situații diferite în practica Curții Constituționale

Alegerile prezidențiale din România, din 24 noiembrie 2024, au adus, fără îndoială, un rezultat neașteptat: chiar și în ziua scrutinului, sondajele de opinie îl creditau pe un candidat, Călin Georgescu (în continuare: *Candidat*), cu mai puțin de 10%, însă acesta a câștigat primul tur. Este adevărat că nu a obținut majoritatea absolută, astfel încât a fost necesar un al doilea tur, dar chiar și așa rezultatul a reprezentat o senzație uriașă, un deznodământ surprinzător⁴⁴.

Doi candidați s-au adresat CCR și au solicitat anularea primului tur al alegerilor prezidențiale, invocând fraude electorale în favoarea Elenei Lasconi, mai precis încălcarea regulilor privind finanțarea campaniei și inducerea în eroare a alegătorilor. Diferența dintre candidatul clasat pe locul al doilea și cel de pe locul al treilea a fost într-adevăr foarte mică, de mai puțin de trei mii de voturi, iar posibilitatea existenței unor fraude în birourile electorale și/sau a unor erori de numărare care să fi influențat rezultatul primului tur a fost luată în considerare. Deși primul loc părea atunci sigur, miza a rămas uriașă, întrucât conta decisiv cine urma să intre în turul al doilea împotriva *Candidatului* de extremă dreapta.

content/uploads/2025/05/Hotarare_22_2025.pdf) respectiv Hotărârea CCR nr. 7/2025 (online: https://www.ccr.ro/wp-content/uploads/2025/03/Hotarare_7_2025.pdf).

⁴⁴ A se vedea rezultatul primului tur al alegerilor prezidențiale din 2024: BEC, Proces-verbal privind rezultatul votării la alegerile pentru Președintele României, 24 noiembrie 2024, online: https://prezidentiale2024.bec.ro/wp-content/uploads/2024/11/PV_RFT1.pdf.

CCR a examinat cererile, apoi a dispus verificarea și renumărarea tuturor buletinelor de vot⁴⁵. Fiecare birou electoral județean a renumărat buletinele de vot valabile și nevalabile, adică pe cele care au fost efectiv folosite și introduse în urne. Mai rămăseseră de sosit doar câteva voturi din străinătate, însă pentru CCR a devenit clar că renumărarea nu modifica în mod esențial rezultatul, astfel încât se menținea ordinea stabilită pe baza anunțului rezultatului după primul tur. În această privință, CCR nu putea proceda altfel decât să declare valid, prin Hotărârea nr. 31/2024, primul tur și să aprobe desfășurarea celui de-al doilea tur la 8 decembrie⁴⁶.

Chiar în ziua în care CCR a adoptat această Hotărâre, Consiliul Suprem de Apărare a Țării (CSAT)⁴⁷ s-a reunit și a emis un comunicat de presă, în care se făceau referiri generale la faptul că întregul proces electoral ar fi fost manipulat⁴⁸. Având în vedere caracterul general al acestor referiri, nu știm în ce măsură CCR a ținut cont de comunicat, însă partidele politice aflate în competiție și candidații acestora au solicitat, ba chiar au cerut imperativ președintelui în funcție și Consiliului Suprem de Apărare a Țării să clarifice conținutul declarației. În consecință, după una-două zile de tergiversări, s-a decis publicarea pe *site-ul* Administrației Prezidențiale a rapoartelor serviciilor de securitate care au stat la baza comunicatului de presă. Au fost

⁴⁵ CCR, Comunicat de presă, 28 noiembrie 2024, online: <https://www.ccr.ro/comunicat-de-presa-28-noiembrie-2024/>.

⁴⁶ Hotărârea CCR nr. 31/2024, online: https://www.ccr.ro/wp-content/uploads/2024/12/Hotarare_31_2024.pdf.

⁴⁷ Președintele României este președintele Consiliului Suprem de Apărare a Țării, iar prim-ministrul este vicepreședintele acestuia. Amândoi au fost prezenți la ședință, cel din urmă fiind la acel moment și candidat.

⁴⁸ Presidency.ro: Ședința Consiliului Suprem de Apărare a Țării, 28 noiembrie 2024, online: <https://www.presidency.ro/ro/media/comunicate-de-presa/sedinta-consiliului-suprem-de-aparare-a-tarii1732806042>.

făcute publice rapoartele a patru servicii distincte de securitate: Inspectoratul General al Ministerului Afacerilor Interne, Serviciul de Informații Externe, Serviciul Român de Informații și Serviciul de Telecomunicații Speciale⁴⁹.

Nu știm în ce măsură cele patru servicii de securitate au întocmit rapoartele în mod independent unul de celălalt, dar este cert că, în lectura judecătorilor constituționali, conținutul acestora a părut destul de relevant. La 4 decembrie 2024, aceste rapoarte au fost declassificate și au devenit informații publice, iar abia ulterior, la 6 decembrie, CCR s-a întrunit și, prin Hotărârea nr. 32/2024, a declarat anularea alegerilor prezidențiale. Practic, CCR a rezumat procesele descrise în rapoartele serviciilor de securitate fără a face referire la detaliile care deveniseră deja publice. În opinia CCR, aceste rapoarte au evidențiat faptul că alegătorii au fost manipulați prin utilizarea netransparentă a tehnologiilor digitale și a IA în timpul campaniei, că egalitatea de șanse între concurenții electorali a fost distorsionată și că finanțarea campaniei din surse nedeclarate – inclusiv *online* – a încălcat legislația electorală⁵⁰.

Conform Hotărârii, procesul electoral trebuie reluat în întregime: guvernul trebuie să stabilească noi date pentru alegerile prezidențiale, să reorganizeze Biroul Electoral Central, să reia procedura de desemnare a

⁴⁹ A se vedea disponibilitatea documentelor declassificate: Presidency.ro: Comunicat de presă, 04 decembrie 2024, online: <https://www.presidency.ro/ro/media/comunicat-de-presa1733327193>.

⁵⁰ Se pune întrebarea de ce serviciile de securitate nu au făcut publice aceste informații la timp. Prezentarea informațiilor imediat după validarea primului tur și organizarea celui de-al doilea tur trezește suspiciunea firească că acestea au fost dezvăluite cu scopul de a influența procesul electoral.

candidaților etc.  n plus, pre edintele în func ie  si poate exercita mandatul până la învestirea noului pre edinte ales⁵¹.

Alegerile prezidențiale au generat, într-adevăr, o situație nefericită: la 2 decembrie 2024, CCR a declarat *expressis verbis* valid primul tur al alegerilor prezidențiale, iar c teva zile mai t rziu, la 6 decembrie, l-a anulat. Pe de o parte, se poate argumenta că a doua Hotărâre reflectă o lipsă de consecven a a CCR; pe de altă parte, în mod obiectiv, a fost vorba despre două situații distincte. După adoptarea primei Hotărârii, noi informații esen iale au ajuns la cuno tin a CCR ca urmare a declasific rii  i publicării datelor anterior secrete ale serviciilor de securitate, informații conform cărora ar fi putut fi afectată corectitudinea alegerilor.

Nu există norme internaționale clare care să prevadă dacă o alegere poate fi anulată după ce a fost deja declarată validă.  n opinia noastră, dacă probele privind manipularea alegerilor au apărut abia după validare, acestea pot constitui temei pentru revizuirea deciziei  i organizarea unor noi alegeri.⁵² Guvernarea democratică nu poate fi men inut  atunci când alegerile au fost manipulate.

⁵¹ La data de 10 februarie 2025, pre edintele Klaus Iohannis  i-a anun at demisia după ce Parlamentul a ini iat procedura de suspendare împotriva sa.

⁵² în opinia noastră, prin Hotărârea nr. 32/2024, CCR a invalidat întregul proces electoral, abrogând astfel tacit Hotărârea CCR nr. 31/2024. Considerăm mai puțin acceptabil argumentul potrivit căruia, întrucât erau implicate două situații distincte, cea de-a doua Hotărâre nu a afectat efectul sau validitatea celei dint i.

V. Competența Curții Constituționale în legătură cu alegerile prezidențiale

Comisia de la Veneția a constatat că este recomandabil ca deciziile de anulare a alegerilor să fie luate de cel mai înalt organ electoral al țării – de exemplu, autoritatea electorală centrală – iar aceste decizii să fie supuse controlului celei mai înalte instanțe judiciare, curtea constituțională sau o instanță electorală specializată, în măsura în care o asemenea instanță există⁵³.

Prin urmare, conferirea competenței de anulare a alegerilor curții constituționale este în concordanță – deși nu obligatorie – cu standardele europene și internaționale, precum și cu practica legislativă a mai multor state. Nu este necesar ca instanța constituțională să acționeze exclusiv ca for de apel și să pronunțe doar decizia finală. Există țări în care contestațiile privind rezultatele alegerilor pot fi examinate numai de curtea constituțională, care, în acest caz, judecă atât în primă, cât și în ultimă instanță⁵⁴.

În Ungaria, Legea nr. XXXVI/2013 privind procedura electorală prevede trei forme ordinare de căi de atac: contestația⁵⁵, apelul⁵⁶ și cererea de

⁵³ *Report urgent*, pg. 21.

⁵⁴ Comisia de la Veneția, CDL-AD(2020)025, Raport privind soluționarea litigiilor electorale (în continuare: *Raport privind soluționarea litigiilor electorale*), pg. 44.

⁵⁵ *Contestație* privind încălcarea legislației electorale aplicabile, precum și a principiilor fundamentale ale alegerilor și ale procedurii electorale, poate fi depusă de alegătorii înscriși în registrul electoral central, de candidați, de organizațiile care au propus candidaturi, precum și de persoanele fizice și juridice sau de organizațiile fără personalitate juridică implicate în cauză.

⁵⁶ *Apel* împotriva deciziei de primă instanță a biroului electoral poate fi depus de persoanele fizice și juridice, respectiv de organizațiile fără personalitate juridică implicate în cauză.

revizuire judiciară⁵⁷.  n plus, ca remediu extraordinar, în cazul încălcării drepturilor consacrate de Legea fundamentală ungară, se poate formula plângere constituțională.⁵⁸ Legea fundamentală nu con ine în mod expres o competență distinctă a Curții Constituționale Maghiare privind alegerile, art. 24 alin. (2) lit. c)  i d) consacră institu ia pl ngerii constituționale:

„Curtea Constituțională [...]

c) la sesizarea prin plângere constituțională, verifică conformitatea cu Legea fundamentală a actului normativ aplicat într-o cauză individuală;

d) la sesizarea prin plângere constituțională, verifică conformitatea cu Legea fundamentală a hotărârii judecătorești.”

 n schimb, art. 146 lit. f) din Constituția României menționează în mod expres o competență legată de alegeri: „Curtea Constituțională are următoarele atribuții: [...] f) veghează la respectarea procedurii pentru alegerea Președintelui României  i confirmă rezultatele sufragiului;”

Din dispoziția art. 146 lit. f) reiese în mod clar că CCR are competență exclusivă în ceea ce privește alegerile prezidențiale, dar nu  i în legătură cu alegerile parlamentare, pentru Parlamentul European sau locale. Care este explica ia acestei reglementări constituționale? Evident, alegerile prezidențiale sunt speciale din acest punct de vedere, întrucât este vorba despre o instituție unipersonală la nivel național.  n cazul alegerilor parlamentare, europarlamentare sau locale există mai multe mecanisme de control  i, probabil, din acest motiv nu s-a considerat necesar, la elaborarea Constituției, ca  i CCR să fie sesizată. Ar fi util să se realizeze cercetări

⁵⁷ *Cerere de revizuire judiciară* poate fi introdusă împotriva deciziei de a doua instanță a biroului electoral, precum  i împotriva deciziei Biroului Electoral Național, de către persoanele fizice  i juridice, respectiv organizațiile fără personalitate juridică implicate în cauză.

⁵⁸ A se vedea despre plângere constituțională: S. M R , Lărgirea competenței materiale a Curții Constituționale ungare, *Dreptul*, nr. 3/2016, pp. 196–199.

suplimentare pentru a clarifica ce alți factori, pe lângă echilibrul puterilor, au influențat configurația acestei reglementări⁵⁹.

Art. 146 lit. f) din Constituție este detaliat prin Legea nr. 370/2004 privind alegerea Președintelui României. Pe baza acestei legi, Attila Varga identifică și sistematizează principalele atribuții procedurale ale CCR în materie de alegeri, pe care le prezentăm succint:

- a) primește documentele care atestă susținerea candidaților la funcția de președinte;
- b) soluționează apelurile legate de aceste documente sau de persoana candidatului;
- c) soluționează plângerile formulate împotriva deciziilor birourilor electorale de circumscripție, prin care acestea ar fi obstrucționat activitatea de campanie a unui partid;
- d) primește procesele-verbale și alte documente privind rezultatul alegerilor prezidențiale și, pe baza acestora, confirmă sau anulează alegerile, publică rezultatul în Monitorul Oficial al României și în presă;
- e) prezintă un exemplar al documentului de confirmare a validității alegerilor prezidențiale în fața celor două Camere ale Parlamentului reunite, pentru ca președintele ales să depună jurământul de investitură, moment care marchează începutul mandatului său⁶⁰.

Din reglementarea legală reiese că această atribuție nu reprezintă doar un rol de intermediere între birourile electorale și Parlament, ci un control efectiv al legalității constituționale a desfășurării alegerilor, iar prin confirmarea sa constituie o condiție de validitate a rezultatului alegerilor.

CCR s-a întrunit la 6 decembrie, la ora 10 dimineața, în aceeași zi în care, de la ora 7 dimineața, începuse deja votarea, dar numai pentru cetățenii români aflați în țări îndepărtate. Pe teritoriul țării, secțiile de votare urmau să se deschidă la 8 decembrie, ora 7 dimineața. În Hotărârea nr. 32/2024, CCR

⁵⁹ A se vedea și capitolul IX.

⁶⁰ A. VARGA, *Román alkotmányjog*, Forum Iuris, Kolozsvár, 2019, p. 132.

a stabilit că acea competență constituțională prin care „veghează la respectarea procedurii pentru alegerea Președintelui României” necesită interpretare și nu poate fi înțeleasă restrictiv. Scopul competenței constituționale prevăzute la art. 146 lit. f) din Constituție este respectarea principiului supremației Constituției, consacrat la art. 1 alin. (5)⁶¹, în cadrul alegerilor prezidențiale, precum și respectarea valorilor constituționale prevăzute la art. 1 alin. (3)⁶² și art. 2 alin. (1)⁶³. Aceste valori constituționale definesc statul român, iar Președintele României are obligația de a le respecta și apăra.

De asemenea, potrivit Hotărârii CCR, dispozițiile art. 146 lit. f) trebuie interpretate împreună cu art. 142 alin. (1)⁶⁴ din Constituție și art. 1 alin. (2)⁶⁵ din Legea nr. 47/1992: sarcina CCR de a asigura respectarea procedurii alegerilor prezidențiale nu poate fi separată de rolul Curții în structura constituțională, și anume funcția sa de garant al supremației Constituției. În această situație, printr-o interpretare cu caracter evolutiv, CCR a decis să acționeze *ex officio* pe baza documentelor serviciilor de securitate declassificate.⁶⁶

⁶¹ „În România, respectarea Constituției, a supremației sale și a legilor este obligatorie.”

⁶² „România este stat de drept, democratic și social, în care demnitatea omului, drepturile și libertățile cetățenilor, libera dezvoltare a personalității umane, dreptatea și pluralismul politic reprezintă valori supreme, în spiritul tradițiilor democratice ale poporului român și idealurilor Revoluției din decembrie 1989, și sunt garantate.”

⁶³ „Suveranitatea națională aparține poporului român, care o exercită prin organele sale reprezentative, constituite prin alegeri libere, periodice și corecte, precum și prin referendum.”

⁶⁴ „Curtea Constituțională este garantul supremației Constituției.”

⁶⁵ „Curtea Constituțională este unica autoritate de jurisdicție constituțională în România.”

⁶⁶ Comisia de la Veneția consideră că o instanță, inclusiv curtea constituțională, nu poate lucra cu date clasificate (*Report urgent*, pg. 59.). Judecătorul CCR, Attila Varga, a subliniat în cadrul

VI. Procedura din oficiu

Principala critică adusă Hotărârii CCR nr. 32/2024 vizează lipsa de competență a Curții: poate CCR să acționeze *ex officio* în temeiul art. 146 lit. f) din Constituție?

În urma analizei realizată de Comisia de la Veneția, inclusiv prin raportare la elemente de drept comparat, constatarea acesteia a fost că practica generală este ca instanța să nu acționeze din oficiu, ci în urma unei cereri formulate de o parte – care poate fi un grup de alegători, o organizație politică, un candidat sau un alt organ al statului. Așadar, atunci când curțile constituționale au o obligație de supraveghere asupra alegerilor, această obligație nu înseamnă, de regulă, și dreptul de a acționa *ex officio*⁶⁷.

Comisia de la Veneția și Biroul pentru Instituții Democratice și Drepturile Omului (în continuare: ODIHR) au formulat anterior următoarea poziție: „legea electorală ar trebui să specifice dacă entitățile investite cu puterea de a invalida rezultatele alegerilor pot acționa fără a li se prezenta o plângere formală.”⁶⁸ Cu toate acestea, normele internaționale nici nu impun, nici nu interzic, la nivel de principiu, ca o curte (constituțională) să pronunțe o decizie *ex officio*⁶⁹.

unei prelegeri susținute la Facultatea de Drept a Universității Károli Gáspár a Bisericii Reformate din Ungaria că CCR nu a avut la dispoziție mai multe informații decât cele aduse la cunoștința publicului pe baza acestor rapoarte de securitate, adică nu a deținut niciun fel de date suplimentare clasificate față de ceea ce era deja accesibil opiniei publice (A. VARGA, *Bírói aktivizmus – színe és fonákja a román Alkotmánybíróság gyakorlatában (esettanulmány a romániai elnökválasztásról)*, Károli Közösségi Napok, KRE ÁJK, 19 martie 2025.).

⁶⁷ *Report urgent*, pg. 23.

⁶⁸ *Raport privind soluționarea litigiilor electorale*, pg. 126; ODIHR, 2019 Manual pentru observarea soluționării litigiilor electorale.

⁶⁹ *Report urgent*, pg. 26.

Trebuie avut în vedere faptul că instanțele, inclusiv curțile constituționale, în general, reacționează la sesizări, răspund solicitărilor și nu inițiază ele însele cauze: competența lor este limitată, întrucât nu își aleg singure dosarele. Această premisă fundamentală ar fi răsturnată în cazul în care curțile constituționale ar primi dreptul de a acționa *ex officio* și de a anula alegeri din proprie inițiativă. O astfel de competență ar însemna o putere enormă, pentru exercitarea căreia este legitim să se pretindă o bază juridică clară. În opinia Comisiei de la Veneția,

„puterea curților constituționale de a invalida alegerile *ex officio* – dacă există – ar trebui să fie limitată la circumstanțe excepționale și reglementată clar, pentru a păstra încrederea alegătorilor în legitimitatea alegerilor. Acest caracter excepțional al invalidării se aplică și atunci când curtea constituțională are mandatul constituțional de a valida alegerile *ex officio*, ceea ce logic implică dreptul de a le invalida.”⁷⁰

CCR – asemenea altor curți constituționale – acționează, prin natura sa, de regulă, pe baza unor sesizări (principiul oficialității este mai degrabă specific organelor puterii executive) însă, în această cauză concretă, nu a existat o sesizare formală, oficială. Nici Constituția, la art. 146 lit. f), nici Legea nr. 47/1992 privind organizarea și funcționarea Curții Constituționale, nici Legea nr. 370/2004 privind alegerea Președintelui României nu prevăd posibilitatea ca CCR să acționeze din oficiu în ceea ce privește anularea procedurii electorale legate de alegerile prezidențiale.

⁷⁰ *Report urgent*, pg. 27.

Potrivit art. 10 din Legea nr. 47/1992:

„(1) Curtea Constituțională poate fi sesizată în cazurile expres prevăzute de art. 146 din Constituție, republicată, sau de legea sa organică.

(2) Sesizările trebuie făcute în formă scrisă și motivate.”

Legea nr. 47/1992 reglementează expres cazurile în care CCR poate acționa *ex officio*: inițiativele de revizuire a Constituției [art. 11 alin. (1) lit. a) pct. a)]; legea de revizuire a Constituției [art. 23 alin. (1)]; inițiativa legislativă a cetățenilor (în cazurile prevăzute de art. 48).

La rândul său, art. 52 alin. (2) din Legea nr. 370/2004 prevede în mod expres cine, cum și în ce termen poate depune o cerere de anulare a alegerilor.

„Cererea de anulare a alegerilor se poate face de partidele politice, alianțele politice, alianțele electorale, organizațiile cetățenilor aparținând minorităților naționale reprezentate în Consiliul Minorităților Naționale și de candidații care au participat la alegeri, în termen de cel mult 3 zile de la închiderea votării; cererea trebuie motivată și însoțită de dovezile pe care se întemeiază.”

În interpretarea CCR, ordinea constituțională se afla în pericol, iar rolul său era să vegheze nu doar asupra alegerilor prezidențiale, ci și asupra întregii ordini constituționale. Astfel, întrucât pe baza informațiilor declassificate nu se putea stabili în ce moment al procesului electoral au avut loc fraude sau influențe externe, întreaga procedură electorală a fost considerată viciată și, prin urmare, trebuia anulată. CCR a considerat, așadar, că în asemenea situații trebuie să acționeze *ex officio*, având în vedere rolul său constituțional.

Se ridică însă întrebarea dacă un asemenea nivel de activism al CCR este acceptabil în această cauză concretă. Pe de o parte, dacă pornim de la lanțul legitimității democratice, în care președintele și deputații primesc puterea direct de la popor, iar judecătorii constituționali sunt desemnați de

Parlament și președinte – deci se află „mai departe” de popor –, s-ar putea susține că aceștia ar fi trebuit să manifeste mai multă rețineră și că au intervenit prea puternic în voința poporului exprimată prin alegeri⁷¹. Pe de altă parte, spre deosebire de instanțele ordinare, în cazul CCR putem vorbi de activism judiciar, dat fiind faptul că aceasta nu se poate „sustrage” politicii. Conflictele care apar în legătură cu această competență au, într-o anumită măsură, și caracter politic⁷². Cu toate acestea, poate fi problematic faptul că considerentele politice au adesea prioritate față de considerentele juridice: în ceea ce privește statul de drept, trebuie făcută o distincție între considerentele juridice și cele politice și trebuie luată o decizie cu privire la care dintre acestea ar trebui să aibă o pondere mai mare.⁷³ În cazul de față, Curtea Constituțională a folosit extinderea competenței sale prevăzute la art. 146 lit. f) din Constituție – dedusă din principiile constituționale – pentru atingerea unor obiective (politice) care influențează în mod semnificativ viitorul României.

În legătură cu activismul Curții Constituționale, trebuie menționat și faptul că Constituția României este de tip foarte rigid, fiind modificată o singură dată, în anul 2003, în vederea aderării euro-atlantice. Dificultățile de revizuire caracterizează, de regulă, sistemele constituționale consolidate, stabile și standardizate, în care chestiunile fundamentale sunt deja clarificate.

⁷¹ Exagerat spus, în acest caz concret, CCR a jucat un rol „terapeutic” față de masele „hipnotizate”, influențate prin diverse platforme media, facilitând „soluția corectă” și, astfel, „rezultatul corect” din punct de vedere politic.

⁷² A.VARGA, A nemzeti kisebbségek jogainak érvényesülése a román alkotmánybírósági esetgyakorlatban, Acta Humana, nr. 3/2019, p. 97, doi: <https://doi.org/10.32566/ah.2019.3.5>.

⁷³ L. TRÓCSÁNYI, Az Európai Unió és a tagállamok viszonyának történelmi alakulása és jövője, in B. BODZÁSI (ed.): *Az európai jog hatása a magyar jogra*, MJE, Budapest, 2024, pp. 19–20.

Totuși, chiar și aici reapare ca problemă recurentă discrepanța dintre normele constituționale și realitate, atât în privința problemelor vechi, cât și a celor noi: chiar și cea mai prevăzătoare și mai înțeleaptă reglementare poate deveni problematică după un anumit timp. În astfel de situații, rolul Curții Constituționale este de a clarifica aspectele contestate și de a interpreta conceptele pe baza drepturilor fundamentale și a principiilor constituționale.

VII. Motivele și condițiile de fond ale anulării alegerilor

O întrebare esențială este dacă integritatea alegerilor a fost iremediabil compromisă, adică procesul electoral a fost afectat într-o asemenea măsură încât nu mai poate fi remediat. Într-un asemenea caz, singura cale de atac este organizarea de noi alegeri, chiar dacă acestea nu reprezintă niciodată o adevărată repetare, întrucât au loc întotdeauna într-un context schimbat⁷⁴. Criteriul central al anulării alegerilor – recunoscut și de standardele internaționale, în special de *Cod* – este ca neregulile să fi influențat în mod substanțial rezultatul votului⁷⁵.

O abordare similară a adoptat și CEDO, care a statuat că neregulile intervenite în procesul electoral încalcă libera exprimare a voinței populare

⁷⁴ A se vedea rezultatele alegerilor prezidențiale din 2025: BEC, Proces-verbal privind rezultatul votării la alegerile pentru Președintele României, 04 mai 2025, online: <https://prezidentiale2025.bec.ro/wp-content/uploads/2025/05/RFT1.pdf>; BEC, Proces-verbal privind rezultatul alegerilor pentru Președintele României în cadrul celui de-al doilea tur de scrutin, 18 mai 2025, online: https://prezidentiale2025.bec.ro/wp-content/uploads/2025/05/RFT1_2.pdf.

⁷⁵ *Cod*, pct. II.3.3.e.

numai atunci c nd au produs un prejudiciu real asupra rezultatului alegerilor, distorsion ndu-l⁷⁶.

Potrivit Comisiei de la Veneția, a a-numita „influen ă externă” – provenită de la actori care nu sunt implicați în mod direct în alegeri – poate fi, de asemenea, relevantă în acest context.

„Aceasta se aplică influen ei organiza iilor neguvernamentale, a mass-mediei –  n special a rețelelor sociale –, în special acelea finan ate  i sponsorizate din străinătate, precum  i actorilor străini, statali  i non-statali: Influen a externă, inclusiv cea din afacere, poate avea aceleași efecte (sau chiar mai puternice) ca influența internă (din partea oficialilor statului sau a partidelor politice). Prin urmare, interferen a cu procesul electoral de către terțe părți care ac ioneaz  din afacere nu este mai puțin dăunătoare  i poate avea aceleași (sau chiar mai severe) consecin e ca o încălcare a regulilor electorale de către candidați, partide politice  i oficiali ai statului.”⁷⁷

CCR a constatat că principalele aspecte ale procesului de influen are a alegerilor prezidențiale din 2024 au vizat manipularea voturilor alegătorilor  i distorsionarea egalităţii de  anse între competitorii electorali, prin utilizarea netransparentă a tehnologiilor digitale  i a IA în campania electorală, precum  i prin finanțarea campaniei din surse nedeclarate, inclusiv prin intermediul internetului.

Potrivit Hotărârii nr. 32/2024, un candidat⁷⁸ a încălcat legislația privind finanțarea campaniei pentru alegerile prezidențiale:  n declarația depusă la Autoritatea Electorală Permanentă privind bugetul de campanie, acesta a indicat suma de 0 lei, fapt care contrazice rapoartele serviciilor de

⁷⁶ A se vedea ECtHR, Babenko vs. Ukraine, no. 43476/98, 4. May 1999; ECtHR, Riza and Others vs. Bulgaria, nos. 48555/10 and 48377/10, 13 October 2015.

⁷⁷ *Report urgent*, pg. 49.

⁷⁸ în Hotărârea nr. 32/2024, CCR nu a menționat numele *candidatului*, ci s-a referit doar la persoana menționată în rapoartele serviciilor de securitate.

securitate. Este de notorietate că o campanie electorală presupune cheltuieli și costuri semnificative, ceea ce evidențiază contradicția evidentă dintre amploarea campaniei desfășurate și inexistența cheltuielilor declarate⁷⁹. Astfel, a fost afectată transparența finanțării campaniei electorale și a apărut suspiciunea privind corectitudinea alegerilor.

Dispozițiile Legii nr. 334/2006 privind finanțarea partidelor politice și a campaniilor electorale impun candidaților obligația de a declara nu doar sprijinul de stat, ci și cel privat, precum și eventualele finanțări provenite de la persoane fizice și juridice din străinătate.⁸⁰

Campania electorală prezidențială este, teoretic, un sistem destul de strict și detaliat reglementat în România (de exemplu, reglementează aspecte de la afișajul electoral până la aparițiile în mass-media). Cu toate acestea, un candidat ar fi utilizat un sistem care nu este reglementat juridic și nici controlabil și care, prin natura sa, putea fi controlat din străinătate. Mai mult, același candidat nu a participat la activitățile media tradiționale și la dezbateri, ci a folosit exclusiv platformele de socializare, ceea ce, în sine, nu este ilegal.

Rapoartele serviciilor de securitate, relativ succinte, au descris procesele prin care alegerile au fost influențate: entități statale și nestatale străine⁸¹ au efectuat atacuri cibernetice, iar în favoarea unuia dintre candidați

⁷⁹ În calitatea de candidat independent, el nu a primit bani de la stat, nu a fost susținut de niciun partid și putea afirma (cu cinism) că a realizat totul cu ajutorul voluntarilor.

⁸⁰ A se vedea art. 32. alin. (1), art. 39. alin. (1) și art. 47. alin. (1) din Legea nr. 334/2006.

⁸¹ Documentele serviciilor de securitate fac referire la influența străină, dar nu menționează niciun stat. Într-un discurs public din 16 septembrie 2025, procurorul general a vorbit despre influența Rusiei înainte și în timpul alegerilor prezidențiale din 2024. A se vedea: [Romania.europalibera.org](https://romania.europalibera.org): Procurorul General: România a fost ținta unor atacuri hibride de amploare înainte și în timpul alegerilor din 2024, online:

s-a desfășurat o campanie masivă și „agresivă” pe platforma de socializare TikTok. *Candidatul* a beneficiat de o expunere publică masivă: platforma l-a favorizat prin faptul că nu l-a clasificat drept candidat politic, astfel încât nu i-a cerut să marcheze materialele video electorale cu codul unic emis de Autoritatea Electorală Permanentă, conform legislației electorale⁸².

În atenția serviciilor de securitate au intrat susținători ai *Candidatului* care împărtășesc convingeri ultraortodoxe, ultranaționaliste și neolegionare și care au început să desfășoare activități în rândul tinerilor, având ca obiectiv radicalizarea acestora. Desigur, este necesar de analizat în ce măsură *Candidatul* a fost implicat în aceste activități.

În garda personală a *Candidatului* se aflau și persoane care au servit în Legiunea Străină Franceză, ceea ce, desigur, nu este ilegal. Totuși, nu dă o imagine favorabilă asupra *Candidatului* (deși, în sine, nu constituie complicitate) faptul că printre susținătorii săi direcți s-a găsit o persoană care recruta mercenari (de exemplu, pentru apărarea regimului congolez) și la domiciliul căreia a fost descoperit un arsenal de arme militare deținute ilegal.

În legătură cu conținutul documentelor de securitate declassificate în cursul alegerilor prezidențiale din România, s-a ridicat și întrebarea dacă aceste informații au fost suficiente pentru a justifica o decizie atât de drastică de anulare a alegerilor. Pe de o parte, identificarea riscurilor de securitate națională poate avea consecințe majore atât asupra persoanei (persoanelor) vizate, cât și asupra organului (organelor) responsabile de contracararea amenințării și, în anumite cazuri, asupra întregii societăți. Pe de altă parte,

<https://romania.europalibera.org/a/procurorul-general-alex-florenta-romania-a-fost-tinta-unor-atacuri-hibrid-de-amploare-in-contextul-alegerilor-din-2024/33531713.html>.

⁸² Se pune întrebarea de ce nimeni din instituțiile statului relevante nu a observat această campanie „agresivă” înainte de primul tur. Ar fi fost și în interesul celorlalți candidați – care aveau echipe de campanie și desfășurau campanii online – să semnaleze acest lucru.

conținutul exact al acestor informații este greu de definit și de încadrat, motiv pentru care trebuie acordată o atenție deosebită probării acestora. Hotărârea de anulare a alegerilor trebuie să fie ireproșabilă nu doar din punct de vedere uman, moral și politic, ci și din perspectivă profesională și juridică.

VIII. Garanțiile procedurale și problema probelor

Potrivit jurisprudenței CEDO, procedura de soluționare a contestațiilor privind rezultatele alegerilor trebuie să fie însoțită de garanții adecvate și suficiente, în special pentru a evita orice formă de arbitrarium⁸³.

Procedura urmată în litigiile electorale trebuie să fie echitabilă și imparțială și să asigure adoptarea unor decizii suficient motivate. Reclamanților trebuie să li se ofere posibilitatea de a-și prezenta punctul de vedere și de a expune argumentele pe care le consideră esențiale pentru apărarea intereselor lor. Acest lucru se poate face în cadrul unei proceduri scrise sau – atunci când este justificat – în cadrul unei audieri publice. Din hotărârea motivată public a organului decizional trebuie să rezulte clar că „argumentele reclamanților au fost evaluate corect și au primit un răspuns adecvat”⁸⁴.

Potrivit Comisiei de la Veneția, aceste garanții procedurale se aplică și în cazurile în care anularea alegerilor se face *ex officio*. Instanța are obligația de a permite candidaților vizați, partidelor și altor actori electorali, de exemplu autorităților de administrare a alegerilor, să participe ca părți în procedură și să poată formula cereri. O chestiune specifică legată de anularea

⁸³ A se vedea de ex. ECtHR, *Mugemangango vs. Belgium*, no. 310/15, 10 July 2020.

⁸⁴ *Report urgent*, pg. 28. A se vedea, de asemenea, ECtHR, *Guðmundur Gunnarsson and Magnús Davíð Norðdahl vs. Iceland*, nos. 24159/22 and 25751/22, 16 April 2024.

alegerilor este că aceasta  i va afecta întotdeauna pe al i candidați  i, în anumite cazuri, chiar pe to i candida ii⁸⁵.

La aplicarea cerințelor procedurale menționate mai sus trebuie să se  in  seama de contextul specific al alegerilor. De exemplu, trebuie găsit un echilibru între durata  i amploarea audierilor  i necesitatea soluționării rapide a litigiilor electorale⁸⁶.

Codul prevede principiul conform căruia termenele pentru depunerea  i soluționarea contestațiilor în materie electorală trebuie să fie scurte.  n mod similar, procedura de anulare a alegerilor trebuie să fie rapidă  i oportun ⁸⁷. Totu i, trebuie acordat suficient timp pentru str ngerea probelor  i pentru audierea argumentelor actorilor electorali. Atunci când neregulile vizează probleme complexe – de exemplu legate de campanie sau de finanțarea campaniei –, termenele aplicabile unor astfel de cauze pot fi mai lungi⁸⁸.

 n cazul concret, nu se poate afirma dacă instanța constituțională era obligată să decidă asupra anulării alegerilor, întrucât nu fusese depusă o cerere în acest sens, însă se poate constata că instanța a avut la dispoziție doar c teva ore pentru a lua o astfel de hotărâre înainte de începerea celui de-al doilea tur al alegerilor prezidențiale. De fapt, al doilea tur începuse deja pentru cetătenii români din diaspora, dar înainte de votul național de duminică ar fi putut avea loc audierea candidatului (candidaților) vizați s mb t . Desigur, o asemenea soluție ar fi părut absurdă  i ar fi putut minimaliza gravitatea situației, dar ar fi constituit totuși o garanție procedurală importantă.

⁸⁵ *Report urgent*, pg. 31.

⁸⁶ A se vedea *Report urgent*, pg. 30.

⁸⁷ *Cod*, pct. II.3.3.g.

⁸⁸ *Report urgent*, pg. 34.

Orice încălcare a regulilor electorale trebuie contestată imediat ce are loc. Acest lucru este cu atât mai valabil pentru chestiuni precum înscrierea alegătorilor pe liste, înregistrarea candidaților sau accesul la campanie – probleme ce trebuie remediate înainte de începerea votării. În acest sens, se ridică întrebarea de ce serviciile de securitate, având aceste informații, nu au aplicat legea. Dacă există suspiciunea săvârșirii unei infracțiuni, acestea au obligația de a sesiza imediat organul de cercetare penală sau parchetul competent. Dacă aceste autorități aveau cunoștința de astfel de fapte, de ce nu au acționat⁸⁹?

Dacă un politician are legături cu organizații paramilitare, tabere de instruire și participă la o mișcare neolegionară, el trebuie să se afle în atenția serviciilor de securitate, chiar și cu câțiva ani înainte. Propagarea ideilor legionare constituie discurs de ură și poate întruni elementele constitutive ale infracțiunii de incitare la violență, ură sau discriminare⁹⁰. Cu toate acestea, nu a existat niciun fapt concret sau dovadă clară, cum ar fi o condamnare definitivă, care să fi constituit un motiv evident de descalificare a *Candidatului*⁹¹.

În general, problema probelor ridică mai multe întrebări: cum se poate stabili că neregulile au putut într-adevăr influența rezultatul alegerilor? Care este nivelul și sarcina probei așteptate? Care este pragul pe baza căruia se

⁸⁹ În acest sens, o mare presiune și responsabilitate s-au abătut asupra CCR, ca ultimă instituție care mai putea face ceva. Cei nouă judecători constituționali – cu poziții și viziuni (foarte) diferite – simțind uriașa responsabilitate, au adoptat în unanimitate Hotărârea de anulare.

⁹⁰ Art. 369. din C.pen.

⁹¹ Deoarece probele informațiilor declasificate nu au fost făcute publice, alegătorii nu pot ști dacă faptele respective există cu adevărat și, dacă da, cât de grave sunt acestea. Această situație poate crea un precedent, întrucât, dacă în viitor rezultatele alegerilor nu vor fi considerate dezirabile, s-ar putea aplica aceeași procedură.

poate afirma că rezultatul alegerilor a fost afectat în mod real și care justifică anularea acestuia? Nici normele internaționale, nici cele naționale nu oferă un răspuns clar și unitar la aceste probleme, însă indică o serie de criterii care trebuie luate în considerare.⁹²

În acest sens, Comisia de la Veneția a atras atenția asupra următoarelor aspecte:

„Având în vedere că anularea rezultatelor alegerilor are consecințe extrem de grave, o asemenea decizie poate fi adoptată doar în circumstanțe excepționale, atunci când comportamente ilegale, incorecte, inechitabile sau corupte, ori alte tipuri de abuzuri, sunt dovedite în mod evident și atunci când un astfel de comportament ilicit a distorsionat rezultatul alegerilor.”⁹³

Nu este întotdeauna posibil și nici necesar să se stabilească cu certitudine absolută efectul concret al neregulilor asupra rezultatului alegerilor. Jurisprudența CEDO arată că este suficient ca acest lucru să fie demonstrat într-un mod convingător, însă este necesar să existe posibilitatea ca rezultatul alegerilor să fi fost diferit dacă neregulile nu ar fi avut loc⁹⁴.

În ceea ce privește sarcina probei, regula generală este că, în cadrul litigiilor privind rezultatele alegerilor, sarcina probei revine solicitantului. Aceasta privește dovedirea faptelor relevante – de exemplu, a încălcării legii – și, într-o anumită măsură, și demonstrarea potențialului impact pe care neregulile l-ar fi putut avea asupra rezultatului scrutinului. Situația este însă diferită atunci când procedura este inițiată *ex officio* de către Curtea Constituțională. Într-un asemenea caz, hotărârea trebuie să indice pe ce probe

⁹² *Report urgent*, pg. 40.

⁹³ *Raport privind soluționarea litigiilor electorale*, pg. 128.

⁹⁴ A se vedea de ex. ECtHR, Babenko vs. Ukraine, no. 43476/98, 4 May 1999.

se întemeiază decizia și de ce instanța este convinsă că neregulile au putut influența rezultatul alegerilor⁹⁵.

CCR – și, în general, curțile constituționale – nu își desfășoară controlul de constituționalitate pe baza unor probe clasice, adică nu se poate vorbi despre o procedură probatorie în sensul tradițional al dreptului civil, penal sau chiar administrativ, aplicată în fața instanțelor ordinare. CCR este, în primul rând, o instanță de interpretare, care analizează texte de lege, conduite și proceduri din perspectiva constituționalității. Astfel, nu a existat cu adevărat posibilitatea ca informațiile serviciilor de securitate făcute publice la 4 decembrie 2024 să fie supuse unei proceduri probatorii clasice la ședința CCR din 6 decembrie⁹⁶.

În opinia noastră, ar merita analizat dacă atribuția prevăzută la art. 146 lit. f) din Constituție nu s-ar integra mai bine în competența celei mai înalte instanțe ordinare, Înalta Curte de Casație și Justiție, unde există posibilitatea desfășurării unei proceduri probatorii și unde, în principiu, nu se ridică problema activismului judiciar.

O altă întrebare strâns legată de probatoriu este următoarea: cât de gravă trebuie să fie o anumită neregulă pentru a justifica anularea alegerilor? În acest sens, trebuie remarcat că anularea alegerilor prezidențiale din România nu s-a bazat pe o singură încălcare a legii, ci pe mai multe nereguli

⁹⁵ *Report urgent*, pg. 43.

⁹⁶ O mare parte a societății aștepta dovezi concrete care să justifice anularea alegerilor. La 16 septembrie 2025, Procurorul General a anunțat că Parchetul General a formulat acuzații împotriva lui Georgescu și a altor 21 de persoane pentru complicitate la tentativă de comiterea unor *acțiuni împotriva ordinii constituționale și comunicarea de informații false*, în formă continuată. Aceasta reprezintă prima declarație publică a procuraturii de la anularea primului tur al alegerilor prezidențiale. A se vedea: Romania.europalibera.org: Procurorul General ..., n. 81.

care, luate împreună, au condus la concluzia că rezultatul scrutinului nu reflecta în mod corespunzător voința alegătorilor. În ultimă instanță, efectul asupra rezultatului alegerilor este cel decisiv, și nu gravitatea izolată a fiecărei nereguli.

IX. Conflict de competență: Curtea de Apel vs Curtea Constituțională

Secția de Contencios Administrativ și Fiscal a Curții de Apel Ploiești, în cadrul unei proceduri privind anularea unui act administrativ, a dispus suspendarea executării Hotărârii CCR de anulare a alegerilor prezidențiale până la soluționarea definitivă a cauzei și, în subsidiar, a anulat-o. În ceea ce privește competența, instanța a acceptat argumentul reclamantului persoană fizică B., potrivit căruia Hotărârea contestată reprezintă un act administrativ normativ și, prin urmare, intră în competența Curții de Apel. Decizia astfel pronunțată putea fi atacată în termen de cinci zile la Înalta Curte de Casație și Justiție.

În motivarea sa, Curtea de Apel a subliniat, printre altele, că instanța constituțională și-a interpretat abuziv competența legală atunci când a judecat cauza *ex officio* și că, prin anularea procesului electoral, a împiedicat cetățenii să își trimită în turul al doilea al alegerilor prezidențiale candidatul (candidații) preferat(ți)⁹⁷.

Înalta Curte de Casație și Justiție a admis recursurile formulate de pârâta CCR și de Parchetul de pe lângă Curtea de Apel Ploiești și – într-un

⁹⁷ Pentru justificări detaliate, a se vedea: Curtea de Apel Ploiești, Secția de contencios administrativ și fiscal, dosar nr. 301/42/2025. Ședința publică din data de 24 aprilie 2025, online: <https://cdn.g4media.ro/wp-content/uploads/2025/04/sentinta-CA-Ploiesti.pdf.pdf>.

timp record, în termen de o zi de la comunicarea sentinței atacate⁹⁸ – a anulat în întregime sentința. Înalta Curte a admis excepția lipsei calității procesuale active în recurs invocată din oficiu, și a respins recursul declarat de B. ca fiind formulat de o persoană fără calitate procesuală activă⁹⁹.

Mai jos redăm un citat din comunicatul de presă al CCR referitor la acest caz:

„Hotărârea Curții Constituționale nr.32/2024 este un act jurisdicțional, adoptat în exercitarea competenței proprii și exclusive prevăzute la art. 146 lit. f) din Constituție. Actele jurisdicționale ale Curții Constituționale nu sunt acte administrative și, prin urmare, nu pot fi atacate în contencios administrativ, anulate sau suspendate. Ca atare, toate efectele constituționale și legale ale Hotărârii nr. 32/2024 se produc pentru viitor, sunt general obligatorii pentru toate autoritățile întrucât fac parte din ordinea constituțională, în temeiul competenței exclusive a Curții Constituționale de a veghea la respectarea procedurii de alegere a Președintelui României.”¹⁰⁰

Cazul a stârnit astfel o dezbatere juridică aprinsă și a provocat un conflict de competență fără precedent între instanță și CCR. „Pe de o parte,

⁹⁸ În literatura de specialitate se poate găsi și opinia conform căreia Curtea Supremă a încălcat drepturile procesuale: înainte de a lua decizia, nu a așteptat împlinirea termenului legal de cinci zile în care toate părțile din dosar ar fi trebuit să aibă timp să formuleze recursuri împotriva hotărârii de la fond sau, dimpotrivă, să-și retragă recursurile deja înaintate. A se vedea: Luju.ro: Înalta Curte s-a conformat sistemului, online: <https://www.luju.ro//inalta-curte-s-a-conformat-sistemului-iccj-a-solutionat-recursul-impotriva-sentinei-ca-ploiesti-fara-sa-astepte-implinirea-termenului-legal-de-5-zile-recursul-s-a-judecat-in-doar-cateva-ore-de-la-motivarea-sentinei-iccj-a-respins-suspendarea-invocand-ne>.

⁹⁹ A se vedea: Înalta Curte de Casație și Justiție, Secția de Contencios Administrativ și Fiscal, Decizia nr. 2198/2025. Ședința publică din data de 25 aprilie 2025, online: <https://www.scj.ro/1093/Detalii-jurisprudenta?customQuery%5B0%5D.Key=id&customQuery%5B0%5D.Value=225802>.

¹⁰⁰ CCR, Comunicat de presa, 25 aprilie 2025, online: <https://www.ccr.ro/comunicat-de-presa-25-aprilie-2025/>.

Curtea de Apel Ploiești susținea că a analizat legalitatea unui act administrativ, având dreptul să intervină în cazul unui «exces de putere». Pe de altă parte, CCR și Parchetul au susținut că nicio instanță nu poate cenzura deciziile Curții Constituționale, care sunt definitive și general obligatorii.¹⁰¹”

Concluzii

Într-un stat democratic, anularea ulterioară a alegerilor de către o curte constituțională sau de către o instanță judecătorească constituie un eveniment de o importanță majoră. Tocmai de aceea, în sistemele de guvernare democratică, alegerile joacă un rol central, chiar dacă structura acestora diferă de la o țară la alta.

În majoritatea statelor membre ale Consiliului Europei, legislația electorală nu conține dispoziții detaliate privind competențele de decizie ale organelor care soluționează litigiile electorale. Prin urmare, Comisia de la Veneția a formulat o recomandare generală potrivit căreia este necesară îmbunătățirea dispozițiilor legale referitoare la anularea alegerilor¹⁰².

Un scrutin poate fi anulat doar dacă au avut loc încălcări clare și grave ale legislației, care au influențat rezultatul final, iar căile de atac disponibile au fost epuizate. În cazul în care o curte (constituțională) are competența de a anula alegerile din oficiu, această competență trebuie exercitată numai în

¹⁰¹ Cristina COHUȚ, Decizie definitivă: Înalta Curte a anulat hotărârea de la Ploiești. Români votează pe 4 mai, 25.04.2025, online: <https://redactia.ro/inalta-curte-anulare-hotarare-ploiesti-388611>.

¹⁰² *Raport privind soluționarea litigiilor electorale*, pg. 139.

circumstanțe excepționale, ca ultimă soluție, și reglementată clar prin lege, pentru a menține încrederea cetățenilor în procesul electoral.¹⁰³

Având în vedere că normele privind aceste competențe sunt destul de generale și vagi, baza probatorie aferentă unei decizii de anulare dobândește o importanță crucială. Chiar dacă jurisprudența CEDO și standardele Comisiei de la Veneția permit un anumit grad de flexibilitate în adaptarea garanțiilor procedurale generale la contextul electoral și la particularitățile situației, este totuși necesar să se asigure, într-o anumită formă, audierea sau consultarea părților implicate, pentru ca acestea să își poată exprima punctele de vedere și să prezinte probe.¹⁰⁴

Dacă aceste condiții nu sunt respectate, anularea alegerilor apare mai degrabă ca un instrument politic decât ca o soluție juridică, subminând încrederea în democrație – chiar și atunci când candidatul vizat este o personalitate politică controversată. Aceasta poate crea un precedent extrem de periculos: anularea retrospectivă a unui scrutin pe motive care nu se bazează pe dispoziții legale.

Exercitarea competențelor analizate a constituit o provocare pentru CCR și pentru faptul că acele conflicte apărute în cauză au fost în mare parte de natură politică, ceea ce a făcut ca Hotărârea CCR să fie extrem de controversată.

Validarea primului tur al alegerilor din România s-a făcut ca urmare a respingerii unei contestații care nu îl privea pe *Candidat*, nici situația și nici comportamentul acestuia. În acest caz, CCR a acționat cu respectarea literală a competenței sale, iar numai înainte de turul al doilea a intrat pe drumul

¹⁰³ *Report urgent*, pg. 27 și 69.

¹⁰⁴ *Report urgent*, pg. 31.

activismului judiciar „vinovat” – însă a luat cunoștință cu doar o zi mai devreme, la fel ca și opinia publică, de informațiile care au stat la baza anulării.

CCR s-a aflat într-o poziție dificilă, deoarece autoritățile competente și cu atribuții au rămas inactive atât înainte, cât și în timpul alegerilor. Neregulile electorale ar fi trebuit remediate încă din timpul campaniei, nu ulterior, printr-o anulare totală. Motivele anulării nu s-au regăsit, așadar, direct în procedura electorală, ci au fost legate de faza pregătitoare a alegerilor și de influența netransparentă exercitată asupra alegătorilor.

Bibliografie

- BODNÁR E., Választójog [Dreptul de vot], in A. JAKAB, B. FEKETE (ed.): *Internetes Jogtudományi Enciklopédia* [Enciclopedia Juridică Online], 2016, online: <https://ijoten.hu/uploads/alkotmanyjog-valasztojog.pdf>.
- HALÁSZ I., Választójog [Dreptul de vot], in V. LAMM (ed.): *Emberi jogi enciklopédia* [Enciclopedia drepturilor omului], HVG-ORAC, Budapest.
- HALLÓK T., A kötelező szavazás hatása a választási részvételre és az érvénytelen szavazatok alakulására [Impactul votului obligatoriu asupra participării electorale și evoluției voturilor invalide], *Jogtudományi Közlöny*, nr. 4/2005.
- MÓRÉ S., Lărgirea competenței materiale a Curții Constituționale ungare, *Dreptul*, nr. 3/2016.
- TRÓCSÁNYI L., Az Európai Unió és a tagállamok viszonyának történelmi alakulása és jövője [Evoluția istorică și viitorul relațiilor dintre Uniunea Europeană și statele membre], in B. BODZÁSI (ed.): *Az európai jog hatása a magyar jogra* [Impactul dreptului european asupra dreptului maghiar], MJE, Budapest, 2024.
- VARGA A., *Román alkotmányjog* [Drept constituțional român], Forum Iuris, Kolozsvár, 2019.
- VARGA A., A nemzeti kisebbségek jogainak érvényesülése a román alkotmánybírósági esetgyakorlatban [Aplicarea drepturilor minorităților naționale în jurisprudența Curții Constituționale a României], *Acta Humana*, 3/2019, doi: <https://doi.org/10.32566/ah.2019.3.5>.